วารสารวิชาการ

หอสมุดแห่งชาติ

National Library of Thailand Journal

ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๑ มกราคม - มิถุนายน ๒๕๕๖
No.1 Vol.1 January - June 2013 ISSN : 2287-030X

ฉบับปฐมฤกษ์

ISSN 2287-030X

วารสารวิชาการ

หอสมุดแห่งชาติ

National Library of Thailand Journal

วารสารราย ๖ เดือน สำนักหอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร
ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๑ มกราคม – มิถุนายน ๒๕๕๖
No. 1 Vol. 1 January – June 2013

ที่ปรึกษา

อธิบดีกรมศิลปากร
รองอธิบดีกรมศิลปากร
ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านภาษาโบราณ
ผู้อำนวยการสำนักหอสมุดแห่งชาติ

กองบรรณาธิการ

นางสาวกนกอร ศักดาเดช
นางสาววาสนา งามดวงใจ
นางบังอร เกษมพงษ์
นางสาวปุณณภา สุขสาคร
นางสาววิภานันท์ ลำงาม
นางสาวลินดา พืชสี
นางสาวปริศนา ตุ้มชัยพร

ศิลปกรรม

นายชโย ทองลือ

วัตถุประสงค์

๑. ส่งเสริมและเผยแพร่ความรู้วิชาการด้านบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ ภาษา เอกสาร หนังสือและศิลปวัฒนธรรม
๒. เป็นสื่อกลางในการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นทางด้านมรดกศิลปวัฒนธรรม วิชาชีพและวิชาการบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์
๓. ประชาสัมพันธ์และเผยแพร่กิจกรรมและการดำเนินงานของสำนักหอสมุดแห่งชาติ

จัดพิมพ์โดย

กลุ่มวิจัยและพัฒนาห้องสมุด สำนักหอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร
โทร. ๐ ๒๖๒๘ ๕๑๙๒ โทรสาร ๐ ๒๒๘๑ ๗๕๔๓

พิมพ์ที่ : สำนักพิมพ์คณะรัฐมนตรีและราชกิจจานุเบกษา
สี่แยกชังฮี้ ถนนสามเสน เขตดุสิต กรุงเทพฯ ๑๐๓๐๐ โทร. ๐ ๒๒๔๓ ๐๖๑๓ โทรสาร ๐ ๒๒๔๓ ๑๘๒๐

บรรณาธิการแถลง

วารสารวิชาการหอสมุดแห่งชาติ ฉบับปฐมฤกษ์ (ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๑ มกราคม – มิถุนายน ๒๕๕๖) จัดทำโดยกลุ่มวิจัยและพัฒนาห้องสมุด สำนักหอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร การผลิตวารสารวิชาการกำหนดออกปีละ ๒ ฉบับโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมและเผยแพร่ความรู้วิชาการด้านบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ ด้านภาษา หนังสือ เอกสาร ประวัติศาสตร์และศิลปวัฒนธรรม ตลอดจนเป็นสื่อกลางในการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ข่าวสารความเคลื่อนไหวกิจกรรมของสำนักหอสมุดแห่งชาติสู่สาธารณชนในวงกว้างอันเป็นประเด็นสำคัญในการถือกำเนิด “วารสารวิชาการหอสมุดแห่งชาติ”

เรื่องราวในวารสารประกอบด้วยบทความจำนวนทั้งสิ้น ๗ บทความ เป็นบทความทางด้านบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์จำนวน ๔ บทความ อีก ๓ บทความเป็นเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ภาษา และหนังสือ ที่นำเสนอไว้อย่างหลากหลายน่าสนใจยิ่ง ติดตามอ่านได้ในฉบับ ผู้อ่านจะได้รับประโยชน์อย่างแน่นอน

การจัดทำวารสารฉบับนี้สำเร็จได้ด้วยความร่วมมืออย่างดียิ่งจากบุคลากรของหอสมุดแห่งชาติ เพื่อนร่วมอาชีพและบุคคลท่านอื่นๆที่ได้กรุณาสละเวลาเขียนบทความเพื่อตีพิมพ์เผยแพร่ ทางกองบรรณาธิการขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูง ท้ายสุดทางกองบรรณาธิการ ยินดีรับฟังคำติชม แนะนำจากผู้อ่านเพื่อนำมาแก้ไขปรับปรุงและพัฒนาวารสารวิชาการหอสมุดแห่งชาติให้ก้าวหน้าต่อไปอย่างยั่งยืน

กองบรรณาธิการ

สารบัญ

๔ **๑๕๐ ปี สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ : ปราชญ์แห่งแผ่นดินและบุคคลสำคัญของโลก**

➢ *อรวรรณ ทรัพย์พลอย*

๑๕ **การเตรียมความพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงและการป้องกันการสูญหายของเอกสารเล็กทรอนิกส์**
(Prepare for Change and Prevent Loss)

➢ *นัยนา แย้มสาขา*

๒๔ **สารนิเทศจากใบจุ้ม**

➢ *พิมพ์พรรณ ไพบูลย์หวังเจริญ*

๓๔ **การบูรณาการเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารในระบบการปฏิบัติงานและการบริการห้องสมุด**

➢ *ปัทมาภรณ์ ธรรมทัต*

๔๖ **ภัยคุกคาม : วิกฤต โอกาส และความท้าทาย**

➢ *นายกิตติพงษ์ เกษมพงษ์*

๕๕ **การศึกษาดูงานหอสมุดแห่งชาติญี่ปุ่นและแหล่งวัฒนธรรมแดนอาทิตย์อุทัย**

➢ *เนาวรัตน์ ปัญญางาม*

๖๓ **ศิลปินแห่งชาติ...อดีตผู้อำนวยการหอสมุดแห่งชาติ คุณหญิงกุลทรัพย์ เกษแม่นกิจ**

➢ *กนกอร ศักดาเดช*

๑๕๐ ปี สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ : ปราชญ์แห่งแผ่นดินและบุคคลสำคัญของโลก

อรวรรณ ทรัพย์พลอย[๑]

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์

(พ.ศ. ๒๔๐๖ – ๒๔๙๐)

---

[๑] นักอักษรศาสตร์ชำนาญการพิเศษ สำนักวรรณกรรมและประวัติศาสตร์ กรมศิลปากร

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ ทรงเป็นปราชญ์แห่งแผ่นดินที่ทรงพระปรีชาสามารถ กอปรด้วยพระสติปัญญารอบรู้ในสรรพวิทยาการทั้งปวง โดยเฉพาะในด้านการช่างศิลปกรรมสาขาต่าง ๆ ทั้งด้านจิตรกรรม สถาปัตยกรรม ประติมากรรม ดุริยางคศิลป์ และอักษรศาสตร์ จึงทรงได้รับการยกย่องให้เป็น “บรมครูแห่งการช่างและศิลปะ” ต่อมาในโอกาส ๑๐๐ ปี แห่งวันคล้ายวันประสูติ ๒๘ เมษายน พุทธศักราช ๒๕๐๖ องค์การศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ หรือยูเนสโก (UNESCO) ได้ประกาศยกย่องพระเกียรติคุณให้ทรงเป็นบุคคลสำคัญของโลก

สมเด็จฯ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ ทรงเป็นต้นราชสกุล จิตรพงศ์ พระนามเดิมว่า พระองค์เจ้าจิตรเจริญ เป็นพระราชโอรสในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๔ แห่งพระบรมราชจักรีวงศ์ กับพระสัมพันธวงศ์เธอ พระองค์เจ้าพรรณราย ประสูติในพระบรมมหาราชวัง เมื่อวันอังคารที่ ๒๘ เมษายน พุทธศักราช ๒๔๐๖ มีพระเชษฐภคินีร่วมพระชนนีพระองค์เดียวคือ พระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมขุนขัตติยกัลยา เมื่อแรกประสูติสมเด็จพระบรมชนกนาถพระราชทานพระนามพร้อมคาถาพระราชทานพระพร มีคำแปลความว่า

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
รัชกาลที่ ๔ (พ.ศ. ๒๓๙๔ – ๒๔๑๑)

“... กุมารนี้จงเป็นผู้ได้นามว่า จิตรเจริญ จงไม่มีโรค มีความสุข มีอายุยืนยาว มีอำนาจลำพังตน มั่งคั่ง มีทรัพย์ใหญ่ มีโภคสมบัติ มีอิสสริยยศแลบริวาร มีเดชอาจหาญบริบูรณ์ด้วยกำลัง และเป็นที่รักใคร่ของหมู่ชนมาก เป็นที่อันชนทั้งหลายมาสักการะเคารพนับถือ และจงเป็นผู้ไม่พ่ายแพ้แก่ผู้ใด มีชัยชำนะข้าศึกทั้งหลายแต่ฐานนั้น ๆ ทุกเมื่อ เทอญ”

พระสัมพันธวงศ์เธอ พระองค์เจ้าพรรณราย

เมื่อทรงพระเยาว์ สมเด็จฯ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ ทรงได้รับการศึกษาและอบรมเลี้ยงดูตามแบบธรรมเนียมโบราณราชประเพณี กล่าวคือ ทรงเริ่มศึกษาอักขรวิธีกับหม่อมเจ้าสารพัดเพชร หรือครอกป้าเพชร พระเชษฐภคินีของพระสัมพันธวงศ์เธอพระองค์เจ้าพรรณราย พระชนนี ภายหลังจากที่ทรงอ่านออกเขียนได้แล้ว จึงทรงศึกษาวิชาชั้นสูงต่อไปตามลำดับ โดยศึกษาภาษาไทยกับพระยาศรีสุนทรโวหาร (น้อย อาจารยางกูร) ศึกษาภาษาบาลี และภาษาเขมรกับพระยาปริยัติธรรมธาดา (เปี่ยม)

ต่อมาเมื่อสมเด็จพระบรมชนกนาถเสด็จสวรรคต เมื่อพุทธศักราช ๒๔๑๑ ขณะนั้นสมเด็จฯ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์มีพระชันษาเพียง ๕ ปีเศษ จึงทรงอยู่ในพระราชอุปการะของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระเชษฐภาดา ที่พระราชทานพระบรมราชานุเคราะห์แทนสมเด็จพระบรมชนกนาถทุกประการ

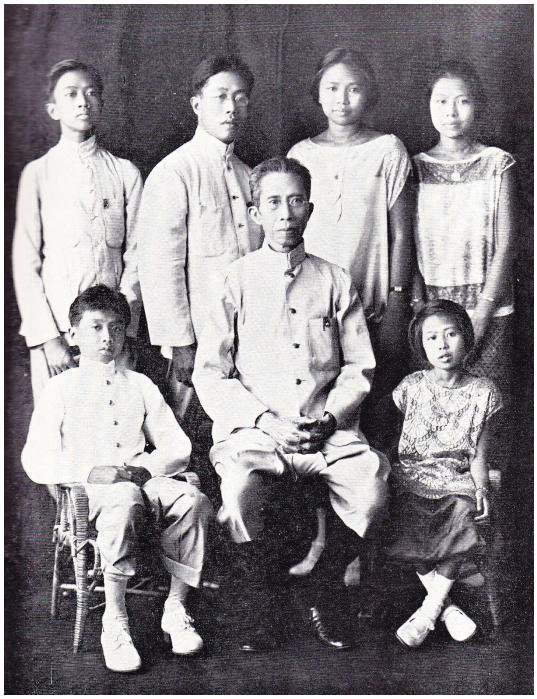
พุทธศักราช ๒๔๑๕ ทรงเข้าศึกษาที่โรงเรียนคะเด็ดทหารมหาดเล็ก ซึ่งโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งขึ้นในกรมทหารมหาดเล็ก ทรงศึกษาภาษาอังกฤษกับครูฝรั่งชื่อ ฟรานซิส จอร์จ แพตเตอร์สัน (Francis George Patterson) ชาวอังกฤษที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงจ้างมาสอนในพระบรมมหาราชวัง

พุทธศักราช ๒๔๑๙ ภายหลังจากที่ทรงโสกันต์แล้ว โปรดเกล้าฯ ให้ทรงบรรพชาเป็นสามเณร พร้อมพระเจ้าน้องยาเธออีก ๔ พระองค์ ณ วัดพระศรีรัตนศาสดาราม โดยมีสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาปวเรศวริยาลงกรณ์ ทรงเป็นพระอุปัชฌาย์ จากนั้นเสด็จไปประทับจำพรรษาที่วัดบวรนิเวศวิหาร ระหว่างที่ทรงบรรพชานั้น ทรงฝึกหัดเทศน์มหาชาติ ด้วยโปรดเล่นเป็นพระเทศน์มาแต่ทรงพระเยาว์ นอกจากนี้ ยังโปรดพระครูปั้นซึ่งเป็นช่างเขียนที่มีฝีมือของวัดบวรนิเวศวิหาร สะท้อนถึงพระอุปนิสัยที่ใฝ่ในการช่าง

ต่อมาเมื่อทรงลาสิกขาแล้ว โปรดเกล้าฯ ให้ทรงเข้ารับราชการเป็นราชองครักษ์ในกรมทหารมหาดเล็กรักษาพระองค์

พุทธศักราช ๒๔๒๓ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว มีพระราชดำริโปรดเกล้าฯ ให้เตรียมการสมโภชพระนครครบ ๑๐๐ ปี ในพุทธศักราช ๒๔๒๕ ครั้งนั้นโปรดให้สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอฯ และพระเจ้าน้องยาเธอฯ ทรงรับเป็นนายด้าน (คือผู้เป็นหัวหน้าด้านราชการที่ระดมกันทำหรือเป็นผู้บังคับบัญชาบางครั้งอาจใช้เป็นคำนำหน้าตำแหน่งบรรดาศักดิ์ของราชการก็ได้) บูรณปฏิสังขรณ์วัดพระศรีรัตนศาสดาราม ในการนี้ โปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จฯ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ทรงรับซ่อมหอพระคันธารราษฎร์ และทำซุ้มพระเจดีย์ลังกาประดับกระเบื้องใหม่ นอกจากนี้ยังทรงปั้นรูปยักษ์หน้าพระอุโบสถอีกคู่หนึ่งด้วย

พุทธศักราช ๒๔๒๖ โปรดเกล้าฯ ให้สร้างตำหนักและตกแต่งวังท่าพระขึ้นใหม่เพื่อพระราชทานให้เป็นที่ประทับแห่งใหม่ของสมเด็จฯ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์แทนที่ประทับเดิม คือ หอนิเพทพิทยาในพระบรมมหาราชวัง พร้อมทั้งพระราชทานพระบรมราชานุญาตให้พระสัมพันธวงศ์เธอพระองค์เจ้าพรรณราย พระชนนี เสด็จออกมาประทับอยู่นอกวังกับพระราชโอรสด้วย

สมเด็จฯ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ กับพระโอรสธิดา

พุทธศักราช ๒๔๒๗ โปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จฯ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ทรงผนวชเป็นพระภิกษุ และโปรดให้มีการสมโภชพระบรมวงศานุวงศ์ซึ่งทรงผนวชเป็นครั้งแรกที่ท้องพระโรงกลาง พระที่นั่งจักรีมหาปราสาทในพระบรมมหาราชวัง จากนั้นเสด็จไปประทับจำพรรษาที่วัดบวรนิเวศวิหาร ต่อมาพระองค์ตรัสเล่าเหตุการณ์ก่อนที่จะทรงลาสิกขาให้พระโอรสธิดาฟัง ความตอนหนึ่งว่า

“เมื่อออกพรรษาแล้ว พ่อคิดจะยังไม่สึก เพราะอยากจะเล่าเรียนพระปริยัติธรรมต่อไป แต่คนเอาไปเล่าลือกันว่าพ่อจะบวชเลย จนความทราบฝ่าละอองธุลีพระบาท ครั้นถึงวันเสด็จพระราชดำเนินไปพระราชทานผ้าพระกฐินที่วัดบวรนิเวศ พระบาทสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวงทรงเขียนลายพระหัตถ์ในเศษกระดาษซุกใส่มือพ่อ ขณะที่พระราชทานไตรปี มีใจความว่า ขอให้สึกออกมาช่วยกันทำราชการ พ่อก็สึกตามพระบรมราชโองการในวันรุ่งขึ้นนั้นเอง”

ขณะทรงผนวช ประทับจำพรรษา ณ วัดบวรนิเวศวิหาร

สมเด็จฯ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ ทรงเป็นพระบรมวงศานุวงศ์ที่ทรงพระปรีชาสามารถรอบรู้ในพระราชกิจน้อยใหญ่ ทรงยึดมั่นในความซื่อสัตย์สุจริต จนสามารถรับราชการต่างพระเนตรพระกรรณในราชการทั้งปวงได้ จึงทรงได้รับพระมหากรุณาธิคุณโปรดเกล้าฯ สถาปนาเลื่อนพระอิสริยยศเป็นลำดับมา ทั้งยังทรงได้รับความไว้วางพระราชหฤทัยให้ทรงปฏิบัติพระกรณียกิจในตำแหน่งหน้าที่ราชการสำคัญหลายประการ ดังนี้

ในรัชกาลที่ ๕

พุทธศักราช ๒๔๒๘ โปรดเกล้าฯ สถาปนาเป็น **พระเจ้าน้องยาเธอ กรมขุนนริศรานุวัดติวงศ์** โปรดให้รับราชการในกรมทหารรักษาพระองค์

พุทธศักราช ๒๔๓๐ โปรดเกล้าฯ เลื่อนเป็น **พระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้ากรมขุนนริศรา-นุวัดติวงศ์** โปรดให้เป็นผู้บังคับการกรมทหารรักษาพระองค์

พุทธศักราช ๒๔๓๑ ทรงได้รับพระราชทานยศเป็นนายพลตรี

พุทธศักราช ๒๔๓๒ เป็นอธิบดีกรมโยธาธิการ

พุทธศักราช ๒๔๓๔ เป็นเสนาบดีกระทรวงโยธา-ธิการพระองค์แรก

สมเด็จฯ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์
ฉายร่วมกับข้าราชการเมืองสงขลาเมื่อครั้งเสด็จฯ ไปทรงตรวจราชการ

พุทธศักราช ๒๔๓๕ - ๒๔๓๗ เป็นเสนาบดีกระทรวงพระคลังมหาสมบัติ

พุทธศักราช ๒๔๓๖ เป็นเสนาบดีกระทรวงพระคลัง

พุทธศักราช ๒๔๓๗ เป็นเสนาบดีกระทรวงกลาโหม

พุทธศักราช ๒๔๓๙ เป็นผู้บัญชาการกรมยุทธนาธิการ

พุทธศักราช ๒๔๔๑ เป็นเสนาบดีกระทรวงกลาโหมและผู้รั้งตำแหน่งผู้บัญชาการทหารเรือ

พุทธศักราช ๒๔๔๒ - ๒๔๔๘ เป็นเสนาบดีกระทรวงโยธาธิการ

พุทธศักราช ๒๔๔๘ โปรดเกล้าฯ เลื่อนเป็น **สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอเจ้าฟ้ากรมหลวงนริศรา-นุวัดติวงศ์** โปรดให้เป็นเสนาบดีกระทรวงวัง

พุทธศักราช ๒๔๕๐ เป็นที่ปรึกษาในที่ประชุมผู้สำเร็จราชการรักษาพระนคร

พุทธศักราช ๒๔๕๒ ทรงพระประชวร จึงกราบถวายบังคมลาออกจากตำแหน่งเสนาบดีกระทรวงวัง รับพระราชทานเบี้ยบำนาญ

สมัยรัชกาลที่ ๖

พุทธศักราช ๒๔๕๖ โปรดเกล้าฯ เลื่อนเป็น **สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระนริศรานุวัดติวงศ์**

พุทธศักราช ๒๔๖๖ เป็นนายพลเอก ราชองครักษ์พิเศษ และกรรมการสภาการคลัง

สมัยรัชกาลที่ ๗

พุทธศักราช ๒๔๖๘ เป็นอภิรัฐมนตรีสภา

พุทธศักราช ๒๔๖๙ เป็นอุปนายกราชบัณฑิตแผนกศิลปากร และทรงกำกับราชการกระทรวงวัง

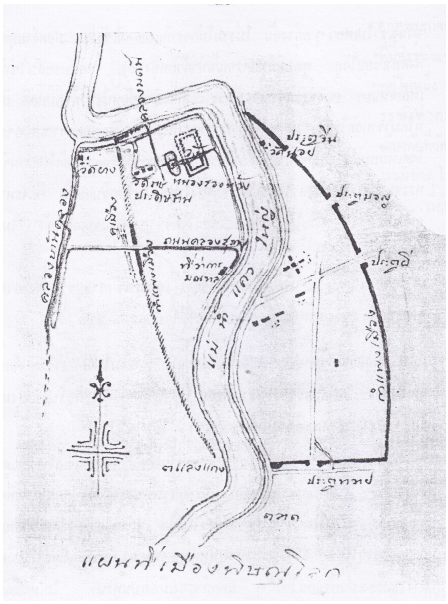
พุทธศักราช ๒๔๗๖ เป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ จนกระทั่งพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๗ ทรงสละราชสมบัติ เมื่อวันที่ ๒ มีนาคม พุทธศักราช ๒๔๗๗

สมัยรัชกาลที่ ๘

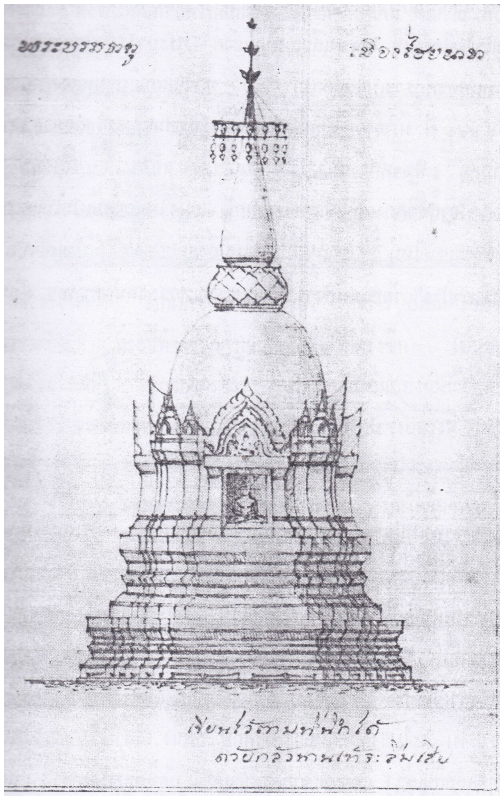
พุทธศักราช ๒๔๘๘ โปรดเกล้าฯ เลื่อนเป็น **สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระนริศรานุวัดติวงศ์**

ตลอดพระชนม์ชีพที่ยืนยาวถึง ๖ แผ่นดินนั้น สมเด็จฯ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ ทรงประกอบพระกรณียกิจเป็นอเนกประการในฐานะทรงเป็น “นายช่างใหญ่แห่งกรุงสยาม” ดังที่ ม.จ. ดวงจิตร จิตรพงศ์ ทรงพระนิพนธ์ความตอนหนึ่งว่า *“ทรงทุ่มเทพระกำลังสติปัญญาตลอดพระชนมชีวิตเพื่อรักษา และเชิดชูศิลปกรรมประจำชาติ”* ด้วยเหตุนี้ จึงทรงมีพระเกียรติคุณเลื่องลือในงานศิลปกรรมต่าง ๆ อาทิ

ด้านจิตรกรรม สมเด็จฯ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ มีพระทัยใฝ่เรียนรู้วิชาช่างเขียนมาแต่ครั้งทรงพระเยาว์ จึงทรงฝึกหัดด้วยพระองค์เองอย่างสม่ำเสมอ ดังที่ทรงเล่าพระประวัติความตอนหนึ่งว่า *“วิชาเขียนนั้นตั้งแต่ฉันยังเล็ก ๆ อยู่ก็ให้นึกรักเป็นกำลัง”*

ภาพร่างฝีพระหัตถ์แผนที่เมืองพิษณุโลก

ภาพร่างฝีพระหัตถ์เมื่อครั้งเสด็จฯ ไปทรงตรวจราชการ

เหตุนี้จึงทรงเขียนภาพที่มีคุณค่าไว้เป็นจำนวนมากที่สำคัญ เช่น ภาพมัจฉาชาดกที่หอพระคันธารราษฎร์ วัดพระศรีรัตนศาสดาราม เมื่อคราวสมโภชพระนครครบ ๑๐๐ ปี นอกจากนี้ยังทรงมีงานเขียนเพื่อออกแบบต่าง ๆ เช่น พระราชลัญจกร เครื่องราชอิสริยาภรณ์ ตาลปัตร ธง ฯลฯ

ด้านสถาปัตยกรรม สมเด็จฯ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ ทรงมีพระอัจฉริยภาพและได้รับการยกย่องว่าเป็นเลิศในด้านการออกแบบสถาปัตยกรรม ทรงมีผลงานสำคัญ เช่น พระอุโบสถวัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม พระอุโบสถวัดราชาธิวาส อนุสาวรีย์ทหารอาสาสงครามโลกครั้งที่ ๑ พระเมรุของพระบรมวงศานุวงศ์จำนวนมาก ที่สำคัญคือ สมเด็จพระศรีพัชรินทรา บรมราชินีนาถ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ฯลฯ

ด้านดุริยางคศิลป์ สมเด็จฯ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ ทรงรอบรู้และสนพระทัยด้านดุริยางคศิลป์เป็นอย่างยิ่ง พระองค์มีพระปรีชาสามารถทรงดนตรีไทยได้หลายอย่าง เช่น ฉิ่ง กลองแขก ฆ้อง ขลุ่ย ซอ ระนาด และปี่พาทย์ นอกจากนี้ยังสามารถทรงฟลุต หรือขลุ่ยฝรั่งได้ด้วย ผลงานที่สำคัญ เช่น เนื้อร้องเพลงสรรเสริญพระบารมี ซึ่งต่อมาพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงแก้ไขเนื้อร้องบ้างและใช้สืบมาจนถึงทุกวันนี้ นอกจากนี้ยังมีเพลงเขมรไทรโยค เพลงมหาชัย เพลงอกทะเล เพลงในบทมโหรีประสมวงคอนเสิร์ตเรื่องรามเกียรติ์ ตอนนางลอย นาคบาศก์ พรหมาสตร์ และอิเหนาตอนบวงสรวง ที่สำคัญทรงมีพระดำริในการจัดละครดึกดำบรรพ์ โดยทรงพระนิพนธ์บทละคร กำกับการแสดง ออกแบบฉาก การแต่งกาย ขับร้องและทรงดนตรีด้วย

ด้านวรรณกรรม พระองค์ทรงมีพระปรีชาสามารถทางด้านวรรณกรรมทั้งร้อยแก้วและร้อยกรอง พระนิพนธ์สำคัญ เช่น จดหมายระยะทางไปพิษณุโลก จดหมายระยะทางไปตรวจราชการแหลมมลายู ร.ศ. ๑๒๑ ลัทธิธรรมเนียมต่าง ๆ ภาค ๒ ตำนานพระโกศ และหีบศพบรรดาศักดิ์ ซึ่งทรงพระนิพนธ์ร่วมกับสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระสมมตอมรพันธุ์ เป็นต้น

นอกจากนี้ ยังมีพระนิพนธ์ที่มีลักษณะเป็นบันทึกและลายพระหัตถ์โต้ตอบจำนวนมาก ซึ่งล้วนมีคุณค่าทางด้านประวัติศาสตร์ โบราณคดี ศิลปวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมจารีตประเพณี ตลอดจนทางด้านอักษรศาสตร์ อาทิ

- บันทึกประทานพระพินิจวรรณการ (แสง สาลิตุล)
- ลายพระหัตถ์ประทานหม่อมเจ้าหญิงพัฒนายุ (หญิงเหลือ) เรื่อง มงคล ๘ ประการ
- ลายพระหัตถ์ตอบหลวงบริบาลบุรีภัณฑ์ เรื่อง ปฐมบรมราชานุสรณ์
- ลายพระหัตถ์กราบทูลพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เรื่อง รามเกียรติ์
- พระวินิจฉัยศัพท์และถ้อยคำประทานสมาคมวรรณคดี เมื่อพุทธศักราช ๒๔๗๔ – ๒๔๗๕
- ลายพระหัตถ์โต้ตอบกับสมเด็จเจ้าฟ้าฯ กรมพระนครสวรรค์วรพินิจ เรื่อง ดนตรี
- ลายพระหัตถ์ประทานความรู้พระยาเทวาธิราช เรื่อง วัฒนธรรมระเบียบประเพณี
- ลายพระหัตถ์ประทานความรู้พระสารประเสริฐ

สมเด็จฯ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ
“พระบิดาแห่งประวัติศาสตร์ไทย และบุคคลสำคัญของโลก”
ทรงพระนิพนธ์ “สาส์นสมเด็จ” ร่วมกับ
สมเด็จฯ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัติวงศ์
นับแต่ พ.ศ. ๒๔๗๖ – ๒๔๘๖

- บันทึกความรู้ต่าง ๆ ประทานพระยาอนุมานราชธน
- สาส์นสมเด็จ หรือหนังสือเวรโต้ตอบกับสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ

ฯลฯ

เสด็จฯ ไปทอดพระเนตรโบราณสถานในประเทศกัมพูชา

สมเด็จฯ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ สิ้นพระชนม์ด้วยโรคพระหทัยพิการ เมื่อวันที่ ๑๐ มีนาคม พุทธศักราช ๒๔๙๐ ที่ตำหนักปลายเนิน คลองเตย พระชันษา ๘๔ ปี พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระราชทานเพลิงพระศพ ณ พระเมรุท้องสนามหลวง เมื่อวันที่ ๑๙ เมษายน พุทธศักราช ๒๔๙๓

ถึงพุทธศักราช ๒๕๕๖ ในโอกาส ๑๕๐ ปี แห่งวันคล้ายวันประสูติเวียนมาบรรจบอีกวาระหนึ่ง รัฐบาลโดยกระทรวงวัฒนธรรมและหน่วยงานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง และราชสกุลจิตรพงศ์ ได้ร่วมกันจัดงานเทิดพระเกียรติสมเด็จฯ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ เพื่อรำลึกถึงพระอัจฉริยภาพและพระปรีชาญาณที่ทรงประกอบพระกรณียกิจต่าง ๆ อันเป็นคุณประโยชน์แก่ประเทศชาติอย่างอเนกอนันต์

ในส่วนของกรมศิลปากร กระทรวงวัฒนธรรม ได้ดำเนินการจัดกิจกรรมเทิดพระเกียรติสมเด็จฯ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ โดยมอบให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินโครงการต่าง ๆ ดังนี้

สำนักวรรณกรรมและประวัติศาสตร์ จัดสัมมนาทางวิชาการฯ เรื่อง “สรรพศิลปสิทธิวิทยาธร : สมเด็จฯ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์” ในวันที่ ๒๙ – ๓๐ เมษายน ๒๕๕๖ ณ ห้องประชุมสำนักหอสมุดแห่งชาติ ท่าวาสุกรี

สำนักหอสมุดแห่งชาติ จัดเสวนาทางวิชาการฯ เรื่อง “ศัพท์ศิลปกรรมในสาส์นสมเด็จ” ในวันที่ ๒๘ พฤษภาคม ๒๕๕๖ ณ ห้องประชุมสำนักหอสมุดแห่งชาติ ท่าวาสุกรี

สำนักวรรณกรรมและประวัติศาสตร์ ร่วมกับสำนักการสังคีต จัดเสวนาทางวิชาการฯ เรื่อง “เพลงและดนตรีในสาส์นสมเด็จ” ในวันที่ ๒๘ มิถุนายน ๒๕๕๖ ณ ห้องประชุมสำนักหอสมุดแห่งชาติ ท่าวาสุกรี

สำนักโบราณคดี ร่วมกับสำนักพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ จัดนิทรรศการเทิดพระเกียรติ ๑๕๐ ปี สมเด็จฯ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ บริเวณห้องโถงชั้นล่าง หอสมุดแห่งชาติ เพื่อเผยแพร่พระเกียรติคุณให้เป็นที่ปรากฏสืบไป ❖

บรรณานุกรม

กรมศิลปากร. **พระประวัติและประชุมบทละคอนดึกดำบรรพ์.** กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์เอดิสัน เพรส โพรดักส์, ๒๕๕๖.

นริศรานุวัดติวงศ์, สมเด็จฯ เจ้าฟ้ากรมพระยา. **จดหมายระยะทางไปตรวจราชการแหลมมลายู.** กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ประยูรวงศ์, ๒๕๒๕.

_____. **จดหมายระยะทางไปพิษณุโลก.** พระนคร : โรงพิมพ์พระจันทร์, ๒๕๐๖.

_____. **บันทึกเรื่องราวความรู้ต่าง ๆ** ๕ เล่ม. พระนคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย ๒๘ เมษายน ๒๕๐๖.

พระประวัติและภาพฝีพระหัตถ์ของสมเด็จเจ้าฟ้า กรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์. ม.ป.ท. : ม.ป.พ. ๒๔๙๓.

การเตรียมความพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงและการป้องกันการสูญหายของเอกสารเล็กทรอนิกส์ (Prepare for Change and Prevent Loss)

นัยนา แย้มสาขา[๒]

การประชุมสัมมนาทางวิชาการจดหมายเหตุ
เรื่อง "Electronic Records : Prepare for Change and Prevent Loss"
ระหว่างวันที่ ๒๕ – ๒๖ มิถุนายน ๒๕๕๕
ณ โรงแรมอมารีวอเตอร์เกท ประตูน้ำ กรุงเทพมหานคร

เทคโนโลยีในโลกยุคปัจจุบันเปลี่ยน-แปลงรูปแบบไปอย่างรวดเร็ว หากหน่วยงานที่ต้องดูแลในเรื่องข้อมูลข่าวสารไม่รู้เท่าทันเทคโนโลยี ไม่ได้เตรียมกลยุทธ์เพื่อพร้อมรับมือกับเทคโนโลยีที่เปลี่ยนแปลงไป ความรู้ คลังปัญญาของชาติที่อยู่ในความดูแลย่อมสุ่มเสี่ยงต่อการสูญหายตลอดไป

ในการจัดสัมมนาทางวิชาการจดหมายเหตุนานาชาติ เรื่อง "Electronic Records : Prepare for Change and Prevent Loss" ที่สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติจัดขึ้น ในโอกาสที่เป็นเจ้าภาพจัดการประชุมสภาการจดหมายเหตุระหว่างประเทศประจำภาคพื้นเอเชียอาคเนย์ ครั้งที่ ๑๘ และร่วมเฉลิมฉลองในโอกาสครบรอบ ๖๐ ปี ของการก่อตั้งหอจดหมายเหตุแห่งชาติ ในพุทธศักราช ๒๕๕๕

[๒] ผู้อำนวยการสำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ

ณ โรงแรมอมารีวอเตอร์เกท ประตูน้ำ กรุงเทพมหานคร ระหว่างวันที่ ๒๕ - ๒๖ มิถุนายน พุทธศักราช ๒๕๕๕ มีวิทยากรหลาย ๆ ท่าน ได้กล่าวถึงการเตรียมความพร้อมเพื่อรับมือกับการเปลี่ยนแปลงและการป้องกันการสูญหายของเอกสารอิเล็กทรอนิกส์ไว้อย่างน่าสนใจ จึงเห็นสมควรที่จะได้นำมาเสนอไว้เป็นความรู้สำหรับผู้ที่เกี่ยวข้องอยู่ในวงการการบริหารจัดการและการจัดเก็บข้อมูลเอกสารประวัติศาสตร์ องค์ความรู้ของชาติ ดังนี้

Mr.David A. Leitch เลขาธิการสภาการจดหมายเหตุระหว่างประเทศ บรรยายเรื่อง "Protect Records and Archives, Preserve Our History" ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการปกป้องข้อมูลเพื่อการเก็บรักษาข้อมูลประวัติศาสตร์ของชาติ สรุปความได้ว่า ปัจจุบันสื่ออิเล็กทรอนิกส์เติบโตก้าวหน้าไปอย่างรวดเร็ว การจัดเก็บเอกสารอิเล็กทรอนิกส์ ซึ่งเป็นทรัพย์สินข้อมูลประวัติศาสตร์ของชาติที่บันทึกไว้บนสื่อใหม่ที่มีรูปแบบหลากหลายจึงนับเป็นความท้าทายอย่างยิ่ง ด้วยเอกสารอิเล็กทรอนิกส์เหล่านี้จำเป็นต้องจัดเก็บรักษาด้วยเครื่องมือและอุปกรณ์เทคโนโลยีที่ทันสมัย และมีระบบการจัดการเฉพาะเพื่อให้เข้าถึงข้อมูลได้ง่ายและรวดเร็ว ซึ่งผู้ใช้เอกสารอิเล็กทรอนิกส์เหล่านี้มักยินดีจ่ายค่าบริการเพื่อเข้าถึงข้อมูลนั้น ๆ หน่วยงานบริหารจัดการและการจัดเก็บข้อมูลจึงควรพัฒนาโปรแกรมการจัดการและจัดเก็บข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ที่มีประสิทธิภาพและมีมาตรฐาน จัดหลักสูตรการศึกษาพัฒนาที่เหมาะสมกับหน่วยงาน สร้างศัพท์เทคนิคกลางเพื่อการสื่อสารและสร้างเครือข่ายสื่อสาร ฯลฯ อย่างต่อเนื่อง เพื่อให้ภาคประชาสังคมเข้าถึงข้อมูลได้อย่างเสมอภาค โดยจะต้องบริหารจัดการข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ให้เป็นข้อมูลที่เป็นต้นฉบับที่แท้จริง และมีความน่าเชื่อถือ ซึ่งหน่วยงานบริหารจัดการและจัดเก็บข้อมูลจำเป็นต้องได้รับการสนับสนุนการดำเนินงานจากผู้บริหารระดับประเทศในการบริหารจัดการข้อมูลทั้งปวง เพื่อความโปร่งใสและสอดคล้องกับหลักธรรมาภิบาล

Mr.David A. Leitch
เลขาธิการสภาการจดหมายเหตุระหว่างประเทศ

Dr. Pauline Joseph วิทยากรจากประเทศออสเตรเลีย บรรยายเรื่อง **Prepare for Change and Prevent Loss"** ได้กล่าวถึงความสำคัญของเอกสารอิเล็กทรอนิกส์ในการสื่อสาร การจัดการข้อมูลเอกสารอิเล็กทรอนิกส์ การเตรียมความพร้อมเข้าสู่ยุคข้อมูลข่าวสาร และการป้องกันความเสี่ยงจากการสูญหายของข้อมูลในเอกสารอิเล็กทรอนิกส์ สรุปได้ว่า ปัจจุบัน เอกสารอิเล็กทรอนิกส์มีการพัฒนาการเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ต่อเนื่อง และมีจำนวนมาก จึงจำเป็นต้องเตรียมเทคโนโลยีที่จะรวบรวมเอกสารอิเล็กทรอนิกส์ที่สำคัญ ๆ ให้เข้าสู่ระบบการจัดการเอกสารอิเล็กทรอนิกส์ที่สามารถจัดเก็บและเรียกข้อมูลจากเอกสารอิเล็กทรอนิกส์มาใช้ได้ โดยผ่านขั้นตอนทางอิเล็กทรอนิกส์ (EDRMS และ RIM Record

Management) ที่มีมาตรฐานการแปลงเอกสารต้นฉบับเป็นเอกสารอิเล็กทรอนิกส์ มีการจัดระดับความปลอดภัยของข้อมูลและผู้ที่สามารถเข้าถึงและใช้ข้อมูลในระดับนั้น ๆ เพื่อไม่ให้ข้อมูลที่เป็นเรื่องลับเปิดเผยต่อสาธารณชน มีความสะดวกรวดเร็วในการบริการสืบค้นข้อมูลสนองความต้องการของผู้ใช้ มีฐานข้อมูลในการสนับสนุนการดำเนินงาน มีการเลือกเก็บและทำลายเอกสารที่ไม่มีคุณค่าตามกำหนดระยะเวลา และสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ขององค์กร

การปฏิบัติงานบริหารจัดการข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ในหน่วยงานบริหารจัดการ และจัดเก็บข้อมูลที่มีกฎหมายรองรับจะต้องใช้กฎหมายให้เป็นประโยชน์ในการปฏิบัติงาน ซึ่งการนำระบบการจัดการเอกสารอิเล็กทรอนิกส์ (EDRMS) มาใช้จัดเก็บเอกสาร อิเล็กทรอนิกส์ในองค์กรจะต้องพิจารณาถึงความเป็นไปได้ของโครงการทางเลือกต่าง ๆในการจัดเก็บเอกสาร ความต้องการขององค์กร ลักษณะการทำงานภายในองค์กร การวางแผนการพัฒนาการนำผลการศึกษาไปปฏิบัติ โดยต้องมีคณะกรรมการบริหารโครงการเพื่อเตรียมความพร้อมด้านนโยบาย สื่อสารในเรื่องการทำงานที่เกี่ยวข้องกับเทคโนโลยีระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยหน่วยงานบริหารจัดการและจัดเก็บข้อมูลอาจเข้าไปให้ความรู้ในการบริหารเอกสารในหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง จัดเตรียมงบประมาณ จัดเตรียมบุคลากร และมีที่ปรึกษาด้านเทคโนโลยีข้อมูลข่าวสาร เพื่อให้โครงการประสบความสำเร็จ

การป้องกันข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์สูญหายโดยการนำรูปแบบการรักษาสถานภาพเอกสาร (Records Continuum Model) มาใช้ช่วยจัดเก็บ โอนย้าย และทำลายเอกสาร ซึ่งจะเกี่ยวพันกับการทำรายละเอียดของข้อมูล (Metadata) เพื่อให้การตั้งชื่อหัวข้อของข้อมูลเรียบง่าย มีความหมายในตัวเอง ทั้งผู้ใช้และผู้จัดเก็บเอกสารเข้าใจซึ่งง่ายต่อการนำไปใช้และสืบค้น ส่วนการวางแผนรับมือกับภัยพิบัติต่าง ๆ เพื่อป้องกันการสูญเสีย และความเสียหายของเอกสาร ควรจะต้องทำงานร่วมกับหน่วยงานที่มีลักษณะงานใกล้เคียงกัน ได้แก่ หอสมุด หอจดหมายเหตุ และพิพิธภัณฑ์

Dr. Pauline Joseph
วิทยากรจากประเทศออสเตรเลีย

Mr. James Lowry วิทยากรจากสหราช อาณาจักร บรรยายเรื่อง **“Records keeping System in Government Agencies”** สรุปได้ว่า ตั้งแต่คริสตศตวรรษ ๑๘๓๘ เมื่อจักรภพอังกฤษขยายอาณานิคมไปทั่วโลก

ทำให้มีข้อมูลที่เกิดจากกิจกรรมต่าง ๆ เช่น อสังหาริมทรัพย์ โฉนดที่ดิน การค้า การจัดเก็บภาษี กรณีพิพาททางกฎหมาย ใบเกิด ฯลฯ ขึ้นเป็นจำนวนมาก รัฐบาลสหราชอาณาจักรจึงได้ตั้งผู้ดำรงตำแหน่งสูงสุดของกองทัพเรืออังกฤษให้เป็นผู้รับผิดชอบในการจัดเก็บและบริหารจัดการข้อมูลต่าง ๆ จึงมีการสร้างระบบการจัดเก็บข้อมูลของประเทศอาณานิคม ซึ่งเมื่อประเทศอาณานิคมเหล่านั้นได้รับอิสรภาพก็พบกับปัญหาคุณภาพของข้อมูลในอดีตของประเทศขาดหายไม่ครบถ้วน ทำให้ประชาชนไม่สามารถเข้าถึงข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับสิทธิ์ของตนเองได้

เมื่อมีการนำคอมพิวเตอร์มาใช้แทนพิมพ์ดีด จึงเริ่มมีเครือข่ายการสื่อสาร มีอินเทอร์เน็ต มีอีเมล์ เกิดเป็นข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ จำนวนมาก ทำให้เกิดช่องว่างระหว่างข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์กับข้อมูลที่เป็นกระดาษแบบดั้งเดิม การจัดการและจัดเก็บข้อมูล อิเล็กทรอนิกส์ ในระยะยาวเป็นหัวใจสำคัญ และเป็นปัญหาที่ประเทศต่าง ๆ ทั่วโลกต้องเผชิญ ซึ่งถ้าไม่สามารถจัดเก็บเอกสารได้ตั้งแต่เริ่มต้น ผลิตการจัดการข้อมูลอิเลคทรอนิกส์จะไม่สามารถทำให้สำเร็จ หน่วยงานจัดเก็บเอกสารประวัติศาสตร์ จึงจำเป็นต้องบริหารจัดการข้อมูลดิจิทัลให้มีประสิทธิภาพเพื่อใช้เป็นหลักฐานอ้างอิงทางกฎหมาย ซึ่งการบันทึกและจัดเก็บข้อมูลในระบบดิจิทัลต้องมีเงินทุนสนับสนุน มีบุคลากรที่มีทักษะและผ่านการฝึกอบรม มีโปรแกรม การจัดเก็บ (ระบบรายละเอียดของข้อมูล (Metadata : Index, Classification)) มีรูปแบบการถ่ายโอนข้อมูลที่ทันสมัยมีหลักประกันว่าข้อมูลจะไม่สูญหายสามารถเข้าถึงได้ เน้นเรื่องความปลอดภัยของข้อมูลเพื่อป้องกันการปลอมแปลงเอกสาร ซึ่งในบางกรณีเมื่อข้อมูลถูกแปลงเป็นข้อมูลดิจิทัลแล้ว ข้อมูลที่เป็นกระดาษมักจะถูกทำลายทิ้งไป แต่อย่างไรก็ดี การบริหารจัดการเอกสารต้นฉบับยังจำเป็นที่จะต้องคำนึงถึงอยู่ การจัดเก็บข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ที่มีประสิทธิภาพ จะสามารถให้บริการข้อมูลที่มีมาตรฐาน ยืนยันความถูกต้องของเอกสาร ประชาชนสามารถเข้าถึงและตรวจสอบข้อมูลได้ ทำให้ประชาชนสามารถเรียกร้องสิทธิ์ของตัวเองได้มากขึ้น รัฐบาลต้องรับผิดชอบกับการตัดสินใจของรัฐบาลมากยิ่งขึ้น ทำให้เกิดความยุติธรรม ความโปร่งใสในสังคม เกิดความเชื่อถือซึ่งกันและกันในระหว่างรัฐบาลกับประชาชน

หน่วยงานจัดเก็บเอกสารประวัติศาสตร์ที่ขึ้นตรงต่อกระทรวงวัฒนธรรมจะปฏิบัติงานในเชิงของการบริหารธุรกิจและเชิงข้อมูลทางประวัติศาสตร์ด้วย ซึ่งนโยบายและอำนาจหน้าที่เป็นสิ่งสำคัญที่จะสนับสนุนการทำงานของหน่วยงานจัดเก็บเอกสารประวัติศาสตร์ให้มีประสิทธิภาพ

Mr. John McDonald วิทยากรจากประเทศแคนาดา บรรยายเรื่อง **“Managing Electronic Records : The Importance of Standards”** สรุปได้ว่า การจัดเก็บข้อมูลอิเลคทรอนิกส์ เป็นวิวัฒนาการในการจัดเก็บข้อมูลจากข้อมูลที่เป็นเอกสารกระดาษพัฒนามาเป็นข้อมูลอิเลคทรอนิกส์ ซึ่งต้องคำนึงถึงเครื่องมือที่สามารถเข้าถึงข้อมูลนั้น ๆ ได้โดยง่าย

เอกสารตามคำจำกัดความของประเทศแคนาดาหมายถึงข้อมูลเอกสารทุกรูปแบบที่สามารถบอกถึงเรื่องราว หรือสามารถใช้เป็นพยานหลักฐานอ้างอิงได้ สำหรับข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ที่จัดเก็บด้วยสื่อคอมพิวเตอร์ในรูป เทป แฟลชไดร์ฟ ซีดี ฯลฯ ถือเป็นข้อมูลชั้นรองที่ใช้เป็นพยานหลักฐาน ซึ่งจำเป็นต้องใช้เครื่องคอมพิวเตอร์หรืออุปกรณ์ที่สามารถอ่านข้อมูลได้ การจัดเก็บข้อมูลอิเลคทรอนิกส์ที่มีมาตรฐาน อาทิ ISO/TR 13028 : 2010[๓] จะช่วยลดความเสี่ยงจากการสูญหายของข้อมูล ประหยัดงบประมาณ มีประสิทธิภาพในการดำเนินงาน และได้รับการยอมรับ และนำไปใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติงานของหน่วยงานต่างๆ ร่วมกัน ซึ่งมาตรฐานการจัดเก็บข้อมูลอิเลคทรอนิกส์นี้จะพัฒนาปรับเปลี่ยนอยู่ตลอดเวลา

Ms. Anthea Seles วิทยากรจากสหราชอาณาจักร บรรยายเรื่อง “**Longterm Preservation Strategies of Electronic Records**” โดยบรรยายถึงประสบการณ์การทำงานด้านการบริหารจัดการเอกสารอิเลคทรอนิกส์ในบริบทของความรับผิดชอบของหน่วยงานจัดเก็บเอกสารประวัติศาสตร์ในทุกขั้นตอน และยกกรณีศึกษาของประเทศต่าง ๆ ประกอบ สรุปได้ว่า นักวิชาการด้านการจัดเก็บเอกสารประวัติศาสตร์ล้วนตระหนักถึงความสำคัญของการอนุรักษ์ข้อมูลเอกสารอิเลคทรอนิกส์ในระยะยาว มีการตั้งคณะทำงานเพื่อศึกษาเรื่องนี้ ซึ่งผลการศึกษาเป็นประโยชน์ต่อการกำหนดกรอบนโยบาย กลยุทธ์ในการอนุรักษ์เอกสารดิจิทัล ที่สามารถเข้าถึงข้อมูลโดยเฉพาะข้อมูลสำคัญของภาครัฐได้ในระยะยาว

ในการบริหารจัดการเอกสารอิเล็กทรอนิกส์ ผู้ปฏิบัติงานด้านการจัดเก็บเอกสารประวัติศาสตร์จะต้องคำนึงถึงความ สำคัญของวงจรชีวิตของเอกสารอิเล็กทรอนิกส์ ต้องเข้าไปเกี่ยวข้องตั้งแต่การเริ่มจัดทำ การใช้งาน กึ่งการใช้งาน เป็นเอกสารประวัติศาสตร์ การถ่ายโอนข้อมูล การจัดระบบคลังเก็บ การเข้าใช้และการให้บริการข้อมูลออนไลน์ ระบบการดำเนินงานเอกสารอิเล็กทรอนิกส์ที่ควบคุมการดำเนินงานของเอกสารอิเล็กทรอนิกส์ที่ผู้ปฏิบัติงานด้านการจัดเก็บเอกสารประวัติศาสตร์ ควรจะเข้าไปมีส่วนร่วม ได้แก่ การกำหนดโครงสร้างองค์กร การกำหนดรูปแบบและระบบการจัดเก็บเอกสารดิจิทัลที่ดี และเหมาะสมรวมทั้งรายละเอียดของข้อมูล (Metadata) เพื่อควบคุมคุณภาพ การศึกษาเทคโนโลยี การกำหนดคุณสมบัติบุคลากร การสร้างความน่าเชื่อถือของระบบ การรับประกัน การเข้าถึงข้อมูล การจัดเก็บรักษาในระยะยาว การ

---

[๓] เป็นมาตรฐานเกี่ยวกับกระบวนการจัดทำข้อมูลเอกสารให้เป็นดิจิทัลที่ออกใบรับรองโดยองค์กรนานาชาติซึ่งกำกับดูแลการจัดมาตรฐานในระดับโลก

ประเมินความเสี่ยงด้วยตนเอง การวิเคราะห์จุดบกพร่องในการเข้าถึงข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์รูปแบบต่าง ๆ การประเมินเอกสารเพื่อแปลงข้อมูลเข้าสู่รูปแบบดิจิทัล การสำรวจและวิเคราะห์ทรัพยากรที่ต้องใช้ใน การดำเนินงานที่องค์กรมีเพื่อประเมินศักยภาพขององค์กร การวิเคราะห์บริบทของกฎหมาย เพื่อทำให้ข้อมูลอิเล็ก-ทรอนิกส์ที่จัดเก็บ สามารถนำมาใช้อ้างอิงในศาลได้ การพิจารณาความเหมาะสมในการเลือกใช้ความละเอียดของเอกสารอิเล็กทรอนิกส์ที่เหมาะสม

การดำเนินงานตามกระบวนการบริหารจัดการเอกสารอิเล็กทรอนิกส์นี้ จะมีคณะกรรมการ ออกใบรับรองมาตรฐานการจัดเก็บเอกสารข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ในคลังเก็บได้อย่างเป็นระบบและ มีประสิทธิภาพให้แก่หน่วยงาน เช่น มาตรฐาน ISO 14721 ของระบบ OAIS มาตรฐานการจัดระบบคลังเก็บรักษาเอกสารดิจิทัลของประเทศเยอรมนี มาตรฐานรับรองการบริหารจัดการคลังเอกสารอิเล็กทรอนิกส์ของประเทศในยุโรป

Mrs. Normazlinalaila Bahari วิทยากรจากประเทศมาเลเซีย บรรยายเรื่อง **“Sharing from a SARBICA Member : The Role of National Archives of Malaysia in the Implementation of Electronic Records Management System in the Public Sector”** สรุปความได้ว่า ประเทศมาเลเซียมีหน่วยงานที่ทำหน้าที่จัดการกับเอกสารอยู่ ๒ หน่วยงานคือ หน่วยงานวางแผนจัดการข้อมูลเอกสาร (MAMPU) และหอจดหมายเหตุแห่งชาติมาเลเซีย (NAM) ซึ่งมีหน้าที่ตามพระราชบัญญัติจดหมายเหตุ คริสต์ศักราช ๑๙๖๖ เมื่อรัฐบาลมาเลเซียดำเนินโครงการ E - Government พระราชบัญญัติจดหมายเหตุ คริสต์ศักราช ๒๐๐๓ ได้กำหนดให้หอจดหมายเหตุแห่งชาติมาเลเซีย ทำหน้าที่จัดการเอกสารทั้งที่เป็นกระดาษและเป็นเอกสารอิเล็กทรอนิกส์

E-SPARK เป็นโครงการยุทธศาสตร์เพื่อการจัดระบบการจัดเก็บข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ของรัฐบาลให้มีประสิทธิภาพตามมาตรฐานสากล เพื่อสนับสนุนโครงการ E-Government เริ่มต้นโครงการเมื่อคริสต์ศักราช ๒๐๐๓ มีการแนะนำยุทธศาสตร์การวางแผนจัดเก็บเอกสารอิเล็กทรอนิกส์ การสร้างคลังข้อมูล และการรักษาข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ให้กับรัฐบาล โครงการ E-SPARK ระยะต่อมาดำเนินการระหว่างคริสต์-ศักราช ๒๐๐๖ - ๒๐๐๘ เน้นการจัดการเอกสารอิเล็กทรอนิกส์ และเอกสารจดหมายเหตุอิเล็กทรอนิกส์ของรัฐบาลทั้งในระดับชาติและระดับท้องถิ่นด้วยระบบ ๒ ระบบ คือ ระบบการจัดการเอกสารอิเล็กทรอนิกส์ (ERMS) และระบบ Digital Archival Management

Mrs. Normazlinalaila Bahari
วิทยากรจากประเทศมาเลเซีย

หอจดหมายเหตุแห่งชาติมาเลเซีย ได้ร่วมมือกับ MAMPU อย่างใกล้ชิดในการใช้ ERMS (ISO 15489 และ MS 2223) ทำโครงการ E-Government เพื่อให้การบริหาร งานเอกสารของหน่วยงานของรัฐมีประสิทธิภาพและครบถ้วนสมบูรณ์ ซึ่งมีเป้าหมายที่จะใช้ระบบนี้ให้ครอบคลุมกระทรวงทั้ง ๒๕ กระทรวง มีผู้ใช้ที่สามารถเข้าสู่ระบบข้อมูลจำนวน ๑๘๐,๐๐๐ คน ภายในคริสต์ศักราช ๒๐๑๗ โดยหอจดหมายเหตุแห่งชาติมาเลเซียจะเป็นแกนหลักในการบริหารจัดการเอกสารอิเล็กทรอนิกส์ในภาครัฐของมาเลเซีย ทำหน้าที่กำหนดนโยบายและระเบียบปฏิบัติต่าง ๆ รวมทั้งช่วยเหลือหน่วยงานต่าง ๆ ในการจัดการเอกสารอิเล็กทรอนิกส์ทั้งการจัดกลุ่มเอกสาร (Classification) ที่เจ้าหน้าที่ภายในหน่วยงานต้องเข้าใจตรงกัน และการกำหนดอายุเอกสาร (Retention) ด้วยการให้คำแนะนำหลักและแนวทางปฏิบัติในการจัดการเอกสารอิเล็กทรอนิกส์ตามมาตรฐานสากลสำหรับใช้จัดเก็บเอกสาร (ISO 16859) ก่อนส่งเอกสารอิเล็กทรอนิกส์นั้นมายังระบบกลางของรัฐบาลตามมาตรฐานสากล ISO16175 จัดสัมมนา ฝึกอบรมให้ความรู้ความเข้าใจพื้นฐานการจัดการเอกสารอิเล็กทรอนิกส์ จัดทำต้นแบบสาธิตให้คำปรึกษา รวมถึงให้ข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์แก่ข้าราชการและผู้บริหารในหน่วยงานของรัฐ และให้ข้อแนะนำรัฐบาลเกี่ยวกับมาตรฐาน และการตรวจสอบการทำงานตามมาตรฐาน MS ISO 16175

ปัญหาในการจัดการเอกสารในระบบ ERMS ของหน่วยงานของรัฐคือไม่มีผู้รับผิดชอบทำงานเต็มเวลา หอจดหมายเหตุแห่งชาติมาเลเซียเองก็ต้องใช้เวลาถึง ๔ ปี กว่าจะเริ่มระบบ ERMS ได้ ปัจจุบันหอจดหมายเหตุแห่งชาติมาเลเซียปฏิบัติงานจัดการเอกสารด้วยระบบ HYBRID คือ การแสกนเอกสารเป็นเอกสารอิเล็กทรอนิกส์ และเก็บเอกสารต้นฉบับเข้าแฟ้มงานควบคู่กันไป ซึ่งเจ้าหน้าที่ของหอจดหมายเหตุแห่งชาติ จะต้องทำหน้าที่มากขึ้น ปัญหาอีกประเด็นหนึ่งที่สำคัญคือ การจัดการกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น เพื่อให้มีการปรับเปลี่ยนการทำงานมาเป็นรูปแบบใหม่ หอจดหมายเหตุแห่งชาติมาเลเซีย จึงจัดฝึกอบรม และสอนเรื่องการจัดการเอกสารอิเล็กทรอนิกส์ผ่านเว็บไซต์ ให้ทุกคนสามารถเข้าไปเรียนรู้ได้เอง

Dr. Eric Tan วิทยากรจากประเทศสิงคโปร์ บรรยายเรื่อง “Sharing from a SARBICA Member : “Using Digital Technology in the Management of Non - Textual Archives – the Singapore Experience” สรุปได้ว่า หอจดหมายเหตุแห่งชาติสิงคโปร์จัดตั้งขึ้นในคริสต์ศักราช ๑๙๖๘ ตั้งอยู่ใจกลางเมืองที่สะดวกในการเข้าใช้เอกสารจดหมายเหตุ เข้าสังกัดอยู่ในคณะกรรมการมรดกของชาติ (National Heritage Board) เมื่อคริสต์ศักราช ๑๙๙๓ จัดตั้งแผนก Audio – Visual Archives ในศูนย์ประวัติศาสตร์บอกเล่า เมื่อคริสต์ศักราช ๑๙๙๖

หอจดหมายเหตุแห่งชาติสิงคโปร์มีพระราชบัญญัติจดหมายเหตุรองรับอำนาจหน้าที่ทำให้สามารถดำเนินการรับมอบเอกสารจากหน่วยงานราชการได้อย่างมีประสิทธิภาพ กฎหมายมีบทลงโทษหน่วยงานที่ไม่ส่งมอบเอกสาร แต่หอจดหมายเหตุแห่งชาติสิงคโปร์ใช้วิธีชี้ให้เห็นถึงความสำคัญในการส่งมอบเอกสารมากกว่าจะบังคับและลงโทษตามกฎหมาย หน่วยงานที่มีเอกสารเก่า เทปเก่าเปิดฟังไม่ได้ หอจดหมายเหตุแห่งชาติสิงคโปร์รับมาซ่อมอนุรักษ์ พระราชบัญญัติจดหมายเหตุกำหนดให้ผู้กำกับ ผู้ผลิตสื่อโสตทัศน์ ต้องส่งสำเนาให้หอจดหมายเหตุแห่งชาติสิงคโปร์ภายใน ๖ เดือน หลังจากที่มีการร้องขอ และบริษัทที่ปิดกิจการต้องส่งมอบเทปทั้งหมดให้หอจดหมายเหตุแห่งชาติสิงคโปร์เพื่อเก็บรักษาประวัติศาสตร์ด้านสื่อบันเทิง นอกจากรับมอบเอกสารแล้ว หอจดหมายเหตุแห่งชาติสิงคโปร์ยังจัดซื้อเอกสารเกี่ยวกับประเทศสิงคโปร์ที่กระจัดกระจายอยู่ในประเทศต่าง ๆ มาเติมข้อมูลประวัติศาสตร์ของสิงคโปร์ให้สมบูรณ์ จัดทำประวัติศาสตร์บอกเล่าที่เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ของกลุ่มชนที่อยู่ร่วมกันในสิงคโปร์ จัดเก็บสุนทรพจน์ทางการเมือง จัดเก็บแผนที่ โปสเตอร์ พิมพ์เขียว ไว้เพื่อศึกษาประวัติศาสตร์ของเมือง

ภารกิจของหอจดหมายเหตุแห่งชาติสิงคโปร์โดยสรุป คือ การออกกฎเกณฑ์มาตรฐานการจัดการเอกสารจดหมายเหตุ การฝึกอบรม การติดตามการส่งมอบเอกสารให้หอจดหมายเหตุ การรับมอบเอกสารที่มีคุณค่าสำคัญต่อประวัติศาสตร์สิงคโปร์ การอนุรักษ์ การจัดทำประวัติศาสตร์บอกเล่า การให้บริการ และการส่งเสริมการใช้เอกสารจดหมายเหตุ ในการดำเนินงานจดหมายเหตุ เงินไม่ใช่ปัญหาใหญ่ ให้ทำในสิ่งที่ทำได้เพื่อเป้าหมายสูงสุดคือการอำนวยความสะดวกให้แก่ผู้ต้องการค้นคว้าเอกสารจดหมายเหตุให้ได้รับความสะดวกมากที่สุดเท่าที่จะทำได้

เอกสารที่หอจดหมายเหตุแห่งชาติสิงคโปร์จัดเก็บ ได้แก่ เอกสารราชการ ๔.๕ ล้านแฟ้ม เอกสารยุคอาณานิคม ๒,๓๖๒ เล่ม เสียงประวัติศาสตร์และข่าว ๔๓,๕๙๘ รายการ ภาพสไลด์เนกาทีฟ ๖.๘ ล้านรายการ แผนที่แบบแปลน ๒๔๖,๑๒๐ แผ่น โปสเตอร์ ๖,๐๘๓ แผ่น เทปเสียง ๑๒๒,๐๐๐ รายการ ประวัติศาสตร์บอกเล่า ๓,๐๕๐ รายการ เอกสารเอกชน ๕๐,๐๐๐ รายการ เอกสารทั้งหมดให้บริการ

ค้นคว้าวิจัยด้วยฐานข้อมูลในระบบออนไลน์ที่ *WWW.a2 o.com.sg* โดยใช้ Low Resolution มีเงื่อนไขการเข้าใช้โดยคำนึงถึงกรรมสิทธิ์และลิขสิทธิ์

ความรู้เกี่ยวกับการเตรียมความพร้อมเพื่อรับมือกับการเปลี่ยนแปลงและการป้องกันการสูญหายของเอกสารอิเล็กทรอนิกส์จากการสัมมนาทางวิชาการจดหมายเหตุนานาชาติในครั้งนั้นได้ย้ำให้เห็นว่า การบริหารจัดการเอกสารอิเล็กทรอนิกส์เป็นงานที่ต้องปรับเปลี่ยนกระบวนการปฏิบัติงานให้ทันกับอยู่เสมอ เทคโนโลยีที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ต้องมีโครงสร้างพื้นฐานทางด้านเอกสารอิเล็กทรอนิกส์ อันได้แก่ บุคลากร โปรแกรมปฏิบัติการ อุปกรณ์ นโยบาย ระเบียบปฏิบัติภายใต้กรอบของกฎหมายและมาตรฐานที่มีศักยภาพ เพื่อรับมือกับความเปลี่ยนแปลงและการป้องกันการสูญหายของเอกสาร ซึ่งต้องได้รับความร่วมมือจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งต้องได้รับการสนับสนุนผู้บริหารระดับสูงอย่างจริงจังด้วย ❖

เอกสารอ้างอิง

สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ. **รายงานการประชุม The 18th SARBICA General Conference , The 19th Executive Board Meeting and Seminar on “Electronic Records : Prepare for Change and Prevent Loss” 24 - 28 June 2012, Bangkok, Thailand**. เอกสารอัดสำเนา. ภาพประกอบ.

สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ. **วิชาการพื้นฐานการบริหารและจัดการงานจดหมายเหตุ.** เซเว่น พริ้นติ้ง กรุ๊ป : กรุงเทพฯ, ๒๕๔๒.

สารนิเทศจากใบจุ้ม

พิมพ์พรรณ ไพบูลย์หวังเจริญ[๔]

ใบจุ้ม เป็นชื่อเรียกสารนิเทศประเภทหนึ่งของสำนักหอสมุดแห่งชาติ มาจากศัพท์เดิมที่ปรากฏในเอกสารโบราณว่า ลายจูม หรือ ลายจุม มีจำนวนรวมทั้งสิ้น ๖๙ รายการ ๗๐ ฉบับ สามารถจำแนกประเภทตามลักษณะของวัสดุที่ใช้รองรับการบันทึกเรื่องราวได้ ๔ ประเภท คือ เป็นผืนผ้า ๒๒ ฉบับ กระดาษเพลาหรือกระดาษสา ๔๑ ฉบับ กระดาษฝรั่ง ๕ ฉบับ และกระดาษเหลือง ๑ ฉบับ

คำว่า **ลายจูม** หรือ **ลายจุม** เป็นศัพท์ที่ปรากฏใช้ในเอกสารโบราณ ทั้งของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคเหนือของไทย แต่จะปรากฏใช้ในเอกสารโบราณของภาคตะวันออกเฉียงเหนือหลายประเภทมากกว่าภาคเหนือ กล่าวคือ ปรากฏใช้คำนี้ทั้งในศิลาจารึกประมาณพุทธศตวรรษที่ ๒๑ – ๒๒ และเอกสารประเภทใบจุ้มที่มีลักษณะเป็นพระราชโองการของพระเจ้าแผ่นดินลาว มีอายุระหว่างพุทธศตวรรษที่ ๒๒ – ๒๔ ดังนี้

๑. ศิลาจารึกวัดศรีบุญเรือง [๕] ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย จารึกเมื่อพุทธศักราช ๒๑๕๑ ด้วยอักษรไทยอีสาน ภาษาไทย เนื้อความกล่าวถึง สมเด็จพระบรมบพิตรพระมหาธรรมิกราชาธิราชเจ้า (พระยาวรวงษามหาธรรมิกราช) [๖] มีพระราชโองการถวายที่ดินเขตอารามแก่วัดศรีบุญเรือง ความว่า

*“ศุภมัสดุพระราชอาชญา**ลายจุ้ม**สมเด็จบรมบพิตรพระมหาธรรมิกราชาธิราชเจ้า สมเด็จพระเป็นเจ้าตนเป็นพระประสิทธิ**จุ้ม**ดวงนี้ไว้กับวัดศรีบุญเรือง- - -”*

๒. ศิลาจารึกวัดมณีโศดร [๗] ตำบลจุมพล อำเภอโพนพิสัย จังหวัดหนองคาย จารึกเมื่อพุทธ - ศักราช ๒๑๑๘ ด้วยอักษรไทยอีสาน ภาษาไทย เนื้อความกล่าวถึง สมเด็จพระโพธิวรวงสาครตาธิราช มีพระราชโองการถวายที่ดินเขตอารามให้แก่วัด ความว่า

*“ศุภมัสดุ พระราชอาชญา**ลายจุ้ม**สมเด็จพระบรมบพิตรบรมนาถ พระเป็นเจ้าตนชื่อโพธิวรวงสาครตาธิราชตนประกอบด้วยประสาทศรัทธาในพุทธศาสนา - - -”*

---

[๔] นักภาษาโบราณเชี่ยวชาญ สำนักหอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร (รักษาราชการแทนผู้อำนวยการสำนักหอสมุดแห่งชาติ

[๕] **จารึกในประเทศไทย เล่ม ๕** (อักษรธรรมและอักษรไทย พุทธศตวรรษที่ ๑๙ – ๒๔). (๒๕๒๙). หน้า ๓๕๐ – ๓๕๒.

[๖] สุรศักดิ์ ศรีสำอาง. (๒๕๕๔). **ลำดับกษัตริย์ลาว**. หน้า ๑๓๗.

[๗] **จารึกในประเทศไทย เล่ม ๕**. หน้า ๓๗๓ - ๓๗๕.

๓. ศิลาจารึกวัดวิชัยอาราม พบที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติขอนแก่น จารึกเมื่อพุทธศักราช ๒๑๗๒ ด้วยอักษรไทยอีสานและอักษรธรรมอีสาน ภาษาไทยและภาษาบาลี เนื้อความกล่าวถึง สมเด็จพระบรมบพิตร พระเป็นเจ้า มีพระราชศรัทธาในวรพุทธศาสนา จึงมีพระราชโองการถวายที่ดินไร่นาข้าคนแก่วัดวิชัยอาราม ความว่า

*"ศุภมัสดุพระราชอาชญา**ลายจุ้ม**สมเด็จบพิตรพระเป็นเจ้าตนเป็นพระประสิทธิ _ _ _ _ ไว้ภารแด่สมเด็จพระมหาอัครวรราชครูวินัยธรวรชิโนรสชาติ_ _ _ _ _"*

๔. ใบจุ้มเลขที่ ๑ [๘] **ชื่อใบจุ้มเจ้านครจันทบุรีพระราชทานให้พระยาศรีมูลเมือง หัวพันเมืองซ้ำใต้ เมื่อศักราช ๑๐๔ ตัว** ซึ่งมีการใช้ถ้อยคำแสดงความเป็นพระราชโองการ ความว่า

*"311 ศุภมัสดพระราชอาชญา**ลายจุ้ม**สมเด็จบรมบพิตร พระโพสาทธรรมิกราชไชยจักรพรรดิ์ภูมินทราธิราชเจ้า .สมเด็จพระเป็นเจ้าอัครเป็นพระอยู่หัว ทรงพระราชกูณาประสิทธิจุ้มดวงนี้- - -"*

ใบจุ้มเลขที่ ๑
ชื่อ ใบจุ้มเจ้านครจันทบุรี พระราชทานให้ พระยาศรีมลเมือง หัวพันเมืองซ้ำใต้ เมื่อศักราช ๑๐๔ ตัว

๕. ใบจุ้มเลขที่ ๑๔ ชื่อ ตราตั้งและต้นกงดินเขตแขวงของเมืองแพน [๙] ออกเมื่อศักราช ๒๔ ตัว ตรงกับพุทธศักราช ๒๒๐๕ ปรากฏข้อความ ดังนี้

*"3 1 3 1 ศุภมัสดุ พระราชอาชญา**ลายจุ้ม**สมเด็จบรมบพิตรพระมหาธรรมิกราชาธิราชเจ้าสมเด็จพระเป็นเจ้าองค์เป็นพระอยู่หัว ประสิทธิ**จุ้มดวงนี้** ใส่หัวแสนมงคลแสนสุระให้กกหอมหมู่ชุมอันเป็นไพร่กับเมืองแพน - - -"*

---

[๘] พิมพ์พรรณ ไพบูลย์หวังเจริญ. (๒๕๔๓). **ใบจุ้ม: สารนิเทศบนสิ่งทอ**. หน้า ๖๗ – ๗๐.

[๙] พิมพ์พรรณ ไพบูลย์หวังเจริญ. (๒๕๔๓). **ใบจุ้ม: สารนิเทศบนสิ่งทอ**. หน้า ๑๔๗ – ๑๔๘.

ใบจุ้มเลขที่ ๑๔
ชื่อ ตราตั้งและต้นกงดินเขตแขวงของเมืองแพน

๖. ใบจุ้มเลขที่ ๒๐ ชื่อ ต้นกงดินเมืองโสยกำหนดเขตแขวงเมืองโสย [๑๐] ออกเมื่อจุลศักราช ๑๒๑๒ (พ.ศ. ๒๓๙๓) ปรากฏความดังนี้

*"ศุภมัสดุพระราชอาชญา สมเด็จบรมนาถบรมบพิตรพระภูมีนทราธิปติธรรมิกราชาธิราชเจ้าสมเด็จพระเป็นเจ้าองค์เป็นพระอยู่หัวในมหานครกรุงจันทบุรี ปลงประสิทธิ**ลายจุ้ม**พระราชวังเมืองหลวงดวงนี้- - -"*

ในภาคเหนือไม่ปรากฏใช้คำว่า ลายจุม หรือลายจุม ในเอกสารโบราณประเภทศิลาจารึก แต่ปรากฏใช้ในเอกสารตำนานพื้นเมืองเท่านั้น โดยมักใช้คู่กับคำว่า "ลายเจษ" หรือ "ลายเจี้ย" ก็ได้ ดังตัวอย่างข้อความจากเรื่อง **ตำนานสิบห้าราชวงศ์** บันทึกว่า

*"...ท้าวพระยาทั้งหลายมีพระยาหอลุ่มฟ้าโพภิมาน เป็นประธานก็พร้อมกันแปง**ลายจุมลายเจษ**ไว้กับพระยาเจืองแลเอกราชในเมืองแกว... เจ้าพระยาเจืองอยู่ในเมืองพระกันนานได้ ๓ ปี ปลาย ๓ เดือน เจ้าก็หื้อพระยาหอเจ้าลุ่มฟ้าโพพิมานเป็น**ลายจุมเจี้ย** หื้อแก่ตนแล้ว เจ้าก็พานางอมราชเทวีกับบริวารทั้งมวล เจ้าแต้ม**ลายจุมเจี้ย**มาหื้อแก่ลูกตนผู้ชื่อลาวเงินเริง..."*[๑๑]

ความหมายของคำว่า **ลายจุ้ม** ตามที่ปรากฏในศิลาจารึกและเอกสารจดหมายเหตุอื่น ๆ ตามคำอธิบายของ ศาสตราจารย์ธวัช ปุณโณทก หมายถึง **พระบรมราชโองการ ตราตั้ง หรือหนังสือใบบอกราชการ** [๑๒]

พจนานุกรมล้านนาฉบับแม่ฟ้าหลวง ให้ความหมายของคำว่า ลายจุ้ม ลายเจี้ย ว่าลายประทับตรา ตราพระราชลัญจกร เอกสารที่บันทึกลงกระดาษ (เจี้ย) และมีตราประทับไว้เป็นสำคัญ [๑๓]

คำว่า **ลายจุ้ม** มาจากคำ ๒ คำ คือ คำว่า **ลาย** และคำว่า **จุ้ม** ซึ่งคำว่า จุ้มนี้เป็นศัพท์ภาษาตระกูลไท ปรากฏใช้ทั้งในภาษาไทอาหมและภาษาไทพ่าเก่ ซึ่งได้นิยามความหมายของคำว่า จุ้ม ว่าหมายถึง **ตราแผ่นดินของเจ้าฟ้าไทย** [๑๔]

นอกจากนั้นดินแดนที่เป็นที่อยู่ของคน

---

[๑๐] **เรื่องเดิม.** หน้า ๑๙๑ – ๑๙๔.

[๑๑] **ตำนานสิบห้าราชวงศ์ เล่ม ๑ ผูกที่ ๑ – ๒.** (๒๕๒๔, ตุลาคม). หน้า ๓๑.

[๑๒] ธวัช ปุณโณทก. **ศิลาจารึกอีสาน.** หน้า ๒๔๓.

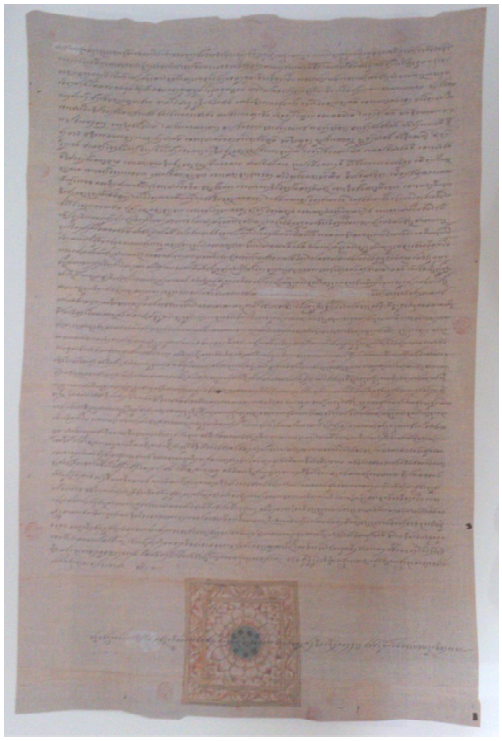
[๑๓] อุดม รุ่งเรืองศรี. **(๒๕๓๔). พจนานุกรมล้านนา – ไทย ฉบับแม่ฟ้าหลวง.** หน้า ๑๑๒๕.

[๑๔] บรรจบ พันธุเมธา. (๒๕๓๐). **พจนานุกรมพ่าเก่ – ไทย- อังกฤษ.** หน้า ๑๑๕.

ไทยอาหม ในรัฐอัสสัม ประเทศอินเดีย ยังมีอาคารทรงกลมหลังหนึ่ง ที่พระราชวังเจ้าม่วน เหลือเป็นหลักฐานให้เห็นอยู่จนทุกวันนี้ เรียกว่า **"เรือนจุ้ม"** คือ ห้องสำหรับเจ็บจุ้มฟ้ารุ่งแสงเมือง ในตำราโบราณของไทอาหมบันทึกไว้ว่า จุ้มฟ้านี้เป็นเสมือนเจ้าฟ้าเหนือหัว ซึ่งนักวิชาการของไทยสันนิษฐานว่า "จุ้ม" ดวงนี้ คือ ตราแผ่นดินของพระมหากษัตริย์ไทอาหมนั่นเอง [๑๕] ดังนั้น ความหมายโดยตรงของลายจุ้มจึงหมายถึงหนังสือที่ออกโดยพระราชโองการ โดยมีการ**ประทับตราแผ่นดินกำกับไว้** เพื่อแสดงความเป็นพระราชโองการของพระมหากษัตริย์

การเรียกชื่อเอกสารประเภทนี้ว่า **ใบจุ้ม** ของสำนักหอสมุดแห่งชาติไม่ปรากฏหลักฐานว่าเริ่มใช้มาตั้งแต่เมื่อไร แต่สันนิษฐานว่า น่าจะมี แนวเทียบจาก**หนังสือบอกข้อราชการจากหัวเมือง** ซึ่งมีวิธีเรียกเป็นภาษาปากว่า **ใบบอก** เพราะคำว่า **ใบ** คนไทยมักใช้เรียกของที่มีลักษณะแบนเป็นแผ่น ๆ [๑๖] เช่น ใบหนังสือ ใบฎีกา เป็นต้น หรืออาจเรียกโดยใช้คำว่า **แผ่น** แทน **ใบ** ก็ได้ เป็น **แผ่นจุ้ม** ดังปรากฏในพงศาวดารล้านช้าง ตามถ้อยคำในฉบับเดิม [๑๗] กล่าวถึงการใช้หลักฐานจากเอกสารชั้นต้นที่เรียกว่า **แผ่นจุม** ดังความว่า

*"...แต่พระไชย**แผ่นจุม**คนทั้งหลายในเมืองหลวงแล้วจึงไปสร้างเวียงจันทร์ ปางนั้น**ลางแผนจุม**พระไชยก็มี **ลางแผนจุม**พระหน่อเมืองก็มี **ลางแผน**พระธรรมิกราชก็มี **ลางแผน**พระอุปโยราชก็มี **ลางแผน**พระอุปเยาวราชก็มี **ลางแผน**ท้าวตอนคำก็มี **ลางแผน**เจ้าท้าววิไชยก็มี **ลางแผน**เจ้าสุริยวงศ์ก็มี..."* [๑๘]

ใบจุ้ม เลขที่ ๘ ชื่อ ใบจุ้มเจ้าเมืองหลวงพระบาง พระราชทานให้เพี้ยพรหมหาไชย เมืองเปินแลเพี้ยเทพเพี้ยพลราชคำ เมื่อศักราช ๑๒๐๐ ตัว

---

[๑๕] ฉัตรทิพย์ นาถสุภา และคณะ. (๒๕๓๔). **เมืองนุนสุนคำ.** หน้า ๘๔-๘๕.

[๑๖] เปลื้อง ณ นคร. (๒๕๔๘). **พจนะภาษา.** หน้า ๒๗๗.

[๑๗] **พงศาวดารล้านช้างตามถ้อยคำในฉบับเดิม,** ประชุมพงศาวดาร ภาคที่ ๑ เล่ม ๒. (๒๕๐๖).

[๑๘] อ้างในสุรศักดิ์ ศรีสำอาง, **ลำดับกษัตริย์ลาว,** หน้า ๑๖๔.

สาระที่ได้จากใบจุ้ม

ลักษณะและการบันทึกเนื้อหาของใบจุ้ม ทำให้สามารถจำแนกหน้าที่และความสำคัญของใบจุ้มได้เป็น ๒ ประเภทใหญ่ ๆ คือ ใบจุ้มที่ทำหน้าที่เป็นพระราชโองการของกษัตริย์ ส่วนใหญ่มีวัสดุรองรับเป็นสิ่งทอ จำนวน ๒๖ ฉบับ ส่วนที่เหลือเป็นหนังสือราชการอื่น ๆ ที่เกี่ยวกับสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว และหนังสือราชการของหัวเมืองต่าง ๆ ในอาณาจักรล้านนา ๗ ฉบับ

อักษรและภาษาที่ใช้บันทึกเนื้อหาสาระในใบจุ้มมีหลายชนิด คือ อักษรไทยน้อยและอักษรลาวเฉียง ใช้บันทึกภาษาลาวและภาษาญวน อักษรจีน ใช้บันทึกภาษาญวน อักษรผู้ไทหรืออักษรไทยตังเกี๋ย ใช้บันทึกภาษาผู้ไทและภาษาญวน เพราะมีอาณาเขตติดต่อกัน อักษรไทยใช้บันทึกภาษาไทยและภาษาลาว แต่มีเพียงฉบับเดียวเพราะเป็นหนังสือแปลคู่กับฉบับอักษรไทยน้อย อักษรชนิดสุดท้าย คือ อักษรธรรมล้านนา ใช้บันทึกภาษาไทยล้านนา ซึ่งเป็นข้อราชการของอาณาจักรล้านนา สันนิษฐานว่านำมารวบรวมไว้ในภายหลัง เพราะมีลักษณะทางกายภาพคล้ายคลึงกัน

สำนวนภาษาที่ใช้บันทึกเรื่องราวในใบจุ้มทั้งหมด ยกเว้นฉบับอักษรจีนและอักษรผู้ไทซึ่งไม่สามารถอ่านตีความได้ ล้วนเป็นสำนวนร้อยแก้วทั้งสิ้น แต่ใบจุ้มที่มีลักษณะเป็นพระราชโองการและหนังสือบอกเขตแดนเมือง แม้จะเป็นสำนวนร้อยแก้ว แต่ก็จะมีวิธีการคัดสรรคำที่มีลักษณะสัมผัสคล้องจองเป็นกลุ่ม ๆ ทั้งในลักษณะของการนำคำที่มีความหมายเดียวกันมาซ้อนกันเป็นคำคู่ ๒ คำ หรือ ๔ คำ และนำคำมาเรียงซ้อนกัน แต่ใช้คำซ้ำกันในพยางค์ที่ ๑ และ ๓ ทำให้เกิดจังหวะและเสียงคล้องจองกัน บางคำจึงกินความหมายกว้างขวาง ชัดเจน และหนักแน่นยิ่งขึ้น

นอกจากนั้นหากเป็นหนังสือบอกเขตแดนเมือง ซึ่งมีเนื้อหายาวมากก็ใช้วิธีส่งสัมผัสจากคำสุดท้ายของกลุ่มคำหน้า ไปหาคำแรกของกลุ่มคำถัดไป ทำให้เกิดความคล้องจ้อง อ่านง่าย มีความไพเราะและไม่น่าเบื่อ รวมทั้งพระราชโอวาทหลวง ซึ่งมีเนื้อหาคล้ายคลึงกันถึง ๓ ฉบับ แม้จะมีเนื้อหาค่อนข้างยาวเป็นโวหารแบบพรรณนา แต่ก็มีความสำคัญและเด่นชัดที่การเปรียบเทียบในลักษณะของเทศนาโวหาร ซึ่งประกอบด้วย สาธกโวหาร และอุปมาโวหาร แม้จะเป็นสำนวนร้อยแก้วก็ตาม

การวิเคราะห์สารนิเทศจากใบจุ้มพบว่าข้อราชการที่บันทึกในใบจุ้ม สะท้อนสภาพสังคมและประวัติศาสตร์ของอาณาจักรล้านช้างอย่างชัดเจนในหลาย ๆ ด้าน อันได้แก่

๑. การแต่งตั้งเจ้าเมือง โดยพระราชโองการ ทั้งนี้ อาจแต่งตั้งลูกให้ดำรงตำแหน่งที่ว่างลงแทนพ่อ หรือแต่งตั้งให้ไปสร้างเมืองใหม่ตามพระราโชบายในการแผ่ขยายพระราชอาณาจักรให้กว้างขวาง

๒. กำหนดเขตแดนของเมืองต่าง ๆ ซึ่งข้อมูลในเอกสารเรียกว่า กงดิน โดยการบรรยายอาณาเขตของเมืองผ่านภูมิประเทศต่าง ๆ ทุกพื้นที่ จนมาบรรจบกับจุดเริ่มต้น ซึ่งมีทั้งลักษณะที่กำหนดมาพร้อมพระราชโองการแต่งตั้ง และเป็นการรายงานของเจ้าเมืองถึงกษัตริย์เมื่อเปลี่ยนรัชกาล โดยมักอ้างว่าเป็นเขตแดนตามจู้มของเดิม จึงทำให้มีการรายงานเขตแดนของเมืองเดียวกันหลายฉบับ รวมทั้งมีการทำรายงานเขตแดนเมืองด้วยวิธีการวาดเป็นแผน

ที่ประกอบเขตเมืองโสย เมืองพูน แต่เรียกว่าแผงที่ (จ. ๓๙)

๓. การรวบรวมไพร่พล เป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างความเข้มแข็งให้แก่บ้านเมือง โดยมักกำหนดเป็นข้อปฏิบัติไว้ในพระราชโองการอยู่เนือง ๆ เช่น ให้ไปกวาดต้อนไพร่พลกลับมาเข้าสังกัดเดิม หากมีหนี้สินผูกพันกับผู้ใด ทรงกำหนดอัตราไถ่ถอนกลับมาคืนต้นสังกัดเหมือนเดิม รวมทั้งกรณีที่มีคนกระจัดพลัดพราก มาอยู่ในบ้านเมืองก็ให้ดูแลให้อยู่อย่างมีความสุขเหมือนไพร่พลในบ้านเมือง นับเป็นพระราโชบายสร้างบ้านแปลงเมืองให้เข้มแข็งมั่นคง สะท้อนราชธรรมของพระมหากษัตริย์ประการหนึ่งด้วย

๔. อนุญาตให้เจ้าเมืองมีผลประโยชน์ในการปกครองบ้านเมือง จะจัดการผลประโยชน์ส่วนหนึ่งให้เป็นส่วยของราชการ เพื่อนำมาเข้าพระคลังหลวงทุกปี โดยส่งผ่านล่ามเมือง รวมทั้งมีการกำหนดผลผลิตทางธรรมชาติ ซึ่งเป็นของต้องห้ามนำออกจำหน่ายนอกประเทศ เช่น งาช้าง นอแรด ไม้บางชนิด กำมะถัน ตะกั่ว และดีบุก เป็นต้น นอกจากนั้นรัฐยังกำหนดจำนวนเงินในพื้นที่บางเมือง ซึ่งมีกลุ่มคนต้องเสียส่วยเป็นเงิน แต่กลุ่มคนเหล่านี้ก็จะได้รับสิทธิพิเศษเหมือนมี **ตราภูมิคุ้มห้าม**ตามระบบราชการของไทยในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น

๕. ข้อกำหนดในใบจุ้ม สะท้อนจารีตประเพณีของอาณาจักรล้านช้างในการถือน้ำพระพิพัฒน์สัตยา เพื่อรักษาพระราชอำนาจของกษัตริย์ ปีละ ๒ ครั้ง สันนิษฐานว่ารับอิทธิพลจากพระราชอาณาจักรสยาม ในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น แต่กำหนดมากกว่าเป็น ๒ ครั้ง ตามเทศกาลส่งส่วยขึ้นท้องพระคลังหลวง

๖. ข้อปฏิบัติและข้อราชการในใบจุ้ม สะท้อนชนชั้นในอาณาจักรล้านช้าง โดยแบ่งเป็น ๒ กลุ่ม อย่างเห็นได้ชัด คือ **ชนชั้นเจ้านาย** มีกษัตริย์และพระราชวงศ์รวมถึงขุนนางข้าราชการทั้งปวง **ชนชั้นไพร่** หมายถึง ไพร่ที่เป็นสามัญชน สังกัดมูลนายที่เป็นกำลังสำคัญของบ้านเมืองทั้งในการส่งส่วย และยามศึกสงคราม ข้อย คือ ทาส หรือ ไพร่ที่มีภาระหนี้สินผูกพัน มีทั้งข้อยทั่วไปและข้อยโอกาส หรือข้าโอกาสที่มีการอุทิศเพื่อให้เป็นผู้รับใช้พระรัตนตรัย เป็นต้น

๗. มีกฎหมายที่เป็นจารีตโบราณ คือ ธรรมศาสตร์และราชศาสตร์ เพื่อการตัดสินคดีความและมีข้อกำหนดในการพิจารณาคดีความตามลำดับความหนักเบาของโทษ

๘. มีข้อธรรมที่กษัตริย์มักอ้างถึงเพื่อเป็นข้อเตือนใจ ให้ขุนนางที่ได้รับแต่งตั้งใช้ปกครองไพร่พลเมืองให้มีความสุข เพราะพลเมืองเปรียบเหมือนฐานรากของแผ่นดิน โดยกล่าวถึง ทศกุศลกรรมบถ อปริหาณิยธรรม ๗ อคติสี่ ศีลห้า และศีลแปด เป็นต้น

๙. เนื้อหาในใบจุ้มสะท้อนสภาพภูมิฐานบ้านเมืองและสัมมาอาชีพของไพร่พล กล่าวคือ ข้อมูลในคำให้การหลายฉบับ นอกจากจะบอกระยะห่างระหว่างหมู่บ้านแต่ละหมู่บ้าน พร้อมจำนวนประชากรแล้ว ยังบอกสภาพ

บ้านเมืองในยามมีศึกสงคราม บางแห่งเป็นหมู่บ้านร้าง แต่มีพระพุทธรูปองค์ใหญ่ มีพระธาตุเจดีย์ และศาลาลงรักปิดทององงดงามสมบูรณ์อยู่ด้วย แสดงถึงความมั่นคงทางพุทธศาสนาอย่างยิ่ง

๑๐. การบันทึกศักราชวันเดือนปีที่ออกหนังสือ มักบอกศักราชควบคู่กับปีนักษัตรทั้งแบบขอมและแบบปีหนไทย โดยเฉพาะนิยมใช้จุลศักราชเหมือนสยามและล้านนา

นอกจากนั้นใบจุ้มบางฉบับยังมีข้อมูลรายละเอียดแสดงทรัพยากรในพื้นที่และการติดต่อซื้อขายกับเวียดนาม รวมทั้งให้ความรู้อันเกี่ยวเนื่องด้วยชนเผ่าผู้ไทยทั้งผู้ชายและผู้หญิงหลายประการ เช่น การแต่งกาย และการไว้ทรงผม เป็นต้น

ด้านภาษาและอักขรวิทยา พบว่าตัวอักษรไทยน้อยที่ใช้บันทึกพระราชโองการก่อนจุลศักราช ๑๐๐๐ มีจำนวนตัวอักษรมากถึง ๓๖ รูป มีทั้งพยัญชนะในวรรค ฏ และ ฆ ภ ศ ษ ต่อมาอักษรไทยน้อยยุคหลังจนถึงอักษรลาวเฉียง มีพยัญชนะลดลงเหลือเพียง ๒๗ รูป สระ ตัวเลขและเครื่องหมายพิเศษ มีจำนวนไม่แตกต่างกัน ข้อแตกต่างสำคัญประการหนึ่งก็คือ ตัวอักษรไทยน้อยที่ใช้บันทึกในพระราช-โองการมักมีการประดิษฐ์ลวดลายเส้นสายให้งดงามมีศิลปะใกล้เคียงกันจนแทบจะสันนิษฐานได้ว่า เป็นลายมือของอาลักษณ์คนเดียวกัน ส่วนภาษาที่ใช้มีทั้งการนำคำศัพท์ หลาย ๆ คำที่มีความหมายเดียวกันมาเรียงต่อกันหลาย ๆ ตัว รวมทั้งมีการใช้ศัพท์คำยืมภาษาต่างประเทศและการใช้คำศัพท์ภาษาลาวขยายคำภาษาบาลีหรือสันสกฤตที่เข้าใจยาก เป็นต้น

คุณค่าของใบจุ้ม

ใบจุ้ม เป็นเอกสารจดหมายเหตุของอาณาจักรล้านช้างที่มีความสำคัญยิ่ง ในฐานะของเอกสารชั้นต้นที่สะท้อนประวัติศาสตร์และสังคมในอดีตทางด้านการปกครองและขนบนิยมในสังคมหลายประการดังกล่าวแล้วข้างต้น ใบจุ้มยังมีคุณค่าและความสำคัญในองค์ประกอบหลักของเอกสารโบราณถึง ๔ ประการ คือ ๑) ตัวหนังสือหรือตัวอักษร ๒) ภาษา ๓) เนื้อหาเรื่องราว ๔) วัสดุรองรับ

ตัวหนังสือหรือตัวอักษร ในใบจุ้มสะท้อนให้เห็นถึงข้อเท็จจริงในการใช้ตัวอักษรไทยน้อยเป็นหลัก เพื่อบันทึกหนังสือราชการ ตำรับ ตำราต่าง ๆ ตามขนบที่สังคมของอาณาจักรล้านช้างกำหนดไว้ แม้ว่าจะมีการนำเชิงตัวอักษรธรรมซึ่งเป็นอักษรที่สังคมกำหนดให้ใช้เพื่อบันทึกข้อธรรมและเรื่องราวทางศาสนาเท่านั้นมาใช้ร่วมหรือปะปนบ้างก็ตาม แต่สามารถอธิบายได้ว่าเป็นเพราะคำศัพท์นั้นอาจเป็นภาษาบาลีหรือสันสกฤต หรือเป็นเพราะหมดพื้นที่สำหรับเขียนตัวอักษรตัวเต็ม จึงประยุกต์นำเชิงตัวอักษรธรรมมาใช้แทน แสดงให้เห็นว่าคนในสังคมของอาณาจักรส่วนใหญ่ มีความรู้และสามารถเขียนอ่านตัวอักษรได้ทั้ง ๒ ชนิด เช่นเดียวกับสังคมไทย ที่ใช้อักษรขอมเพื่อบันทึกคาถาภาษาบาลี และข้อธรรมในพระพุทธศาสนา ส่วนอักษรไทยใช้บันทึกความรู้โดยทั่วไป และเอกสารราชการ เป็นต้น นับเป็นเอกลักษณ์ที่สะท้อนความมีวัฒนธรรมอันดีงามของสังคมอย่างชัดเจน

ภาษา ที่ใช้ในใบจุ้มเป็นภาษาลาวที่มีลำดับชั้นทั้งที่ใช้ถ้อยคำราชาศัพท์สำหรับพระมหากษัตริย์และศัพท์สุภาพพื้นฐานทั่วไป เช่น พระราชโองการ ใช้คำว่า “พระราชทาน”

หรือ “ประสิทธิใส่หัว” แทน “ให้” เป็นต้น นอกจากนั้นยังมีคำศัพท์เฉพาะที่ใช้สำหรับพระราชทานพรแด่ข้าราชการหรือผู้รับพระราช-โองการว่า “คุงนุประสิทธิพระราชอาชญา” เป็นต้น

คำศัพท์ ภาษาลาวยังมีคำศัพท์ที่แสดงความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะท้องถิ่นอีกเป็นจำนวนมาก เช่น เก็บตำ หมายถึง ทอผ้า ขน้อย เป็นคำสรรพนามบุรุษที่ ๒ ใช้สำหรับพูดกับผู้อาวุโส ขาดเขิน หมายถึง เดือดร้อน รักแพง หมายถึง ทะนุถนอม ระดูสร้าง หมายถึง ฤดูเก็บเกี่ยว เป็นต้น กล่าวได้ว่า ภาษาลาวในใบจุ้มนอกจากจะสะท้อนเอกลักษณ์ของชนชาติลาวแล้ว ยังเป็นข้อมูลเพื่อการศึกษาค้นคว้าความหมายของคำศัพท์โบราณ และเปรียบเทียบกลุ่มตระกูลภาษาได้ชัดเจนมากยิ่งขึ้น ทั้งในแง่คำศัพท์ ระบบเสียงและโครงสร้าง การเรียงคำในประโยค ซึ่งมีลักษณะร่วมกับภาษาไทยทุกประการ แม้แต่ในการบันทึกคำต่าง ๆ ทั้งภาษาลาวและภาษาไทยต่างก็เป็นภาษาเสียงดนตรี ซึ่งมีวรรณยุกต์เป็นตัวกำหนดความหมายของคำ แต่ทั้งภาษาไทยและภาษาลาวต่างก็ไม่นิยมแสดงรูปวรรณยุกต์เหมือนกัน ดังนั้นหนังสือส่วนใหญ่จึงเป็น **หนังสือหนังหา** ตามคำของคนโบราณ เพราะต้องพิจารณาจากคำอื่น ๆ โดยรอบประกอบ จึงจะออกเสียงคำนั้น ๆ ได้ถูกต้อง นับเป็นอัจฉริยภาพของผู้บันทึกและผู้อ่านต่างมีความรู้และความเข้าใจร่วมกัน จึงยอมรับกติกาดังกล่าวมาช้านาน ถือได้ว่าผู้บันทึกให้อิสระแก่ผู้อ่าน เพราะแต่ละท้องถิ่นมีระดับเสียงวรรณยุกต์ของคำไม่เหมือนกัน จึงเว้นรูปวรรณยุกต์ไว้ให้ออกเสียงตามสำเนียงภาษาของคนแต่ละกลุ่ม

เนื้อหาเรื่องราว ใบจุ้มบอกเรื่องราวเกี่ยวกับสถาบันสำคัญของอาณาจักรล้านช้าง ๒ สถาบันเป็นส่วนใหญ่ คือ สถาบันชาติ และสถาบันกษัตริย์ อาจมีการสอดแทรกคำแนะนำที่เป็นข้อธรรมทางศาสนา ซึ่งสะท้อนหลักธรรมอันเป็นศาสนาหลักของชาติได้ นอกจากนั้นยังสอดแทรกขนบธรรมเนียมประเพณีสำคัญของชาติอันเป็นฮีตคลองของสังคม ทั้งในระดับของผู้ปกครองและสามัญชนทั่วไป ซึ่งมีวิถีพึงปฏิบัติที่แตกต่างกันอย่างชัดเจน เพราะผู้ปกครองย่อมต้องปฏิบัติเพื่อความสงบร่มเย็นของผู้อยู่ในปกครองเป็นจำนวนมากนั่นเอง

วัสดุรองรับ นับว่ามีความสำคัญที่สุด เพราะสามารถสะท้อนภูมิปัญญาของบรรพชนในการคัดสรรวัสดุในสังคมมาใช้ประโยชน์ได้อย่างเหมาะสม ใบจุ้มส่วนใหญ่เป็นพระราชโองการฉบับจริงที่กษัตริย์แห่งอาณาจักรล้านช้างพระราชทานแต่งตั้งเจ้าเมืองต่าง ๆ ในเมืองหัวพันห้าทั้งหก ซึ่งโดยปกติพระราชโองการที่ออกโดยราชสำนัก เมื่อพระราชทานให้เมืองต่าง ๆ ไปแล้ว ย่อมไม่มีต้นฉบับเก็บรักษาไว้ที่ราชสำนักอีก ยกเว้นต้นร่างเท่านั้น ซึ่งต้นร่างส่วนใหญ่มิได้มีความสมบูรณ์ครบถ้วนเหมือนฉบับจริง และไม่มีการประทับตราแผ่นดินไว้เป็นสำคัญด้วย นับเป็นความโชคดีของหอสมุดแห่งชาติที่ได้รับเอกสารชุดนี้ไว้เป็นข้อมูลเพื่อการศึกษาค้นคว้า เพราะนอกจากจะเป็นข้อมูลเอกสารชั้นต้นที่ออกโดยราชสำนักและหัวเมืองน้อยใหญ่ใน

อาณาจักรล้านช้างเป็นส่วนใหญ่แล้ว พระราชโองการทุกฉบับยังสะท้อนลายมือของอาลักษณ์แห่งราชสำนักล้านช้าง ระเบียบวิธีการใช้ภาษาและถ้อยคำสำนวนในพระราชโองการ ตลอดจนตราประทับ ซึ่งเป็นตราของ ๒ นครรัฐ แห่งราชอาณาจักรล้านช้าง คือ ล้านช้างหลวงพระบาง และล้านช้างเวียงจันทน์

การที่จอมพลเจ้าพระยาสุรศักดิ์มนตรี (เจิม แสง – ชูโต) รวบรวมเอกสารเหล่านี้ไว้ครั้งไปราชการทัพปราบฮ่อ นับเป็นผลดีต่อการสงวนรักษาต้นฉบับไว้เป็นข้อมูลหลักฐานเพื่อการศึกษาค้นคว้าในวันนี้ หากในครั้งนั้นไม่ได้มีการจัดเก็บรวบรวมรักษาไว้ อาณาจักรล้านช้างซึ่งต้องประสบกับวิกฤตอย่างหนักอีกถึง ๒ ครั้ง กล่าวคือ การตกเป็นอาณานิคมของฝรั่งเศสนานกว่า ๖๐ ปี [๑๙] และความขัดแย้งทางการเมืองระหว่างฝ่ายขวา ซึ่งมีสหรัฐอเมริกาแทรกแซงให้การสนับสนุน และฝ่ายซ้ายซึ่งได้รับการสนับสนุนจากกลุ่มประเทศคอมมิวนิสต์โดยเฉพาะเวียดนามเหนือ อีกนานกว่า ๒๐ ปี [๒๐] ทำให้ประเทศลาวบอบช้ำและสูญเสียความสมบูรณ์ของหลักฐานทางประวัติศาสตร์เป็นอันมาก ดังปรากฏหลักฐานอยู่ในดินแดนต่าง ๆ ของสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวจวบจนทุกวันนี้ อย่างไรก็ตามแม้เอกสารจดหมายเหตุประเภทใบจุ้มจะเป็นเรื่องการบริหารราชการของประเทศลาวเป็นส่วนใหญ่ก็ตาม แต่ความสัมพันธ์เกี่ยวข้องระหว่างไทยกับลาวที่มีมายาวนานทำให้ผู้คนทั้งสองฝั่งแม่น้ำโขง ยังมีมิตรไมตรีและเอื้ออารีต่อกันฉันท์พี่น้อง การเผยแพร่ความรู้ในครั้งนี้ย่อมสะท้อนเอกลักษณ์วัฒนธรรมอันดีงามของอาณาจักรล้านช้าง และสายสัมพันธ์ระหว่างรัฐไทยกับลาวในแง่มุมต่าง ๆ ให้เป็นประโยชน์แก่การศึกษาค้นคว้าในหัวข้ออื่น ๆ ของผู้สนใจต่อไป ❖

---

[๑๙] สุวิทย์ ธีรศาศวัต. **ประวัติศาสตร์ลาว ๑๗๗๙ – ๑๙๗๕.** หน้า ๑๘.

[๒๐] เรื่องเดิม. หน้า ๑๙.

บรรณานุกรม

จารึกในประเทศไทย เล่ม ๕ (อักษรธรรมและอักษรไทย พุทธศตวรรษที่ ๑๙ – ๒๔). กรุงเทพฯ: หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร, ๒๕๒๙.

ฉัตรทิพย์ นาถสุภา และคณะ. **เมืองนุนสุนคำ.** กรุงเทพฯ: สร้างสรรค์, ๒๕๓๔.

ดิลเลอร์, แอนโทนี. “ไม้เอกมาจากไหน” **ภาษาจารึกฉบับภาควิชาภาษาตะวันออก ๒๐ ปี.** ภาควิชาภาษาตะวันออกและชมรมรวมใจจารึก คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๓๗. หน้า ๓๓ - ๔๘.

ตำนานสิบห้าราชวงศ์ เล่ม ๑ ผูกที่ ๑ – ๒. เชียงใหม่: สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัย เชียงใหม่, ๒๕๒๔.

เติม วิภาคย์พจนกิจ. **ประวัติศาสตร์อีสาน.** กรุงเทพฯ: สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, ๒๕๑๓.

ทองสืบ ศุภะมาร์ค. **พงศาวดารลาว.** กรุงเทพฯ: องค์การค้าของคุรุสภา, ๒๕๒๘.

บรรจบ พันธุเมธา. **พจนานุกรมพ่าเก่ – ไทย - อังกฤษ.** ม.ป.พ., ๒๕๓๐. (เอกสารอัดสำเนา).

เปลื้อง ณ นคร. **พจนะภาษา.** พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๘.

พงศาวดารล้านช้างตามถ้อยคำในฉบับเดิม: ประชุมพงศาวดาร ภาคที่ ๑ เล่ม ๒. พระนคร : โรงพิมพ์องค์การค้าของคุรุสภา, ๒๕๐๖.

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๕. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพฯ: อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๓๑.

พิมพ์พรรณ ไพบูลย์หวังเจริญ. **ใบจุ้ม : สารนิเทศบนสิ่งทอ.** กรุงเทพฯ: รุ่งศิลป์การพิมพ์, ๒๕๔๓.

ภาษาถิ่นภาษาไทย ๕ ภาค. สำนักงานปลัดกระทรวงวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม, ๒๕๕๑.

มหาสีลา วีรวงศ์ แปลโดย สมหมาย เปรมจิตต์. **ประวัติหนังสือลาว.** เชียงใหม่: สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๒๖.

วราภรณ์ โตคีรี. **การศึกษา “ใบจุ้ม” เอกสารทางราชการของอาณาจักรล้านช้าง**. วิทยานิพนธ์ (ศศ.ม.) สาขาวิชาจารึกภาษาไทย ภาควิชาภาษาตะวันออก มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๓๒.

สุรศักดิ์ ศรีสำอาง. **ลำดับกษัตริย์ลาว.** สำนักพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ กรมศิลปากร, ๒๕๔๔ (เอกสารอัดสำเนา).

สุรศักดิ์มนตรี, พระยา. **ประวัติการของจอมพลเจ้าพระยาสุรศักดิ์มนตรีเล่ม ๑ – ๓.** กรุงเทพฯ: องค์การค้าของคุรุสภา, ๒๕๐๔.

สุวิทย์ ธีรศาสวัต. **ประวัติศาสตร์ลาว ๑๗๗๙ - ๑๙๗๕.** กรุงเทพฯ: สร้างสรรค์, ๒๕๔๓.

อุดม รุ่งเรืองศรี. **พจนานุกรมล้านนา – ไทย ฉบับแม่ฟ้าหลวง.** กรุงเทพฯ: อมรินทร์ พริ้นติ้ง, ๒๕๓๔.

การบูรณาการเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารในระบบการปฏิบัติงานและการบริการห้องสมุด

ปัทมาภรณ์ ธรรมทัต[๒๑]

บทนำ

ห้องสมุดมีบทบาทในการเป็นแหล่งเรียนรู้และจัดหาการเข้าถึงสารสนเทศให้แก่นักวิชาการ และผู้ที่สนใจโดยทั่วไป ห้องสมุดทำหน้าที่ในการจัดเก็บ ค้นคืน และได้เปลี่ยนแปลงบทบาท ให้สอดคล้องกับการศึกษาและการวิจัย ทั้งนี้เพื่อให้สอดรับกับบทบาทของการเป็นแหล่งเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ บทบาทในเบื้องต้นของห้องสมุดจึงเป็นบทบาทในการจัดหาการบริการสารสนเทศเพื่อสนับสนุนการศึกษา การสรรค์สร้างวัฒนธรรม เศรษฐกิจ และการพัฒนาเทคโนโลยีเพื่อสมาชิกในชุมชน จากนโยบายการศึกษาแห่งชาติ กล่าวว่า ห้องสมุดเป็นส่วนสำคัญในการสนับสนุนการบริการด้านการศึกษา และทำหน้าที่เป็นสื่อกลางในการเผยแพร่สารสนเทศด้วยการใช้เครื่องมือสืบค้น เพื่อการพัฒนาและสนับสนุนการบูรณาการสังคมและวัฒนธรรม

Onohwakpor (2006) ได้กล่าวถึงห้องสมุดว่า เป็นแหล่งรวมความรู้ทางการศึกษา หากการศึกษาขาดการบริการจากห้องสมุด การศึกษานั้นเป็นการศึกษาเพียงครึ่งหนึ่ง และไม่สามารถผลิตสิ่งใดเพื่อตอบสนองต่อความต้องการของชุมชนได้ ความพยายามในการจัดหา การประมวลผล การอนุรักษ์ และการนำความรู้ไปสู่ผู้ใช้นั้น เป็นความพยายามในการจัดหาการบริการที่เป็นประโยชน์ไปสู่ผู้ใช้กลุ่มเป้าหมาย เพื่อให้เกิดประสิทธิผล และมีประสิทธิภาพสูงสุดในด้านการบริการ ห้องสมุดหลายแห่งจึงได้นำเทคโนโลยีสารสนเทศ เข้ามาบูรณาการ เพื่อช่วยให้เกิดประสิทธิภาพในการให้บริการมากยิ่งขึ้น ดังนั้นบทบาทของเทคโนโลยีสารสนเทศ ในการสร้างประสิทธิภาพต่อระบบการปฏิบัติงานและงานบริการห้องสมุดจึงเกิดขึ้น

แนวคิดด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร (ICT)

เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร (Information and Communication Technology หรือ ICT) เป็นศาสตร์ที่ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ ในการบริหารจัดการมวลทรัพยากรสารสนเทศด้วยการจัดเก็บ ประมวลผลและการ transmission อย่างไรก็ตามได้มีนักวิชาการ ที่ให้ความหมายเกี่ยวกับ ICT ที่หลากหลาย Abidoye (2011) และ Nwachukwu (2004) กล่าวถึง ICT ว่าเป็นเทคโนโลยีอิเล็กทรอนิกส์

[๒๑] รองคณบดี คณะเทคโนโลยีสารสนเทศ มหาวิทยาลัยอีสเทิร์นเอเชีย

พื้นฐานที่ใช้ในการสืบค้น การจัดเก็บการประมวลผล และการจัดการให้เป็นหมวดหมู่ รวมทั้งการจัดหาการเข้าถึงความรู้ ส่วน Aluko (2004) อธิบายถึง ICT ว่าเป็นเทคโนโลยีที่รวมฮาร์ดแวร์และซอฟต์แวร์ที่ใช้ในการนำส่งข้อมูลทั้งในรูปแบบเสียงและรูปแบบข้อมูล การส่งข้อมูลทางโทรสาร หรือการให้บริการทางอินเทอร์เน็ต จากจุดหนึ่งไปยังอีกจุดหนึ่งด้วยการใช้การสื่อสารแบบมีสาย และการสื่อสารแบบไร้สายในระบบเครือข่าย อย่างไรก็ตาม ICT เป็นการใช้ระบบอิเล็กทรอนิกส์คอมพิวเตอร์ ระบบโทรศัพท์ ระบบอินเทอร์เน็ต และระบบดาวเทียมเพื่อการจัดเก็บ การค้นคืน และการเผยแพร่สารสนเทศในรูปแบบข้อมูล ภาพ และอื่น ๆ

รูปแบบและลักษณะของ ICT

Iduwa (2003) ได้แบ่งลักษณะของ ICT ไว้ ดังนี้

๑. ระบบเทคโนโลยีระยะไกล(Sensing Technologies) ที่ทำหน้าที่ในการรวบรวมข้อมูลและแปลงข้อมูลลงในระบบที่เครื่องคอมพิวเตอร์สามารถเข้าใจได้ รวมทั้งหน้าที่ในการตรวจสอบ การแสกน การสัมผัสระบบหน้าจอแบบดิจิทัล การตรวจหรือการอ่านบาร์โค้ด หรือ ระบบการรับรู้ด้วยเสียง เป็นต้น

๒. เทคโนโลยีการสื่อสาร Communication Technologies) ทำหน้าที่ในการถ่ายโอนสารสนเทศจากแหล่งหนึ่งไปสู่ผู้ใช้ด้วยการใช้ความเร็วและระยะทางเป็นตัวกำหนด เช่น การรับส่งข้อมูลทางโทรสาร (Fax) ระบบการสื่อสารโทรศัพท์ จดหมายอิเล็กทรอนิกส์ (e - mail) การประชุมระยะไกล และกระดานถาม ตอบอิเล็กทรอนิกส์

๓. เทคโนโลยีในการแสดงผล (Display Technologies) เป็นอุปกรณ์ที่ใช้ในการแสดงข้อมูลที่อยู่ในรูปแบบของส่วนต่อประสาน ผู้ใช้ระหว่างระยะไกล การสื่อสารการวิเคราะห์เทคโนโลยีและผู้ใช้ รวมทั้งการแสดงผลบนหน้าจอคอมพิวเตอร์ การพิมพ์ หรือการส่งสัญญาณทางโทรทัศน์

๔. เทคโนโลยีวิเคราะห์ (Analysis Technologies) ที่ใช้เทคโนโลยีในการช่วยเป็นตัวนำทางข้อมูล หรือเป็นการวิเคราะห์คำถามเชิงลึก เพื่อหาคำตอบทั้งในส่วนคำถามแบบง่ายและคำถามที่มีความซับซ้อน

๕. เทคโนโลยีการจัดเก็บ (Storage Technologies) ที่ใช้เทคโนโลยีเป็นส่วนเสริมสร้างประสิทธิภาพ และประสิทธิผลของการจัดเก็บสารสนเทศ และช่วยให้ผู้ใช้สามารถเข้าถึงข้อมูลต่าง ๆ ได้ง่ายยิ่งขึ้น

Okoni (2007) ได้ให้เหตุผลในการนำ ICT เข้ามาใช้ในห้องสมุดเพื่อ

๑. ขจัดความล้มเหลวจากแนวคิดเดิมที่ยังคงอยู่ ทั้งนี้เพื่อสร้างประสิทธิภาพให้แก่กิจกรรมที่เพิ่มขึ้นในห้องสมุด

๒. เป็นเครื่องมือที่อำนวยความสะดวกในการบูรณาการกิจกรรมที่หลากหลายภายในห้องสมุด

๓. การบริหารกิจกรรมด้านการบริการที่เพิ่มขึ้นในห้องสมุด

ICT ที่ใช้ในการปฏิบัติงานและการบริการห้องสมุด

การพัฒนาสมรรถนะของ ICT ของห้องสมุดไม่เพียงแต่เพิ่มขึ้นและส่งผลกระทบต่อแหล่งสารสนเทศเท่านั้น แต่ได้ทำให้ประสิทธิ-ภาพ และประสิทธิผลของการให้บริการเพิ่มขึ้นอีกด้วย ห้องสมุดได้นำระบบห้องสมุดอัตโนมัติ (Library Automation) เข้ามาใช้เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการเข้าถึงสารสนเทศได้อย่างรวดเร็ว โดยลดระยะเวลาในการค้นคืนสารสนเทศให้น้อยลง และยังสามารถเชื่อมต่อแหล่งข้อมูลต่าง ๆ ได้ทั่วโลก สิ่งอำนวยความสะดวกด้าน ICT ที่นำมาใช้เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการฏิบัติงานและงานบริการของห้องสมุด คือ

๑. คอมพิวเตอร์ (Computer) คอมพิวเตอร์ที่นำมาใช้ในห้องสมุดทำหน้าที่เป็นส่วนต่อประสานผู้ใช้กับการทำงานในส่วนต่าง ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ และใช้ในการปฏิบัติงานต่าง ๆ ของห้องสมุด ดังนี้

๑.๑ การจัดหาและการสั่งซื้อทรัพยากรสารสนเทศ

๑.๒ การบริการยืม - คืน

๑.๓ ฐานข้อมูลห้องสมุด

๑.๔ การยืมระหว่างห้องสมุด

๑.๕ การบริหารจัดการเอกสาร

๑.๖ การพิมพ์

๑.๗ การงบประมาณ

๑.๘ การจัดหมวดหมู่และการทำรายการทรัพยากรสารสนเทศ

๑.๙ การจัดการวารสาร

๒. ระบบอินเทอร์เน็ต (Internet System) เป็นระบบเครือข่ายที่เชื่อมต่อระหว่างบุคคลกับคอมพิวเตอร์ ระบบอินเทอร์เน็ตทำให้สารสนเทศที่เผยแพร่อยู่เป็นจำนวนมากสามารถเชื่อมต่อ และทำงานเป็นระบบการสื่อสารแบบเดี่ยว ดังนั้นในระบบอินเทอร์เน็ต จึงมีรูปแบบสารสนเทศที่หลากหลายที่เชื่อมต่อกัน และเป็นเครื่องมือสำคัญในการบริการแบบออนไลน์

๒. การประชุมผ่านวิดีโอ (Video Conferencing) ผู้คนที่อยู่ในแต่ละสถานที่ทั่วโลกสามารถจัดประชุมผ่านระบบนี้ได้ Offorma (2002) กล่าวว่า การประชุมผ่านวิดีโอเป็นการเชื่อมต่อระยะไกลระหว่างคอมพิวเตอร์มากกว่า ๒ จุดขึ้นไป โดยผ่านการทำงานของกล้องดิจิทัลเพื่อให้ผู้ร่วมประชุมได้มองเห็นหน้ากัน และสามารถพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดระหว่างการประชุม และในบางระบบผู้ร่วมประชุมสามารถส่งเอกสารผ่านไปยังคอมพิวเตอร์ได้อีกด้วย ห้องสมุดบางแห่งใช้ระบบนี้เพื่อการสร้างมูลค่าเพิ่มด้านการบริการให้แก่ผู้ใช้

๓. จดหมายอิเล็กทรอนิกส์ (e-mail) ห้องสมุดใช้ระบบนี้เพื่อการรับและส่งข้อความผ่านระบบอินเทอร์เน็ต

๔. ระบบเครือข่าย (Network System) เป็นระบบที่ใช้ในการติดต่อระหว่างคอมพิวเตอร์

ในการแลกเปลี่ยนข้อมูลร่วมกัน ซึ่งอาจเป็นการเชื่อมต่อคอมพิวเตอร์มากกว่าสองจุด ในองค์กรเดียวกันหรือการเชื่อมต่อจากคอมพิวเตอร์หลายจุดจากภายนอกองค์กร หรือจากภายนอกประเทศ ระบบเครือข่ายรวมถึงระบบแลน (LAN) และระบบแวน (WAN) ห้องสมุดสามารถใช้ระบบเครือข่ายในการเข้าถึงสารสนเทศ และการใช้ข้อมูลร่วมกันจากห้องสมุดที่อยู่ในแหล่งต่าง ๆ รวมทั้งสามารถดาวน์โหลดสารสนเทศได้ตามความต้องการของผู้ใช้

๕. ระบบผู้เชี่ยวชาญ (Expert System) ในการรวบรวมสารสนเทศ สังเคราะห์ และการจัดการก่อนการตัดสินใจนั้น ได้มีการรวบรวมความรู้จากมนุษย์นั้น Burton (1992) กล่าวว่าระบบผู้เชี่ยวชาญนั้น เป็นการสรุปความรู้และประสบการณ์ที่เชี่ยวชาญของมนุษย์ และทำให้ความรู้นั้นไปสู่ผู้ใช้ได้อย่างแพร่หลาย ดังนั้นในการทำงานด้านสารสนเทศระบบผู้เชี่ยวชาญจึงถูกนำมาประยุกต์ใช้ในการจัดทำรายการ การจัดการหมวดหมู่ และการค้นคืนสารสนเทศ

การบริการในห้องสมุด

การจัดหาการบริการหลายประเภทในห้องสมุด เป็นการใช้เทคโนโลยีในการขับเคลื่อนการบริการจากห้องสมุดไปสู่ผู้ใช้ ในห้องสมุดสมัยใหม่ได้นำระบบปฏิบัติการด้านเทคโนโลยีเข้ามาใช้เพื่อช่วยในการปฏิบัติงานด้านการบริการให้มีประสิทธิภาพ ดังนั้นในการนำเทคโนโลยีหลายประเภทเข้ามาใช้ในห้องสมุดอย่างแพร่หลาย เป็นการพิสูจน์ว่าเทคโนโลยีสามารถสร้างคุณค่าในการบริการให้เพิ่มมากขึ้น

อย่างไรก็ตามการจัดหาการบริการในห้องสมุดแต่ละแห่งอาจมีความแตกต่างกัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับกลุ่มผู้ใช้บริการและประเภทของห้องสมุด ซึ่ง Idowu (2011) ได้กล่าวถึงมาตรฐานการบริการที่ห้องสมุดต้องจัดหาเพื่อให้บริการแก่ผู้ใช้ ดังนี้

๑. การบริการอ้างอิง
๒. การบริการนำส่งข้อมูล
๓. การค้นหาสารสนเทศด้วยระบบคอมพิวเตอร์
๔. การบริการด้านเทคนิค
๕. การบริการด้วยเทคโนโลยีสารสนเทศ
๖. การบริการห้องสมุดอิเล็กทรอนิกส์
๗. การบริการวารสาร
๘. การจัดแสดงนิทรรศการ
๙. การให้การศึกษาแก่ผู้ใช้
๑๐. การคัดสรรและเผยแพร่สารสนเทศ
๑๑. การบริการเอกสารสมัยใหม่
๑๒. การบริการให้คำปรึกษา
๑๓. การบริการเว็บ

บทบาทของบรรณารักษ์ในการสร้างประสิทธิภาพการบริการ

จากการเกิดเทคโนโลยีเครือข่ายและเทคโนโลยีอินเทอร์เน็ตนั้นทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปทั่วทุกอาชีพไม่เพียงแต่เฉพาะอาชีพบรรณารักษ์เท่านั้น การพัฒนาอย่างก้าวกระโดดของเทคโนโลยีทำให้บรรณารักษ์ต้องปรับบทบาทของตนเองให้เป็นผู้นำเสนอที่มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น บทบาทใหม่ของบรรณารักษ์จึงกลายมาเป็นคนกลางในการค้นหาสารสนเทศ (Search Intermediary) ผู้อำนวยความสะดวก (Facilitator) ผู้ให้ความรู้หรือผู้ให้การศึกษาแก่ผู้ใช้ (End - User Trainer / Educator) ผู้สร้างหรือผู้ผลิตเว็บไซต์ (website Builder / Publisher) นักวิจัย (Researcher) ผู้ออกแบบส่วนต่อประสานผู้ใช้ (Interface Designer) ผู้จัดการความรู้ (Knowledge Manager) และผู้คัดเลือกแหล่งสารสนเทศ (Sifter of Information Resources) อย่างไรก็ตาม บทบาทเหล่านี้จะถูกปรับพร้อมกับการเปลี่ยนแปลงในสถาบันบริการสารสนเทศและขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ และความต้องการของสถาบันนั้น ๆ ด้วย แต่ละบทบาทจึงมีรายละเอียดที่แตกต่างกัน ดังนี้

๑. คนกลางในการค้นหาสารสนเทศ (Search Intermediary) Ingwersen (1992) ได้กำหนดขอบเขตคำว่า Intermediary หรือคนกลางไว้ว่า เป็นบุคคลหรือเครื่องจักรที่ทำหน้าที่ใช้เครื่องมือทางกายภาพระหว่าง ระบบการค้นคืน (IR System) และผู้ใช้ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อค้นหาสารสนเทศจากคำร้องขอและนำไปสู่คำตอบที่ผู้ใช้ต้องการ โดยทั่วไปบุคคลที่ทำหน้าที่เป็นคนกลางคือ บรรณารักษ์หรือผู้เชี่ยวชาญด้านสารสนเทศที่จะสามารถใช้ระบบการค้นคืนได้อย่างมีประสิทธิภาพ รวมทั้งการนำเสนอ การจัดการหมวดหมู่ การใช้ระบบดรรชนี การใช้เทคนิคการสืบค้นจากรายการฐานข้อมูลและแหล่งข้อมูลอื่น ๆ คนกลางจึงทำหน้าที่เป็นผู้จัดหาคำตอบเพื่อตอบคำถาม ทั้งในรูปแบบสิ่งพิมพ์ ฐานข้อมูลบรรณานุกรมออนไลน์ สารสนเทศจากอินเทอร์เน็ตและเว็บ

๒. ผู้อำนวยความสะดวก (Facilitator) จากศักยภาพของ ICT ที่สนับสนุนการเข้าถึงสารสนเทศได้อย่างรวดเร็วนั้น ทำให้บรรณารักษ์ต้องมีทักษะสมัยใหม่ที่จำเป็น เพื่อทำหน้าที่ในการเป็นผู้อำนวยความสะดวกให้แก่ผู้ใช้ ในการค้นหา การรวบรวม และการจัดเตรียมโครงสร้างพื้นฐานด้านเทคโนโลยีเครือข่าย การเข้าถึงซอฟต์แวร์ การเตรียมการเรื่องลิขสิทธิ์ และรหัสการเข้าถึงข้อมูล เพื่อใช้กับฐานข้อมูลต่าง ๆ ได้ บรรณารักษ์ที่ทำหน้าที่นี้ จึงมิใช่เป็นเพียงผู้แก้ปัญหาด้านสารสนเทศให้แก่ผู้ใช้ แต่ต้องทำหน้าที่ในการสื่อสาร และประมวลความต้องการสารสนเทศจากผู้ใช้ และจัดหาสารสนเทศนั้นเพื่อมาเติมเต็มต่อความต้องการของผู้ใช้โดยไม่มีเงื่อนไขใด ๆ

๓. ผู้สร้างหรือผู้ผลิตเว็บไซต์ (Website Builder / Publisher) บทบาทของบรรณารักษ์ได้ถูกปรับเปลี่ยนไปเป็นผู้สร้าง ผู้พัฒนาเนื้อหาเพิ่มเติมในเว็บไซต์ของสถาบันบริการสารสนเทศ รวมทั้งรายละเอียดสารสนเทศ นามานุกรม รายงานประจำปี ในบทบาทนี้จึงเป็นการนำส่ง

สารสนเทศที่เกี่ยวข้องกับห้องสมุด และการบริการไปสู่ผู้ใช้ ผ่านส่วนต่อประสานผู้ใช้บนหน้าจอระบบการสืบค้นแบบออนไลน์ (OPAC)

๔. ผู้ฝึกหรือผู้ให้การศึกษาแก่ผู้ใช้ (End-User Trainer / Educator) ผู้ใช้มีความต้องการสารสนเทศที่จำเป็นเพื่อใช้ในการเพิ่มพูนทักษะและนำสารสนเทศนั้นมาเป็นเครื่องมือในการพัฒนาความรู้ ดังนั้นบรรณารักษ์จึงต้องมีบทบาทในการเป็นผู้ฝึกหรือผู้ให้การศึกษาแก่ผู้ใช้ในการนำเสนอแหล่งสารสนเทศ การใช้กลยุทธ์การสืบค้น การใช้เครื่องมือ การใช้ทักษะการค้นหาและแหล่งสารสนเทศใหม่ที่เป็นประโยชน์ต่อผู้ใช้

๕. นักวิจัย (Researcher) บรรณารักษ์เป็นผู้มีทักษะสูงในกระบวนการของการวิจัยและการควบคุมแหล่งความรู้จากแหล่งสารสนเทศที่หลากหลาย บรรณารักษ์จึงสามารถเข้าร่วมอยู่ในสมาชิกของทีมวิจัยและสามารถใช้เทคโนโลยีในการค้นหาสารสนเทศ วิเคราะห์ สังเคราะห์และรวบรวม ซึ่งบรรณารักษ์สามารถเข้าร่วมตั้งแต่จุดแรกของการเริ่มต้นในวงจรของการผลิตการวิจัย และทำให้บทบาทนี้เป็นบทบาทที่ยั่งยืนในกระบวนการของการสร้างงานวิจัยผ่านการใช้ ICT อย่างมีประสิทธิภาพ

๖. ผู้ออกแบบส่วนต่อประสานผู้ใช้ (Interface Designer) การออกแบบส่วนต่อประสานผู้ใช้ได้กลายมาเป็นส่วนสำคัญในการเข้าถึงสารสนเทศและการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล ดังนั้นบรรณารักษ์จึงต้องเข้ามามีส่วนร่วมอย่างใกล้ชิดกับการทำงานต่าง ๆ ด้วยระบบคอมพิวเตอร์ เช่น การออกแบบ การนำเสนอ การพัฒนา การบำรุงรักษาแหล่งจัดเก็บสารสนเทศดิจิทัล เครื่องมือช่วยค้น และการเผยแพร่สารสนเทศผ่านระบบเครือข่ายและบนเว็บ บรรณารักษ์สามารถช่วยทั้งในเรื่องของการออกแบบเทคโนโลยีพื้นฐานในด้านการให้บริการ และแบ่งปันความรู้ด้านความต้องการของผู้ใช้เพื่อนำไปสู่การใช้ ICT ในการออกแบบส่วนต่อประสานผู้ใช้ให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

๗. ผู้จัดการความรู้ (Knowledge Manager) ในการสร้างศูนย์กลางความรู้ขององค์กรจะมีผู้เกี่ยวข้อง ๓ กลุ่มคือผู้ใช้ ผู้เชี่ยวชาญด้านความรู้ และผู้เชี่ยวชาญด้านเทคโนโลยี ผู้เชี่ยวชาญด้านความรู้จะเป็นผู้ที่อยู่ในองค์กรและมีทักษะทั้งในด้านการฝึกอบรม และรู้วิธีการในการนำเสนอความรู้เข้าสู่ระบบและมีโครงสร้างที่จะอำนวยความสะดวกในการผลิตแหล่งความรู้ ในที่นี้จึงรวมถึงบรรณารักษ์นักจดหมายเหตุ หรืออื่น ๆ บรรณารักษ์ได้กลายมาเป็นผู้จัดการความรู้ที่มีทักษะและมีความเชี่ยวชาญ ทั้งในด้านการกลั่นกรองและการเผยแพร่ความรู้ไปสู่ภายนอก สามารถทำงานร่วมกับผู้ใช้ในการรวบรวม รวมทั้งการใช้กลยุทธ์การวิเคราะห์ บทบาทของบรรณารักษ์ภายใต้การใช้ ICT จึงเป็นการเข้าร่วมและเป็นส่วนหนึ่งของผู้สนับสนุนการบริหารจัดการความรู้ร่วม

กับผู้ใช้และผู้เชี่ยวชาญด้านเทคโนโลยีในการกำหนดนโยบายความรู้ โครงสร้าง กระบวนการดำเนินงาน และระบบเทคโนโลยีที่จะนำองค์กรไปสู่องค์กรแห่งการเรียนรู้ได้ในอนาคต

๘. ผู้คัดเลือกแหล่งสารสนเทศ (Sifter of Information Resources) ผู้คัดเลือกหรือ Sifter ได้มีผู้นิยามความหมายของคำนี้ คือ โปรแกรมซอฟต์แวร์ที่ไม่เป็นที่รู้จัก มีขอบเขตและมีรูปแบบที่ทำงานได้จริง มีความร่วมมือและเปลี่ยนแปลง รวมทั้งมีการใช้กฎเกณฑ์จากฐานข้อมูลที่มีขนาดใหญ่ ซึ่งรู้จักกันดีในชื่อว่าเหมืองข้อมูล (Data Mining) ดังนั้น คำว่าผู้คัดเลือกจึงอาจใช้กับบรรณารักษ์ที่มีทักษะความเชี่ยวชาญที่สามารถช่วยเหลือผู้ใช้ในการค้นหาสารสนเทศจากแหล่งที่ต้องการ รวมทั้งสามารถควบคุมการกลั่นกรอง การสืบค้น และเป็นผู้นำทางผ่านระบบการค้นคืนบนการใช้ ICT อย่างเชี่ยวชาญ

บทบาทของบรรณารักษ์จึงดำเนินไปอย่างต่อเนื่องด้วยการยอมรับการใช้ ICT ในวิชาชีพบรรณารักษ์ บทบาทในสภาพแวดล้อมใหม่จึงเปลี่ยนแปลงไปในด้านการเข้าถึงสารสนเทศ ความรวดเร็วในการค้นหาสารสนเทศ การวิเคราะห์และเชื่อมโยงสารสนเทศ การเปลี่ยนแปลงด้านเทคโนโลยีและการพัฒนาปรับปรุง การเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ในด้านเทคโนโลยีทั้งในส่วนของผู้ใช้และส่วนผู้ปฏิบัติงาน รวมทั้งการบริหารจัดการการลงทุนทางด้าน ICT ให้มีการใช้งานด้านการบริการอย่างคุ้มค่า

บทบาทของ ICT ในการสร้างประสิทธิภาพการบริการ

Neankwo (2006) กล่าวว่า ระบบปฏิบัติการของ ICT ในการปฏิบัติงานของห้องสมุดนั้นเป็นส่วนช่วยให้นักวิจัยและผู้สนใจในงานวิชาการได้ใช้สารสนเทศในด้านการวิจัยอย่างมีประสิทธิภาพ เนื่องจากการใช้ระบบ ปฏิบัติการของ ICT ร่วมกับการปฏิบัติงานของห้องสมุดนั้น เป็นส่วนช่วยในการจัดหา การบริการ และการอ้างอิง ได้อย่างมีประสิทธิภาพ การใช้งานระบบเครือข่ายในการปฏิบัติงาน เช่น การจัดทำรายการ การยืมระหว่างห้องสมุด หรือการร่วมในโครงการจัดทำบรรณานุกรมระหว่างชาติ เช่นเดียวกับ Dike (2000) ที่สนับสนุนความคิดเห็นของ Neankwo ว่า บทบาทหลักของ ICT คือ การเข้าถึงสารสนเทศในการให้บริการของห้องสมุดได้อย่างรวดเร็ว และ ICT ได้ช่วยในการจัดเรียงลำดับความสำคัญของสารสนเทศจากการค้นคืนด้วยระบบคอมพิวเตอร์อีกด้วย

ผู้ใช้ห้องสมุดบางคนได้ยอมรับพฤติกรรมการใช้งานผ่านระบบอิเล็กทรอนิกส์ด้วยการใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ เช่น ระบบคอมพิวเตอร์ ระบบอินเทอร์เน็ต การใช้เว็บ ระบบอินทราเน็ต และเทคโนโลยีอื่น ๆ ผู้ใช้ห้องสมุดมีความต้องการสารสนเทศที่ทันสมัยและสามารถเข้าถึงได้อย่างรวดเร็ว ดังนั้นการนำ ICT เข้ามาบูรณาการกับการบริการจึงเป็นการสร้างความพึงพอใจให้ผู้ใช้ และผู้ใช้ได้รับประโยชน์หลายประการ เช่น การเข้าถึงสารสนเทศได้อย่างรวดเร็ว การเข้าถึงสารสนเทศจากแหล่งต่าง ๆ ความยืดหยุ่นด้าน

สารสนเทศที่สอดคล้องต่อความต้องการของผู้ใช้ ความสะดวกสบายในการรวบรวมข้อมูลจากแหล่งที่แตกต่างกัน

ห้องสมุดสามารถจัดหาบริการพื้นฐานด้าน ICT ให้แก่ผู้ใช้ได้หลายรูปแบบ เช่น

๑. การจัดหาการเข้าถึงเว็บผ่านระบบการสืบค้นแบบออนไลน์ (OPAC)

๒. การบริการนำส่งสารสนเทศอิเล็กทรอนิกส์

๓. การบริการผ่านระบบเครือข่าย

๔. การบริการนำส่งสารสนเทศให้ผู้ใช้ผ่านระบบคอมพิวเตอร์

๕. การบริการผ่านระบบออนไลน์

๖. การบริการแนะนำการอ่านผ่านระบบออนไลน์

ขอบเขตการบูรณาการ ICT ในการบริการ

Afolabi และ Abidoye (2011) ได้สรุปถึงเหตุผลในการบูรณาการด้วยการใช้ ICT เพื่อพัฒนาประสิทธิภาพด้านการบริการของห้องสมุด และมีประเด็นที่เกี่ยวข้องที่ต้องนำมาพิจารณาเพื่อการตัดสินใจ ดังนี้

๑. ระบบโครงสร้างพื้นฐานที่ไม่สมบูรณ์ เหตุผลหลักของการนำ ICT เข้ามาบูรณาการด้านการบริการของห้องสมุด คือ ปัญหาที่เกี่ยวกับระบบโครงสร้างพื้นฐานโดยเฉพาะเรื่องของ Erratic Power Supply หน่วยงานของภาครัฐที่มีหน้าที่เกี่ยวข้อง

๒. ระดับการเรียนรู้ด้าน ICT

๓. การจัดการห้องสมุดอิเล็กทรอนิกส์

๔. ราคา

๕. การบำรุงรักษาอุปกรณ์ ICT

๖. การเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีที่ส่งผลต่อระบบการปฏิบัติงาน

๗. การขาดแคลนงบประมาณในด้านการพัฒนา ICT

๘. การขาดนโยบายทางด้าน ICT

๙. ความเชี่ยวชาญและทักษะของบุคลากรในการซ่อมแซมแก้ไขปัญหาเบื้องต้นของ ICT

๑๐. นโยบายของภาครัฐในการขับเคลื่อนด้านเทคโนโลยีสารสนเทศในบางประเทศที่กำลังพัฒนา พบว่า ไม่มีนโยบายของภาครัฐด้าน ICT ที่ชัดเจนส่งผลให้องค์กรและหน่วยงานที่ทำหน้าที่ในการให้บริการสารสนเทศทำงานไม่ประสานความร่วมมือระหว่างกัน และเป็นการทำงานที่ไม่เชื่อมต่อกันส่งผลต่อการตัดสินใจในการใช้สารสนเทศ

๑๑. เทคโนโฟเบีย (Technophobia) จากการศึกษาวิจัยของ Ezeani พบว่า บรรณารักษ์รุ่นใหม่สามารถใช้ ICT ได้มากกกว่าบรรณารักษ์รุ่นเก่า

ผลกระทบของการบูรณาการ ICT ในการบริการ

ICT ได้เข้ามามีบทบาทในการสร้างมูลค่าเพิ่มในวิชาชีพบรรณารักษ์ และเพิ่มการบริการได้อย่างมีคุณภาพ อย่างไรก็ตาม จากการใช้ระบบคอมพิวเตอร์อย่างแพร่หลาย ได้ส่งผลให้เกิดผลกระทบใหม่ต่อการใช้สารสนเทศในห้องสมุด ความก้าวหน้าและการแพร่กระจายไปในวงกว้างของ ICT ทำให้เกิดผลิตภัณฑ์ใหม่เข้ามาแทนที่ เช่น สารสนเทศดิจิทัล สื่อดิจิทัล และสิ่งเหล่านี้ได้กลายเป็นบทบาทสำคัญของการจัดเก็บและการค้นคืนสารสนเทศ ดังนั้น ICT จึงใช้สำหรับการบริหารจัดการและการแลกเปลี่ยนสารสนเทศได้เป็นอย่างดี รวมทั้งเป็นการเพิ่มประสิทธิภาพในการสื่อสารที่เป็นประโยชน์ต่อผู้ใช้ (Bryson, 1990) สารสนเทศจึงเป็นทรัพยากรที่มีการเคลื่อนที่อยู่ตลอดเวลาและไม่รู้จบ อีกทั้งส่งผลต่อการดำเนินชีวิตที่ใช้ ICT เพื่อการสนับสนุนด้านต่าง ๆ เช่น ด้านการศึกษา การวิจัย และการพัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารได้เข้ามาปฏิวัติระบบการปฏิบัติงานของห้องสมุด และสถาบันบริการสารสนเทศเป็นอย่างมาก ศักยภาพของเทคโนโลยีเข้ามาปรับเปลี่ยนในเรื่องของการรวบรวมสารสนเทศ การจัดเก็บ การจัดทำรายการให้เป็นหมวดหมู่ความรู้ การนำเสนอ การประมวลผล การวิเคราะห์ การสื่อสารและการเผยแพร่สารสนเทศ ผลจากการมีเทคโนโลยีใหม่นี้ ทำให้ผู้ใช้ต่างคาดหวังต่อการให้บริการที่หลากหลายเพิ่มมากขึ้น รวมทั้งเรื่องระยะเวลาของการค้นหาสารสนเทศ ควรลดลงแต่เพิ่มจำนวนรายการของการค้นได้มากขึ้นตามศักยภาพของเทคโนโลยี

Igbeka (2008), Adebisi (2009) และ Uwaifo (2010) ได้กล่าวถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการใช้ ICT ในงานบริการของห้องสมุด ดังนี้

๑. การใช้งานในระบบการสืบค้นแบบออนไลน์ (OPAC) เนื่องจากการใช้งานในระบบต้องอยู่ในรูปแบบรายการของห้องสมุด และเป็นการใช้งานผ่านคอมพิวเตอร์เท่านั้น จึงจะสามารถเข้าถึงข้อมูลภายในห้องสมุดได้

๒. การไร้ขอบเขตทางกายภาพ ผู้ใช้ของห้องสมุดดิจิทัลไม่จำเป็นต้องเดินทางไปที่ห้องสมุด แต่ผู้ใช้สามารถใช้สารสนเทศผ่านการเชื่อมต่อทางอินเทอร์เน็ตได้

๓. สมรรถนะในการจัดเก็บสารสนเทศห้องสมุดดิจิทัลหลายแห่งมีแนวโน้มในการจัดเก็บหลายอย่างมากกว่าการจัดเก็บสารสนเทศเท่านั้น ดังนั้น จึงต้องมีพื้นที่ในการจัดเก็บอย่างเพียงพอ

๔. การบริการดรรชนีและสาระสังเขป จากวัตถุประสงค์ของการนำ ICT เข้ามาใช้ในการปฏิบัติงาน ระบบของ ICT สามารถสร้างและจัดการคำดรรชนีจากฐานข้อมูลต่าง ๆ โดยอัตโนมัติ และ ICT ได้อำนวยความสะดวกให้ผู้ค้นหาสารสนเทศสามารถเข้าถึงสาระสังเขปของห้องสมุดได้อีกด้วย

๕. การอนุรักษ์และสงวนรักษาทรัพยากรสารสนเทศ ICT สามารถสร้างฉบับสำเนาจากต้นฉบับจริงได้อย่างมีคุณภาพ

๖. การยืมระหว่างห้องสมุด หากผู้ใช้ต้องการสารสนเทศจากห้องสมุด หรือจากแหล่งสารสนเทศอื่น ๆ ICT สามารถทำให้ผู้ใช้ได้รับความสะดวกโดยผ่านการบริการจดหมายอิเล็กทรอนิกส์ หรือบริการการจัดส่งทางอากาศ

๗. การเข้าถึงแหล่งสารสนเทศ อิเล็กทรอนิกส์ ในการเข้าถึงแหล่งสารสนเทศอิเล็กทรอนิกส์ คือการเข้าถึงแหล่งสารสนเทศทางอินเทอร์เน็ต เช่น วารสารอิเล็กทรอนิกส์ แหล่งสารสนเทศอ้างอิง หนังสืออิเล็กทรอนิกส์ เป็นต้น

๘. การบริการนำส่งสารสนเทศห้องสมุดสามารถนำส่งสารสนเทศหรือเอกสารต่าง ๆ ตามที่ผู้ใช้ต้องการผ่านระบบอีเมล์ โทรสาร และอื่น ๆ

๙. ระบบการค้นคืนสารสนเทศในการค้นคืนนี้ รวมถึงการค้นคืนจากซีดีรอมในรูปลักษณะที่เป็นฐานข้อมูลเฉพาะด้าน เช่น ด้านวิทยาศาสตร์ กฎหมาย เทคโนโลยี เกษตรกรรม สังคมศาสตร์ การแพทย์ มนุษยศาสตร์ เป็นต้น เช่น ฐานข้อมูล MEDLINE ทางการแพทย์ ฐานข้อมูล AGRICOLA และ AGRINDEX ทางการเกษตรกรรม ฐานข้อมูล LEXIS และ NEXIS ด้านกฎหมาย ฐานข้อมูล INIS และ AGRIS ด้านวิทยาศาสตร์และสังคมศาสตร์ เป็นต้น

ในการสืบค้นแบบออนไลน์ หรือ OPAC เป็นการสืบค้นที่อำนวยความสะดวกให้แก่ผู้ใช้ในการค้นหารายการต่าง ๆ ในฐานข้อมูลของห้องสมุด ผู้ใช้ที่แตกต่างกันสามารถค้นหาสารสนเทศชนิดเดียวกัน และสืบค้นได้ในเวลาเดียวกัน โดยการใช้ Terminal ที่แตกต่างกัน นอกจากนั้น ผู้ใช้สามารถค้นหารายการต่าง ๆ ผ่านระบบออนไลน์ จากการใช้หมายเลขประจำวารสาร (ISSN) หมายเลขประจำหนังสือ (ISBN) ผู้ใช้สามารถรวมการค้นด้วยการใช้ชื่อเรื่องและชื่อผู้แต่ง อีกทั้งยังสามารถจองสารสนเทศผ่านทางระบบ OPAC ได้อีกด้วย ในยุคเทคโนโลยีสารสนเทศบรรณารักษ์ได้ใช้ช่องทางการสื่อสารถึงผู้ใช้ผ่านระบบ เช่น การสนทนาผ่านระบบการถามตอบ การส่งอีเมล์และโทรสาร (Segun, 2003) ผู้ใช้ที่เป็นนักศึกษาและนักวิจัยสามารถค้นหาหรืออ่านสารานุกรมบริทานิกา (Britannica Encyclopedia) หรือ สารานุกรมอเมริกานา (Americana Encyclopedia) ได้จากการอ่านซีดีรอมรวมทั้งสามารถสั่งพิมพ์ได้ตามที่ต้องการ และผู้ใช้สามารถเข้าถึงและ download สารสนเทศผ่านระบบอินเทอร์เน็ตได้อย่างมีประสิทธิภาพ

จากข้อดีของ ICT นำไปสู่การประยุกต์ใช้เทคโนโลยีในการสืบค้นสารสนเทศได้ทุกที่และทุกเวลา และส่งผลกระทบในมุมกว้างต่อการให้บริการในด้านการเข้าถึงสารสนเทศ อีกทั้งเกิดรูปแบบการบริการทางธุรกิจขึ้น เช่น เกิดการค้าสารสนเทศในรูปแบบดิจิทัลบนระบบพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ ผลกระทบหลักที่เกิดขึ้นต่อระบบการทำงานด้านการบริการสารสนเทศคือ การนำส่งข้อมูลไปสู่ผู้รับด้วยระบบอิเล็กทรอนิกส์ที่

ทำให้คุณภาพของการบริการมีความยืดหยุ่นมากขึ้น ผู้ใช้สามารถเลือกสารสนเทศได้ตามที่ต้องการ และเป็นการสร้างโอกาสใหม่ให้กับการบริการด้านการถ่ายโอนข้อมูลอีกด้วย (Varalaksmi, 1992) ดังนั้น ICT จึงมีส่วนช่วยในการพัฒนาประสิทธิภาพของห้องสมุดอย่างต่อเนื่อง และได้กลายมาเป็นสิ่งที่จำเป็นในการควบคุมสารสนเทศระหว่างห้องสมุดและลูกค้าของห้องสมุด

สรุป

ปัจจุบัน ICT ได้นำมาซึ่งความเปลี่ยนแปลงในโลกของสารสนเทศ และส่งผลกระทบไปยังทุกภาคส่วนของการดำเนินชีวิตประจำวัน เช่น การเปลี่ยนแปลงความคิดของคน การมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับคอมพิวเตอร์ เป็นต้น การปฏิวัติการเปลี่ยนแปลงนี้ได้เข้ามาสู่การปฏิบัติงานของห้องสมุดที่อาจกล่าวได้ว่า หากปราศจากเทคโนโลยีสารสนเทศและเทคโนโลยีการสื่อสารแล้ว ห้องสมุดคงไม่สามารถบริหารจัดการในด้านต่างๆได้อย่างมีประสิทธิภาพ บทบาทของ ICT จึงเป็นส่วนที่สนับสนุนการปฏิบัติงานในวิชาชีพบรรณารักษศาสตร์ให้เป็นวิชาชีพที่มีพลัง มีชีวิตและมีการเปลี่ยนแปลงทั้งในด้านการบริหาร การบริการและส่วนอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง ICT ยังได้ส่งเสริมให้กฎ ๕ ข้อของรังกานาธาน (Ranganadhan) ที่กล่าวว่า “Every reader his / her books / information” และ “Save the time of the reader” อีกทั้ง “Library is a growing organism” จากศักยภาพของ ICT ทำให้การเข้าถึงข้อมูลจากแหล่งสารสนเทศที่มีขนาดใหญ่เป็นไปด้วยความรวดเร็ว ผู้ใช้มีความพึงพอใจที่ได้รับสารสนเทศตรงต่อความต้องการ อีกทั้งเป็นการลดพรมแดนสารสนเทศให้ไม่มีสิ่งใดขวางกั้นจากการใช้ระยะเวลาในการสืบค้นที่สั้นลงทำให้ผู้ใช้ได้รับสารสนเทศที่ถูกต้อง (The right information to the right reader at the right time) นอกจากนั้นยังเป็นการเพิ่มมวลทรัพยากรสารสนเทศได้ตามความต้องการของห้องสมุดอีกด้วย ❖

บรรณานุกรม

Abidoye, J.A. Information and Communication Technology (ICT) and Teacher Education Programe in Nigeria. **Nigeria Journal of Teacher Education and Teaching**, 9(1): 2011, 92-99.

Burton, P.E. **Information Technology and Society: Implication for Information Professionals**. London: Library Association, 1992.

Dike, V. **More than Computers Information Technology in Library and Information Service Education**. Ibadan: NALAISE, 2000.

Idowu, A.O. **Effect Library services in the College, A paper deliver at the 1st Library Workshop at Adeyemi College of Education**, Ondo, 2011.

Igbeka (2008), Adebishi (2009) and Uwaifo (2010). **Enmerated the Impact of Information and Communication Technology (ICT) in Library Operations and Services thus**. n.l. : n.d.

Ingwersen, P. **Information Retrieval Interaction**. London: Taylor Graham, 1992.

Nwachukwu, A.N. **The Need for ICT Education for Effective Library Work and Services, paper presented at the 2006 Department of Library and Information Science Seminar, 5th - 10 th February**. 2004.

Okoni, E. Information and Communication Technology (ICT) Revolution in African Librarianship: Problems and Prospects. **Gateway Library Journal**. 10 (2): 2007, 111 - 118.

Onohwakpor, J.E. The Role of Library in the Sustenance functional Library and Community Development. **International Journal of Research in Education**. 3(1): 2006. 60 - 64.

ภัยคุกคาม : วิกฤต โอกาส และความท้าทาย

นายกิตติพงษ์ เกษมพงษ์[๒๒]

ในปัจจุบันที่สังคมคมไทยกำลังเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ได้ส่งผลให้หลายองค์กรจำเป็นต้องเข้าใจและเรียนรู้กับสิ่งที่เกิดขึ้น ทั้งเพื่อการปรับตัวให้สามารถรู้เท่าทันและยังเป็นการเตรียมหามาตรการต่าง ๆ เพื่อนำมาใช้หรือแก้ไขปัญหามิให้เกิดผลกระทบ จนกลายเป็นภัยคุกคามที่ทำให้องค์กร ไม่สามารถดำเนินการหรือขับเคลื่อนไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ ในทางตรงกันข้าม หากเราไม่ต้องการที่จะสร้างความเข้าใจหรือเรียนรู้ในสิ่งที่เปลี่ยนแปลงก็ยิ่งจะกลายเป็นภัยคุกคามส่งผลกระทบมายังองค์กรและตัวเราอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ในภาวะที่ต้องเผชิญกับภัยคุกคามใหม่ ๆ ไม่ว่าจะเป็นสังคม เศรษฐกิจ เทคโนโลยี หรือแม้แต่ตัวเราเอง ดังนั้น บทความนี้ จึงต้องการชี้ให้เห็นถึงความสำคัญและความเข้าใจต่อภัยคุกคามซึ่งอาจนำไปประยุกต์ใช้ในสถานการณ์ต่าง ๆ ได้ โดยเฉพาะการวางยุทธศาสตร์พัฒนาองค์กร เพราะการทำความเข้าใจภัยคุกคามนอกจากจะช่วยลดผลกระทบที่จะเกิดขึ้นแล้ว ก็ยังกลายเป็นโอกาสและความท้าทายในการที่จะรับมือปรับตัว หรือกำหนดทิศทางการเปลี่ยนแปลงขององค์กรในอนาคตได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ภัยคุกคาม

ภัยคุกคามเป็นคำหนึ่งที่หลายท่านอาจเคยได้ยิน โดยเฉพาะในปัจจุบันที่หลายองค์กรจะต้องมีการทบทวนภารกิจต่าง ๆ ที่อยู่ในองค์กร เพื่อที่จะวางแผนพัฒนาองค์กรในอนาคตให้เป็นไปในทิศทางที่ต้องการ โดยมีการใช้เครื่องมือต่าง ๆ ซึ่งเครื่องมือที่นิยมใช้ในการวิเคราะห์ก็คือ SWOT Analysis (S = Strength หรือจุดแข็ง, W = Weakness หรือจุดอ่อน, O = โอกาสหรือ Opportunities, T = Threat หรืออุปสรรค)

อย่างไรก็ตาม เมื่อกล่าวถึงอุปสรรคถือเป็นปัจจัยภายนอกที่ส่งผลให้เกิดความเสียหายทั้งทางตรงและทางอ้อม จำเป็นที่องค์กรต้องหลีกเลี่ยงหรือปรับสภาพองค์กรให้พร้อมเผชิญหน้า ขณะเดียวกันภัยคุกคามหรือ Threat ในแง่ของความมั่นคงก็คือภัยคุกคามซึ่งเป็นประเด็นยุทธศาสตร์ที่สำคัญ อันส่งผลต่อการกำหนดนโยบายความมั่นคงของประเทศ โดยมีสูตรว่า ภัยคุกคาม = ขีดความสามารถ x ความตั้งใจของข้าศึก หรือ Threat = Intention x Capability

หากพิจารณาภัยคุกคามตามสูตรที่กล่าวมาข้างต้น จะเห็นได้ในทัศนะของความมั่นคงภัยคุกคามรูปแบบเดิม (Traditional Threats) เป็นภัยคุกคามที่เกิดจากกระทำโดยรัฐต่อรัฐ ต่ออำนาจอธิปไตยและบูรณภาพเหนือดินแดนของรัฐ เป็นภัยคุกคามทางทหาร เห็นได้ชัดในช่วงยุคสงครามเย็นที่สหรัฐฯ และสหภาพโซเวียตต่างมีสถานะที่เป็นภัยคุกคามต่อกันทำให้

---

[๒๒] ปัจจุบันทำงานอยู่ที่สำนักนายกรัฐมนตรี

ต่างฝ่ายต่างสะสมอาวุธนิวเคลียร์จนถึงขั้นสามารถทำลายล้างโลกได้

แต่หลังการสิ้นสุดยุคสงครามเย็นซึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมทางยุทธศาสตร์ความมั่นคงโลกภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ได้ปรากฏภัยคุกคามรูปแบบใหม่ (Non-Traditional threats) ที่มิใช่คุกคามทางทหาร แต่ถูกคุกคามจากปัจจัยอื่นที่ไม่ใช่รัฐ ซึ่งเรียกว่าเป็น Non - state Actors ปรากฏขึ้นให้เห็นมากกว่าภัยคุกคามรูปแบบเดิม และมีแนวโน้มขยายตัวอย่างกว้างขวางไปทั่วโลก

เมื่อกล่าวถึงภัยคุกคามรูปแบบใหม่ มีนักวิชาการ อาทิ Christ Abbott, Paul Rogers และ John Sloboda ได้แบ่งประเภทของภัยคุกคามรูปแบบใหม่ออกเป็น ๔ ประเภทคือ ๑) ภัยจากการเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศ ๒) ภัยจากการแข่งขันแย่งชิงทรัพยากร ๓) ภัยจากการแพร่ขยายอิทธิพลทางทหาร นอกจากนี้ ยังมีการให้คำนิยามและแบ่งประเภทของภัยคุกคามรูปแบบใหม่ในลักษณะแยกย่อยลงไป เช่น ภัยคุกคามจากโรคระบาด ภัยคุกคามทางสารสนเทศ ภัยจากอาชญากรรมข้ามชาติ ภัยคุกคามต่อความมั่นคงของมนุษย์ และภัยคุกคามทางด้านภูมิรัฐศาสตร์ อย่างไรก็ตาม กระแสโลกาภิวัตน์ ความก้าวหน้าทางการสื่อสารและเทคโนโลยีสารสนเทศ ส่งผลให้ประเทศไทยต้องเผชิญกับภัยคุกคามรูปแบบใหม่ที่ส่งผลกระทบต่อความมั่นคงของประเทศโดยตรง ทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม และการทหาร ซึ่งปัจจุบันมีความรุนแรงเพิ่มมากขึ้น

สำหรับภัยคุกคามรูปแบบใหม่ สภาความมั่นคงแห่งชาติหรือ สมช. ได้กำหนดกรอบแนวคิดเรื่องภัยคุกคามโดยเห็นว่าภัยคุกคามรูปแบบเก่ายังคงเป็นปัญหาสำคัญและดำรงอยู่ในปัจจุบัน รวมทั้งยังจะส่งผลกระทบต่อไปในอนาคต ภัยคุกคามเหล่านี้ได้แก่ การสู้รบตามแนวชายแดน การลักลอบหลบหนีเข้าเมือง ความไม่ชัดเจนของแนวเขตแดน การลักลอบค้าอาวุธสงคราม การกำหนดสถานะบุคคล ขณะที่ภัยคุกคามรูปแบบใหม่ซึ่งหลายปัญหาทวีความรุนแรงเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ได้แก่ ปัญหายาเสพติด ปัญหาแรงงานต่างด้าวผิดกฎหมาย ปัญหาความขัดแย้งในสังคมปัญหาทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ปัญหาสาธารณภัยขนาดใหญ่ ปัญหาโรคระบาด และปัญหาการก่อการร้ายและอาชญากรรมข้ามชาติ

นอกจากนี้ ยังพบว่าเมื่อมีนาคม ๒๕๕๖ สภาข่าวกรองแห่งชาติสหรัฐได้เผยแพร่เอกสารชื่อ Worldwide Threat Assessment ซึ่งเป็นการวิเคราะห์แนวโน้มภัยคุกคามในปี ๒๐๑๓ พบว่าภัยคุกคามที่สำคัญคือ ภัยคุกคามในอินเทอร์เน็ตที่จะรุนแรงมากขึ้นโดยปรากฏใน ๒ ลักษณะคือ การโจมตีทางอินเทอร์เน็ต (Cyber Attack) และการโจรกรรมทางอินเทอร์เน็ต (Cyber Espionage) ภัยคุกคามจากการก่อการร้าย โดยมีกลุ่มก่อการร้ายที่สำคัญ เช่น Al-Qa'ida in the Arabian Peninsula (AQAP), Al-Qa'ida in Iraq's (AQI), Al-Shabaab, Al-Qa'ida in the Land of the Islamic Maghreb's

(AQIM) ซึ่งมีเป้าหมายโจมตีผลประโยชน์ของสหรัฐฯ ขณะเดียวกัน สถานการณ์ความวุ่นวายในโลกอาหรับที่เกิดจาก Arab Spring โดยเฉพาะในอียิปต์ ตูนิเซีย เยเมน ลิเบีย รวมทั้งความไม่สงบในโซมาเลียและมาลี ก็จะเป็นการเปิดโอกาสให้กลุ่มก่อการร้ายต่าง ๆ ได้เพิ่มบทบาทการโจมตีผลประโยชน์ของสหรัฐฯ มากขึ้น

ปัญหาภัยคุกคามที่สำคัญอีกปัญหาหนึ่งก็คือ ภัยคุกคามจากอาวุธร้ายแรง โดยเฉพาะอาวุธนิวเคลียร์ซึ่งหน่วยงานข่าวกรองสหรัฐประเมินว่า อิหร่านกำลังพัฒนาสมรรถภาพนิวเคลียร์เพื่อเพิ่มความมั่นคงและอิทธิพลในภูมิภาค รวมทั้งเกาหลีเหนือที่มีการพัฒนาอาวุธนิวเคลียร์อันเป็นภัยคุกคามที่สำคัญต่อสหรัฐฯ และภูมิภาคเอเชียตะวันออก ตลอดจนซีเรียที่มีโครงการพัฒนาอาวุธเคมีและมีการสะสมอาวุธเคมีเป็นจำนวนมาก

ขณะเดียวกัน ยังมีนักวิชาการบางท่านเห็นว่าภัยคุกคามอาจเป็นอะไรก็ได้ เกิดจากภายนอกหรือจากภายในตัวเราเอง และที่สำคัญคือ ภัยคุกคามอาจเกิดจากการวางยุทธศาสตร์ชาติ กล่าวคือหากไม่มียุทธศาสตร์แล้ว จะไม่สามารถชี้ชัดได้ว่าอะไรคือภัยคุกคาม เพราะภัยคุกคามอาจเปลี่ยนแปลงไปตามแนวทางของรัฐบาลหรือตัวบุคคล ดังเช่นกรณีของสหรัฐฯ จะเห็นได้ว่าการตัดสินใจทำสงครามต่อต้านก่อการร้ายของประธานาธิบดีบุช จนถึงประธานาธิบดีโอบามายังคงเป็นนโยบายที่ดำเนินการมาอย่างต่อเนื่อง

สำหรับการจะมียุทธศาสตร์ชาติได้อาจต้องเริ่มต้นด้วยคำถามว่าผลประโยชน์ของชาติคืออะไร และการสร้างยุทธศาสตร์ชาติได้ต้องคำนึงถึงฐานผลประโยชน์ ๓ ประการคือ ผลประโยชน์ชาติ ผลประโยชน์ร่วม ซึ่งเป็นผลประโยชน์ของกลุ่มในภูมิภาค เช่น กลุ่มอาเซียน และผลประโยชน์โลก เช่น การต่อสู้กับปัญหาโลกร้อน การต่อสู้กับปัญหายาเสพติด ซึ่งประเด็นเหล่านี้ถือเป็นผลประโยชน์โลก ดังนั้น การวางยุทธศาสตร์ชาติจึงมีความซับซ้อนและต้องคำนึงถึงผลประโยชน์ดังกล่าวควบคู่ไปด้วย

อย่างไรก็ตาม ปัจจุบันภัยคุกคามที่โลกกำลังเผชิญอยู่ ได้แก่ การล่มสลายทางเศรษฐกิจ วิกฤตพลังงาน วิกฤตน้ำ ความหลากหลายทางชีวภาพ การเปลี่ยนแปลงของสภาพอากาศที่รุนแรง ปัญหาประชากร ความไม่สงบทางสังคม สงคราม การก่อการร้าย และการปฏิวัติ วิกฤตการแพทย์ สาธารณสุข และอาหาร

การประเมินภัยคุกคาม

ปัจจุบันโลกได้เกิดความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วทั้งทางด้านเศรษฐกิจ ข้อมูล ข่าวสาร ความรู้ การคมนาคม สิ่งแวดล้อม สังคม และวัฒนธรรม ทำให้คนในสังคมต้องปรับตัวให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลง เพื่อให้สามารถอยู่ได้อย่างมีคุณภาพ ดังนั้น การประเมินภัยคุกคามจึงเป็นสิ่งสำคัญในการวิเคราะห์ปัจจัย ผลกระทบ หรือเหตุการณ์ต่าง ๆ เพื่อที่จะดูแนวโน้ม หรือนำมาคาดการณ์เพื่อการกำหนดนโยบาย การวางแผนในระยะยาว และการกำหนดยุทธศาสตร์การดำเนินงานในอนาคต

การประเมินภัยคุกคามซึ่งเป็นการมองถึงอนาคต ความเป็นไปได้หรือแนวโน้ม ปัจจุบันมีเทคนิคต่าง ๆ ที่ใช้ในประเมินภัยคุกคาม แต่ที่สำคัญวิธีหนึ่งก็คือ เทคนิค

อนาคตศึกษา ซึ่งประกอบด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่น Monitoring, Scenario, Delphi, Foresight สำหรับในที่นี้ ขอยกตัวอย่างเทคนิคตรวจวิเคราะห์ (Monitoring)[๒๓] ซึ่งมี ๕ ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ ๑ การประเมิน/การตรวจเหตุการณ์ตามประเด็นหรือเรื่องที่กำหนด ซึ่งจะต้องมีความสำคัญ ไม่กว้างเกินไป และชัดเจน

ขั้นตอนที่ ๒ การวิเคราะห์ เป็นการแยกกลุ่มและแยกเวลา ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญ เช่น การนำเหตุการณ์มาลำดับตามช่วงเวลา ก็อาจจะสามารถเห็นภาพหรือวิเคราะห์ได้ง่ายขึ้น

ขั้นตอนที่ ๓ การวิเคราะห์เชิงคุณภาพ ขั้นตอนนี้เป็นการประเมินค่าเหตุการณ์ว่าเป็นอย่างไร

ขั้นตอนที่ ๔ การสังเคราะห์ เป็นการรวมสิ่งที่แยกออกมาให้เป็นเรื่องขึ้นมา ถือเป็นขั้นตอนที่ยากที่สุด และควรจะมีทฤษฎีมาพิจารณาประกอบด้วย

ขั้นตอนที่ ๕ การนำเสนอ การสร้างคำตอบหรือคำอธิบาย เป็นการสร้างบทรายงานต่าง ๆ อาจนำเสนอในรูปแบบตามความต้องการของหน่วยงาน

[๒๓] ผู้เขียนใช้ตามแนวทางของ อ.อนุช อาภาภิรม

ภัยคุกคามกับงานห้องสมุด

หากพิจารณาตามกรอบแนวคิดข้างต้น อาจนำมาประยุกต์ใช้ในการประเมินภัยคุกคามที่จะส่งผลกระทบต่อการทำงานของห้องสมุด ซึ่งอาจพิจารณาจากปัจจัยหรือเหตุการณ์ ในที่นี้ขอยกกรณีตัวอย่าง เช่น สถานการณ์ทางเศรษฐกิจ สังคม และเทคโนโลยี

สถานการณ์ทางเศรษฐกิจ

ภาวะเศรษฐกิจของไทยจากการศึกษาของศูนย์พยากรณ์เศรษฐกิจและธุรกิจ มหาวิทยาลัยหอการค้าไทยได้ประเมินอัตราการขยายตัวของเศรษฐกิจไทยในปี ๒๕๕๖ ว่าจะขยายตัวเพียงร้อยละ ๔.๕ เป็นการลดลงต่อเนื่องเป็นปีที่ ๓ ติดต่อกัน โดยปี ๒๕๕๔ ขยายตัวร้อยละ ๕.๖ และปี ๒๕๕๕ คาดว่าจะขยายตัวร้อยละ ๕.๔ ซึ่งถือว่าน่าเป็นห่วงมาก เพราะมีปัจจัยลบทั้งภายในและภายนอกที่ส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจไทย หากไม่มีการรับมือให้ดี เศรษฐกิจถือว่ามีความเสี่ยงสูง ปัจจัยลบที่จะส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจไทยในปี ๒๕๕๖ มาจากความไม่แน่นอนของเศรษฐกิจโลก ทั้งปัญหาหนี้สาธารณะในยุโรป ปัญหาเศรษฐกิจสหรัฐที่ยังไม่ฟื้นตัว และกำลังเข้าสู่ปัญหาหน้าผาการคลัง (Fiscal Cliff) ซึ่งเป็นภาวะที่เศรษฐกิจของสหรัฐฯ สูญเสียแรงขับเคลื่อนทางการคลังที่ฉับพลันและรุนแรง รวมทั้งยังมีปัญหาเสถียรภาพการเมืองโลก เช่น สหรัฐฯ มีปัญหาเกี่ยวกับศาสนาอิสลาม พื้นที่ทับซ้อนจีนกับญี่ปุ่น

ปัญหาการว่างงานสหรัฐฯ และยุโรป ความผันผวนของอัตราแลกเปลี่ยน และภัยทางธรรมชาติ

ขณะเดียวกันปัจจัยลบภายในประเทศอยู่ที่เสถียรภาพทางการเมือง โดยเฉพาะการเคลื่อนไหวชุมนุมของกลุ่มต่าง ๆ หากเป็นไปอย่างยืดเยื้อและรุนแรง จะส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจ ขณะที่ความผันผวนของอัตราแลก เปลี่ยนที่เงินบาทจะแข็งค่ามากขึ้น ส่งผลกระทบต่อการส่งออก ตลอดจนปัจจัยอื่น ๆ เช่น ภัยธรรมชาติ การขาดแคลนแรงงานในบางอุตสาหกรรม ที่สำคัญปัญหาต้นทุนที่เพิ่มสูงขึ้นจากการปรับค่าแรงวันละ ๓๐๐ บาท ทั่วประเทศ รวมไปถึงการปรับขึ้นของค่าพลังงาน ทั้งน้ำมัน ไฟฟ้า ค่าขนส่ง เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม ในรอบ ๖ เดือนของปี ๒๕๕๖ ที่ผ่านมา เศรษฐกิจไทยส่งสัญญาณการขยายตัว ที่แผ่วลงชัดเจน โดยสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติได้แถลงตัวเลขเศรษฐกิจไทยไตรมาสแรกปี ๒๕๕๖ ที่ขยายตัวที่ระดับร้อยละ ๕.๓๐ เทียบกับปีก่อน แต่เป็นอัตราการขยายตัวที่ลดลงจากไตรมาสก่อนร้อยละ ๒.๒๐ ทั้งนี้ เป็นผลจากสถานการณ์เศรษฐกิจโลกที่อยู่ในภาวะไม่สู้ดีนัก โดยเฉพาะเศรษฐกิจสหรัฐฯ อยู่ในภาวะทรงตัว ขณะที่เศรษฐกิจยุโรปจะยังขยายตัวติดลบ แม้ว่าในปัจจุบันรัฐบาลจะมาตรการที่สำคัญในการบรรเทาผลกระทบและรักษาเสถียรภาพทางเศรษฐกิจในระยะ ๖ เดือนหลัง เช่น มาตรการการคลัง มาตรการการเงิน การเร่งรัดการลงทุนโครงการลงทุนขนาดใหญ่ แต่หากผลการดำเนินมาตรการไม่เป็นไปตามที่คาดหวัง อาจส่งผลให้เศรษฐกิจไทยครึ่งปีหลังไม่น่าจะสดใส

นอกจากนี้ สถานการณ์ที่ทางเศรษฐกิจอีกประการหนึ่งก็คือ ทรัพยากรมนุษย์ ซึ่งปัจจุบันการบริหารจัดการเพื่อรองรับความเปลี่ยนแปลงในอนาคตเรื่องสำคัญเรื่องหนึ่งก็คือ ทรัพยากรมนุษย์ (คน) การทำความเข้าใจความเข้าใจกับทรัพยากรมนุษย์ โดยเฉพาะความแตกต่างระหว่างคนรุ่นเก่าและรุ่นใหม่ซึ่งมีรูปแบบการทำงานที่แตกต่างกัน จะทำให้สามารถบริหารจัดการได้อย่างมีประสิทธิภาพ แม้แต่ในงานของหอสมุดไม่ว่าจะเป็นผู้ใช้บริการหรือคนทำงานก็ตาม

ตัวอย่างจากการบรรยายในหัวข้อเรื่องการบริหารจัดการงานห้องสมุดเพื่อรองรับผลกระทบประชาคมอาเซียน ๒๕๕๘ เมื่อวันที่ ๒๖ กันยายน ๒๕๕๕ ณ โรงแรมเซ็นจูรี่ พาร์ค กรุงเทพฯ ซึ่งบรรยายโดย ดร. รัฐ ธนาดิเรก ได้กล่าวถึงการปรับตัวเพื่อรองรับความเปลี่ยนแปลงของห้องสมุดในอนาคต โดยได้กล่าวถึงความสำคัญของทรัพยากรมนุษย์ ซึ่งสามารถจำแนก Generation ออกได้เป็น ๔ Generation คือ

๑. Gen B (Baby Boomers) กลุ่มนี้จะเกิดในช่วงปี ๒๔๘๙ - ๒๕๐๘ อายุระหว่าง ๔๗ - ๖๖ ปี เกิดหลังสงครามโลกครั้งที่ ๒ ซึ่งเป็นยุคที่มีการส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการเพิ่มจำนวนประชากร เพื่อเป็นกำลังสำคัญในการฟื้นฟูและพัฒนาประเทศ ด้วยเหตุผลดังกล่าวนี้ประชากรในยุคดังกล่าวจึงเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วจนกลายเป็นประชากรกลุ่มใหญ่ของโลก

ปัจจุบันประชากรกลุ่มนี้กำลังเคลื่อนตัวสู่วัยผู้สูงอายุ กลุ่มนี้เกิดมาท่ามกลางความยากลำบากของพ่อแม่ ผ่านเหตุการณ์ทางการเมืองที่หลากหลาย มีชีวิตเพื่อการทำงาน เคารพกฎกติกา มีความอดทน ให้ความสำคัญกับผลงาน ยอมทำงานหนักเพื่อสร้างเนื้อสร้างตัว ทุ่มเทให้กับการทำงานและองค์กร และที่สำคัญคือ มีความจงรักภักดีต่อองค์กรอย่างสูง มีความอดทนเชื่อมั่นตนเองค่อนข้างสูง มีการวางแผนและตัดสินใจอย่างเด็ดขาดโดยเชื่อมั่นว่าทุกอย่างเปลี่ยนแปลง

๒. Generation X คือ กลุ่มคนที่เกิดในช่วงปี ๒๕๐๙ - ๒๕๒๓ อายุระหว่าง ๓๒ - ๔๖ ปี เป็นกลุ่มประชากรที่เติบโตขึ้นมากับความบากบั่น สู้ชีวิต ทะเยอทะยาน กลุ่มนี้จะเกิดมาในยุคการแข่งขันสูง มีลักษณะพฤติกรรมชอบความเรียบง่าย มีแนวคิดและการทำงานในลักษณะรู้ทุกอย่างทำทุกอย่างได้เพียงลำพังโดยไม่พึ่งพาใคร เป็นผู้รักอิสระ รู้จักจัดสรรเวลาทำงานและเวลา มีความคิดเปิดกว้าง กลุ่มนี้ มีความผูกพันกับองค์กรเริ่มน้อยลง หากไม่พอใจก็จะย้ายที่ทำงาน ไม่ทำงานหนักเหมือนคนรุ่นก่อน

๓. Generation Y กลุ่มนี้เกิดในช่วงปี ๒๕๒๔ - ๒๕๔๓ อายุระหว่าง ๑๒ - ๓๑ ปี เกิดมาท่ามกลางความสุขสบาย และมีความพร้อมทุกอย่าง มีโอกาสทางการศึกษาที่ดี กล้าคิด กล้าถาม เกิดมาในยุคที่เทคโนโลยีการติดต่อสื่อสารมีความสะดวกรวดเร็ว จึงมีความสามารถในการใช้คอมพิวเตอร์ มีความอดทนต่ำ ไม่ต้องการทำงานหนัก (ยกเว้นงานที่ชอบ) เป็นกลุ่มคนที่ถูกจัดว่ามีความภักดีต่อองค์กรค่อนข้างน้อย เพราะมักจะมีการเปลี่ยนงานบ่อย อย่างไรก็ตาม แม้ว่าจะมีข้อเสียอยู่มาก แต่พลังทางความคิดของคนกลุ่มนี้ เป็นที่ต้องการของสังคม/องค์กร หากนำมาใช้อย่างถูกวิธีก็จะเกิดประโยชน์อย่างมาก

๔. Generation Z เป็นกลุ่มที่เกิดในช่วงปี ๒๕๔๔ เป็นต้นมา อายุระหว่าง ๑๑ ปีลงมา เป็นยุคที่เติบโตมาพร้อมกับ Internet หรือเรียกว่าเป็นเด็กในยุคสังคม Digital กลุ่มนี้ถือได้ว่าเกิดมาพร้อมกับโลกออนไลน์โดยเฉพาะ Social Network เช่น Facebook, Twitter, YouTube ดังนั้น จึงเห็นได้ว่าคุ้นเคยกับโลกออนไลน์มาก นิยมสร้างสังคมของตนเอง กลุ่มนี้จะมีความอดทนต่ำ เบื่อง่าย คิดเร็ว และชอบความท้าทายสถานการณ์ด้านสังคม สถานการณ์ด้านสังคมที่สำคัญประการหนึ่งก็คือ ระดับการอ่านหนังสือ จากผลการประเมินของ PISA ด้านการอ่านในปี ๒๕๔๓ - ๒๕๕๒ และ IMD World Competitiveness Yearbook ปี ๒๕๕๔ พบว่าเด็กและเยาวชนไทยยังอ่านหนังสือค่อนข้างน้อย เมื่อเปรียบเทียบกับนานาประเทศ ความสามารถในการแข่งขันระดับนานาชาติด้านการศึกษาของประเทศไทยอยู่ในอันดับที่ ๕๑ จากประเทศทั้งหมด ๕๙ ประเทศ การพัฒนาด้านความฉลาดทางอารมณ์ (EQ) ลดลง ซึ่งความสามารถด้านการอ่านมีผลต่อการเรียนรู้ของเด็กและเยาวชนไทยอย่างมาก ในปัจจุบัน

จึงเห็นได้ว่าหลายหน่วยงานเริ่มให้ความสนใจต่อการรณรงค์ให้เห็นความสำคัญของการอ่านหนังสือ

นอกจากนี้ สำนักงานสถิติแห่งชาติซึ่งได้เปิดเผยผลสำรวจการอ่านหนังสือของคนไทย ปี ๒๕๕๔ พบว่าผู้อ่านหนังสือที่มีอายุตั้งแต่ ๖ ปีขึ้นไปใช้เวลาอ่านหนังสือเฉลี่ย ๓๕ นาทีต่อวัน โดยกลุ่มเด็กและเยาวชนใช้เวลาอ่านหนังสือเฉลี่ย ๓๙ - ๔๓ นาทีต่อวัน มากกว่ากลุ่มวัยทำงานและสูงอายุที่ใช้เวลาอ่านหนังสือเฉลี่ยประมาณ ๓๑ - ๓๒ นาทีต่อวัน ขณะเดียวกันยังพบว่าคนไทยอ่านหนังสือน้อยกว่าประเทศเพื่อนบ้านในกลุ่มประเทศอาเซียน โดยอ่านหนังสือปีละประมาณ ๒ - ๕ เล่ม คนสิงคโปร์อ่านหนังสือปีละ ๔๐ - ๕๐ เล่ม คนเวียดนามอ่านปีละ ๖๐ เล่ม

สาเหตุที่เด็กเล็กไม่อ่านหนังสือนอกเวลาเรียนคือไม่มีผู้ใหญ่อ่านให้ฟัง ๒.๓ ล้านคน หรือร้อยละ ๔๖.๕ ของเด็กเล็ก อ่านไม่ออกร้อยละ ๑๙.๕ ชอบดูโทรทัศน์ร้อยละ ๑๐.๒ ไม่ชอบอ่านหนังสือหรือไม่สนใสร้อยละ ๔.๑ ส่วนสาเหตุที่ผู้ใหญ่ไม่อ่านหนังสือให้เด็กฟังเพราะไม่มีเวลา ร้อยละ ๔๖.๙ เห็นว่าเด็กยังเล็กเกินไป ร้อยละ ๒๘.๖ ชอบดูโทรทัศน์ ร้อยละ ๑๘.๑ ไม่ชอบการอ่านหนังสือหรือไม่สนใจอ่านให้เด็กฟัง ร้อยละ ๑๑.๖

จากสถานการณ์ที่เกิดขึ้นทำให้หลายองค์กรให้ความสำคัญ เช่น ทีเค พาร์ค หรือสำนักงานอุทยานการเรียนรู้ ซึ่งในปัจจุบันสังคมไทยรู้จัก เป็นอย่างดี เพราะบทบาทสำคัญที่ผ่านมาก็คือ การสร้างแหล่งเรียนรู้ต้นแบบที่เน้นการปลูกฝังและส่งเสริมนิสัยรักการอ่านและการแสวงหาความรู้ในบรรยากาศการเรียนรู้ที่สร้างสรรค์ กำลังดำเนินโครงการหนึ่งที่สำคัญคือโครงการ Reading Thailand : อ่านเถิด... เด็กไทย อ่านถวายเจ้าฟ้านักอ่าน อันเป็นโครงการที่จัดทำขึ้นเพื่อเทิดพระเกียรติ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เนื่องในวโรกาสที่พระองค์ท่านเจริญพระชนมายุครบ ๖๐ พรรษาในปีนี้ และเพื่อเป็นการกระตุ้นคนไทยลุกขึ้นมาอ่านหนังสือให้มากขึ้นอีกครั้ง โดยจะดำเนินงานต่อเนื่องตั้งแต่ ๑ มิถุนายน ๒๕๕๖ ถึงมกราคม ๒๕๕๗

สถานการณ์ด้านเทคโนโลยี

การเปลี่ยนแปลงเทคโนโลยีที่สำคัญของสังคมไทยที่เปิดบริการ 3G บนคลื่นความถี่ ๒๑๐๐ เมกะเฮิรตซ์ จะส่งผลให้จำนวนผู้ใช้สมาร์ทโฟนเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะการเข้าถึงระบบอินเทอร์เน็ต ขณะที่โซเชียลเน็ตเวิร์กได้รับความนิยมสูงมากในช่วง ๕ ปีที่ผ่านมา โดยในไทยพบว่าผู้ใช้ Facebook มีจำนวนมากกว่า ๑๘ ล้านคน หรือการใช้ Twitter มีจำนวนมากกว่า ๑ ล้านคน แม้บางกระแสเชื่อว่าจะเริ่มเข้าสู่ยุคอิ่มตัว แต่ปัจจุบันก็ยังคงมีการใช้เป็นปกติ และไม่มีการขยายตัวอย่างรวดเร็วเหมือนช่วงที่ผ่านมา

อย่างไรก็ตาม มีแนวโน้มว่าหลังจากนี้จะเป็นการสร้างโซเชียลเน็ตเวิร์กเฉพาะทางมากขึ้น โดยการรวมกลุ่มคนที่สนใจในเรื่องใดเรื่องหนึ่งเพื่อตอบสนองความต้องการของตนเอง เช่น Instagram ที่ตอบสนองกับคนที่ชอบถ่ายภาพ Facebook ที่จะมีบทบาทในแง่ของการสร้างแบรนด์และการตลาดเพื่อให้ข้อมูล

เข้าถึงผู้บริโภคมากขึ้น ผลการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวส่งผลให้สำนักพิมพ์มีการเปิดตัว Application ต่าง ๆ มากขึ้น เช่น สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช บริษัท นานมีบุ๊คส์ จำกัด บริษัท มติชน จำกัด (มหาชน) ซึ่งเป็นประโยชน์ทั้งในแง่การตลาด และการเปิดโอกาสให้ผู้อ่านรับรู้และเข้าถึงข้อมูลได้รวดเร็วขึ้น

จากที่กล่าวมาทั้งหมดจะเห็นได้ว่า ภัยคุกคามเป็นเรื่องที่มีความสำคัญ หากมีการประเมินอย่างต่อเนื่องก็จะสามารถคาดการณ์ในอนาคตได้อย่างดี ซึ่งก็อาจจะมีเครื่องมือหรือเทคนิคต่าง ๆ อีกหลายเทคนิค แต่ที่กล่าวมาข้างต้นเป็นเพียงวิธีหนึ่ง โดยมีขั้นตอนต่าง ๆ ได้แก่ การประเมิน การวิเคราะห์ การสังเคราะห์ ซึ่งเทคนิคดังกล่าวสามารถอาจนำมาประยุกต์ใช้ได้ในหลายกรณี นอกจากนี้ กรณีภัยคุกคามที่ยกตัวอย่างข้างต้นเป็นตัวอย่างกว้าง ๆ เพราะยังมีปัจจัยหรือเหตุการณ์อื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องอีกจำนวนมาก ซึ่งขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อมและภารกิจขององค์กรว่าเกี่ยวข้องกับเรื่องอะไร และมีเงื่อนไขอะไรที่จะเป็นภัยคุกคามกับองค์กร เช่น การเป็นประชาคมอาเซียน การพัฒนาโปรแกรมการบริหารจัดการทรัพยากรสารสนเทศ เป็นต้น

นอกจากนี้ หากมองวิกฤตหรือภัยคุกคามให้เป็นโอกาส เช่น ในเรื่องของประชากรที่ไม่อ่านหนังสือ อาจสะท้อนให้เห็นว่าคนในปัจจุบันมีพฤติกรรมการอ่านที่ลดลงอย่างต่อเนื่อง เพราะใช้เวลาอยู่กับเทคโนโลยีในรูปแบบต่าง ๆ มากกว่าที่จะอ่านหนังสือ แต่ถ้าสามารถหาทางให้หันมาอ่านหนังสือได้ อาจจะเป็นการเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ ซึ่งทางออกที่ดีและน่าจะเป็นไปได้ก็คือ การผลิตหนังสือดิจิตอล

กล่าวโดยสรุป การรู้จักประเมินภัยคุกคาม ซึ่งอาจเป็นได้ทั้งวิกฤติ โอกาส และความท้าทาย แม้จะมีผลกระทบทั้งในทางตรงหรือทางอ้อม แต่ก็น่าจะเป็นประโยชน์อย่างมากต่อกระบวน การทำงานที่อาจทำให้เราจำเป็นต้องปรับตัวรองรับความเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นในอนาคตได้อย่างมีประสิทธิภาพสอดคล้อง ภายใต้บริบทที่มีลักษณะพลวัตและพลิกผันอยู่ตลอดเวลา ❖

บรรณานุกรม

ณิชชา เจาวัฒนา. “สัมภาษณ์พิเศษ สิริกร มณีรินทร์ : สิ่งที่ทำอยู่ที่ทีเค พาร์ค ช่วยทั้งสังคมและการเมือง”. **เนชั่นสุดสัปดาห์**. (มิถุนายน ๒๕๕๖) : หน้า ๗๖ - ๗๗.

“เปิดงานวิจัยบิ๊กตู่ ภัยคุกคามรูปแบบใหม่”. **ไทยโพสต์**. (ออนไลน์). สืบค้นเมื่อ ๒๗ มกราคม ๒๕๕๖. จาก http://web.parliament.go.th/news/ detail.php?prid=296658.

เศรษฐกิจไทยปี ๒๕๕๖ ปัจจัยเสี่ยงเพียบ. (ออนไลน์). สืบค้นเมื่อ ๒ กรกฎาคม ๒๕๕๖. จาก http://hilight.kapook.com/view/79409.

สภาความมั่นคงแห่งชาติ. **“(ร่าง) ยุทธศาสตร์การพัฒนาเพื่อเสริมความมั่นคงของชาติ พ.ศ. ๒๕๕๕ – ๒๕๕๙**.” (ออนไลน์). http://www.nsc.go.th/files/attach_doc/Nsc-doc15Aug2012.pdf. สืบค้น ๒ กรกฎาคม ๒๕๕๖.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. **“การวิจัยอนาคต”**. (ออนไลน์). http://school.obec.go.th/sup_br3/aca_14.pdf. สืบค้น ๒ กรกฎาคม ๒๕๕๖.

สำนักงานสถิติแห่งชาติ. **“ผลการสำรวจการอ่านหนังสือของประชากร ปี ๒๕๕๔**”. (ออนไลน์). สืบค้นเมื่อ ๑ กรกฎาคม ๒๕๕๖. จาก http://service.nso.go.th/nso/nsopublish/themes/theme_2-3-1.html.

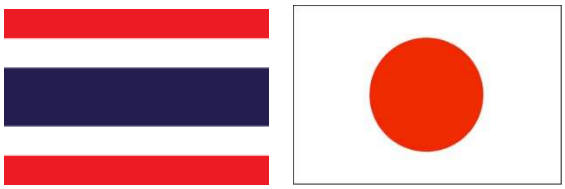
“สำนักพิมพ์พลิกกลยุทธ์ โหนกระแส ‘อีบุ๊ก-แอปฯ’”. **ประชาชาติธุรกิจ**. (ตุลาคม ๒๕๕๕), ๒๒ – ๒๔.

สุรชาติ บำรุงสุข, บรรณาธิการ. “อนาคตศึกษา”. **จุลสารความมั่นคงศึกษา**. (มกราคม ๒๕๕๔) ๘๗, ๒๕๕๔.

อาทิตย์ วงษ์สง่า. **“SWOT Analysis**.” (ออนไลน์). สืบค้นเมื่อ ๒ กรกฎาคม ๒๕๕๖. จาก http://somkuansub.files.wordpress.com/2010/12/swot-analysis.pdf.

James R. Clapper. Worldwide Threat Assessment of the US Intelligence Community.” (online). Retrieved July 1, 2013. From http://www.dni.gov/files/documents/Intelligence%20Report/2013%20ATA%20SFR%20for%20SSCI%2012%20Mar%2013.pdf.

.

การศึกษาดูงานหอสมุดแห่งชาติญี่ปุ่น และแหล่งวัฒนธรรมแดนอาทิตย์อุทัย

เนาวรัตน์ ปัญญางาม[๒๔]

ลักษณะทางภูมิศาสตร์

ประเทศญี่ปุ่น ประกอบด้วยเกาะสำคัญใหญ่ ๆ ๔ เกาะ คือ เกาะฮอนชู เกาะคิวชู เกาะฮอกไกโด และเกาะชิโกกุ และเกาะเล็ก ๆ อีกหลายพันเกาะ ทอดเป็นแนวยาว มีพื้นที่ทั้งสิ้น ๓๗๗,๔๓๗ ตารางกิโลเมตร (๑๔๕,๗๒๘ ตารางไมล์) ตั้งอยู่ที่ละติจูด ๒๐ – ๔๕ องศาเหนือ โดยเป็นภูเขาร้อยละ ๘๕ เมืองเกียวโต เป็นเมืองหลวงเก่าทางประวัติศาสตร์ ต่อมาได้ตั้งเมืองโตเกียวเป็นเมืองหลวงของประเทศ ตั้งอยู่ตอนกลางของเกาะฮอนชู เมืองโอซาก้า ซึ่งเจริญเป็นอับดับสองรองจากโตเกียว อยู่ทางใต้ของเกาะฮอนชูในเขตคันไซ (สุทธพร รัตนกุล: ๒๕๕๒) ศาสนาชินโตมีบทบาทสำคัญต่อการวางรากฐานวัฒนธรรมญี่ปุ่น (เพ็ญศรี กาญจโนมัย: ๒๕๔๐)

สภาพภูมิอากาศ มีอากาศอบอุ่น ญี่ปุ่นมี ๔ ฤดู โดยทั่วไปในฤดูใบไม้ผลิ สถานที่ส่วนใหญ่ในญี่ปุ่นจะสวยงามประมาณเดือน มีนาคม ถึง มิถุนายน ต่อจากนั้นเป็นฤดูฝน ฤดูร้อน หรือฤดูใบไม้ร่วง และฤดูหนาว เวลาในญี่ปุ่นจะเร็วกว่าประเทศไทย ๒ ชั่วโมง (พรรณพิไล นาคธน: ๒๕๔๖)

การศึกษา ดูงานห้องสมุดและแหล่งวัฒนธรรม

การศึกษา ดูงานหอสมุดแห่งชาติ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ และแหล่งวัฒนธรรมด้านต่าง ๆ ของประเทศญี่ปุ่น ทำให้ได้รับความรู้แลกเปลี่ยนประสบการณ์กับบรรณารักษ์ของหอสมุดแห่งชาติ และหอสมุดวรรณกรรมเด็กนานาชาติ เห็นการนำเทคโนโลยีสมัยใหม่มาประยุกต์ใช้กับงานประจำ ทำให้การทำงานของเจ้าหน้าที่ ตลอดจนการให้บริการเป็นไปด้วยความสะดวก รวดเร็ว จึงขอนำประสบการณ์ที่น่าสนใจมานำเสนอต่อผู้อ่าน ดังนี้

หอสมุดแห่งชาติญี่ปุ่น (National Diet Library) แบ่งโครงการบริหารงานเป็น ๓ ส่วน ประกอบด้วย

๑. หอสมุดแห่งชาติญี่ปุ่น กรุงโตเกียว (National Diet Library Tokyo) ตั้งอยู่ที่เมืองโตเกียว

๒. หอสมุดวรรณกรรมเด็กนานาชาติ (The International Library of Children's Literature) ตั้งอยู่ที่เมืองโตเกียว (Tokyo)

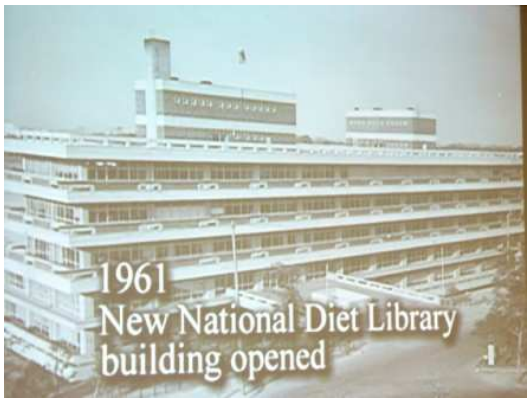
---

[๒๔] บรรณารักษ์ชำนาญการพิเศษ กลุ่มบริการทรัพยากรสารสนเทศ สำนักหอสมุดแห่งชาติ

๓. หอสมุดแห่งชาติญี่ปุ่นเมืองคันไซ (National Diet Library Kansai-kan) ตั้งอยู่ที่เมืองเกียวโต

รายละเอียดของหอสมุดแห่งชาติญี่ปุ่นแต่ละแห่ง ดังนี้

๑. หอสมุดแห่งชาติญี่ปุ่นกรุงโตเกียว (National Diet Library Tokyo) อาคารหลังเดิมก่อตั้งปี พ.ศ. ๒๔๙๐ (ค.ศ. ๑๙๔๗) และเปิดให้บริการในเดือนมิถุนายน พ.ศ. ๒๔๙๑ (ค.ศ. ๑๙๔๘) ต่อมาได้รับงบประมาณให้ก่อสร้างอาคารหอสมุดแห่งชาติหลังใหม่ที่ Nagata - cho ในปี พ.ศ. ๒๕๐๔ (ค.ศ. ๑๙๖๑) ถึงปัจจุบัน

การจัดเก็บหนังสือห้องเก็บหนังสือสำรอง (Close Stack in the main Building) ซึ่งเป็นห้องใต้ดิน ลึกลงไป ๘ ชั้น สำหรับเก็บสื่อสิ่งพิมพ์ สื่อโสตทัศนวัสดุ และสื่ออิเล็กทรอนิกส์ มีระบบควบคุมอุณหภูมิ ระบบกล้องวงจรปิดทั่วบริเวณอาคาร การเข้าห้องเก็บหนังสือต้องผ่านเครื่องควบคุมสัญญาณนิรภัย หากหยุดที่บริเวณนี้สัญญาณจะดังทันที ผู้เยี่ยมชมต้องสวมรองเท้าผ้า เพื่อป้องกันมิให้ฝุ่นผง ติดรองเท้าเข้าไปให้ห้องเก็บหนังสือเพื่อ ป้องกันแมลง เชื้อรา และเชื้อโรคต่าง ๆ ภายในมีห้องปฏิบัติงานของ เจ้าหน้าที่ เพื่อทำการตรวจสอบรายการผู้ขอใช้หนังสือผ่านระบบคอมพิวเตอร์ และนำหนังสือเล่มที่ต้องการส่งไปให้ผู้ใช้โดยระบบสายพานและลิฟต์ขนหนังสือ ซึ่งเป็นการประหยัดบุคลากรในการนำหนังสือไปส่งผู้ใช้

นอกจากนี้ สื่อโสตทัศนวัสดุประเภทไมโครฟิล์มจะอยู่ในตู้ที่ควบคุมอุณหภูมิและความชื้น ตลอด ๒๔ ชั่วโมง การจัดเก็บสื่อโสตทัศน์ในตู้ควบคุมอุณหภูมิเป็นการประหยัดพลังงานได้ดีกว่าการสร้างห้องควบคุมอุณหภูมิ ส่วนหนังสือสำรองจะจัดเก็บอยู่บนชั้นตามหมวดหมู่ อาคารใต้ดินมีการออกแบบด้วยสถาปัตยกรรมที่สวยงาม ทางเดินภายในอาคารติดตั้งด้วยระบบแสงสว่างที่ เปิด-ปิด ด้วยระบบอัตโนมัติ หากมีผู้เดินผ่านแสงสว่างจะติดเป็นระยะ นอกจากนี้ยังมี ตู้เก็บสื่อดิจิทัล เช่น แผ่นซีดี ดีวีดี ที่เลื่อนได้ด้วยระบบไฮดรอลิค และแสงสว่างจากหลอดไฟจะเปิดเองเมื่อเดินผ่าน ซึ่งติดตั้งด้วยระบบอัตโนมัติ

๒. ห้องสมุดวรรณกรรมเด็กนานาชาติ (The International Library of Children's Literature) ตั้งอยู่ที่กรุงโตเกียว (Tokyo) โครงสร้างอาคาร ยังคงเป็นสถาปัตยกรรมแบบเดิมซึ่งเป็นห้องสมุดสำหรับพระราชวงศ์ (Imperial Library) สร้างขึ้นตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๔๔๙ (ค.ศ. ๑๙๐๖) มีการบูรณะซ่อมแซมเรื่อยมา อาคารเปิดให้บริการตั้งแต่เดือนพฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๔๓ (ค.ศ. ๒๐๐๐) จนถึงปัจจุบัน (ดังภาพ)

การใช้แสงสว่างซึ่งได้จากธรรมชาติ โดยจัดเป็นห้องกระจก มีหน้าต่างบานใหญ่ และแสงสว่างจากไฟฟ้าที่เพียงพอไม่ทำให้เสียสายตา ชั้นหนังสือความสูงไม่เกิน ๔ ชั้น เพื่อให้เด็กสามารถหยิบหนังสืออ่านได้ แต่เน้นความยาวเพื่อให้มีชั้นเก็บหนังสือเพียงพอ บางห้องต่อกันเป็นรูปวงกลม มีที่นั่งอ่านหนังสือกลางห้องผู้ปกครองสามารถมานั่งที่ห้องหนังสือกับลูกได้ โดยจะอ่านหนังสือให้เด็กฟัง หรือฟังเด็กอ่าน เป็นกิจกรรมสำหรับครอบครัว

ห้องเล่านิทาน จะเปิดบริการเฉพาะวันเสาร์ เพื่อให้เด็กที่มาอ่านหนังสือที่ห้องสมุดได้มาเล่าเรื่องที่ตนได้อ่านมาให้เพื่อน ๆ ฟัง เปิดให้เข้าได้เฉพาะเด็ก ไม่อนุญาตให้ผู้ปกครองเข้าจะทำให้เด็กเสียสมาธิในการเล่าเรื่องได้ นอกจากนี้ยังมีห้องค้นคว้าวิจัยวรรณกรรมเด็ก สำหรับนักวิจัยที่ต้องการศึกษาวรรณกรรมเด็กทุกประเทศทั่วโลก

ห้องเก็บหนังสือสำรอง อยู่บริเวณชั้น ๓ และชั้น ๔ เป็นห้องควบคุมอุณหภูมิและความชื้น ระบบควบคุมการเปิด – ปิด ไฟฟ้าอัตโนมัติ หนังสือเด็กจัดหาจากทั้งในประเทศและจัดซื้อจากต่างประเทศมีเป็นจำนวนมาก หนังสือในห้องบริการประมาณ ๑ - ๒ ปี จะคัดออกมาเก็บในห้องหนังสือสำรองเพื่อเป็นการประหยัดเนื้อที่หนังสือในห้องบริการ มีนโยบายที่จะขยายพื้นที่ห้องเก็บหนังสือสำรอง ห้องบริการคอมพิวเตอร์สำหรับเด็ก ห้องจัดกิจกรรม ร้านอาหาร ในปี พ.ศ. ๒๕๕๖ กำลังก่อสร้างอาคารเก็บหนังสือสำรองแห่งใหม่ อยู่ในบริเวณเดียวกัน

๒. หอจดหมายเหตุแห่งชาติญี่ปุ่น (National Archives of Japan) หอจดหมายเหตุแห่งชาติญี่ปุ่น ก่อตั้งในปี พ.ศ. ๒๕๔๔ โดยมีวัตถุประสงค์ในการรวบรวม จัดเก็บ อนุรักษ์เอกสาร สำคัญทั้งภาครัฐและภาคเอกชน เพื่อเป็นเอกสาร หลักฐานทางประวัติศาสตร์ของประเทศทำหน้าที่ฝึกอบรมการอนุรักษ์เอกสารด้วยวิธีการพื้นฐาน และด้วยกรรมวิธีทางวิทยาศาสตร์ ตลอดจนเป็นแหล่งข้อมูลอ้างอิงที่เชื่อถือ ได้แก่ คณะรัฐบาลเมื่อมีการประชุมระดับชาติ และนานาชาติ

หน้าที่ประการหนึ่งของหอจดหมายเหตุแห่งชาติญี่ปุ่น คือ การรับเอกสารจากหน่วยงานต่างๆ เพื่อนำมาทำความสะอาด ฆ่าเชื้อโรค รา รวมทั้งแมลงต่าง ๆ ด้วยการเข้าห้องอบความเย็น หลังจากนั้นนำเอกสารมาคัดแยกตามเนื้อหาที่จัดเก็บ นักจดหมายเหตุ ฝ่ายอนุรักษ์เอกสาร นำเอกสารที่ได้รับการอนุรักษ์ ซ่อมแซมแล้ว มาจัดหมวดหมู่ จัดทำรายการเอกสารนำเข้าในฐานข้อมูล เพื่อการสืบค้น ส่วนเอกสารต้นฉบับขึ้นชั้นจัดเก็บรอการทำดิจิทัลต่อไป ฝ่ายดิจิทัลเอกสาร จะคัดเลือกเอกสาร ๒ ประเภท ประเภทที่ไม่ชำรุด จะนำมาผ่านกระบวนการทำดิจิทัล โดนการสแกนตามประเภทของเอกสาร หลังจากนั้นจะนำต้นฉบับไปเก็บ และนำไฟล์ดิจิทัลให้บริการ ส่วนเอกสารที่ชำรุดจะทำการอนุรักษ์ด้วยวิธีการทางเทคนิค และวิธีการทางวิทยาศาสตร์

หอจดหมายเหตุแห่งชาติญี่ปุ่นที่ริคุเซนทาคาตะ (Rikuzentakata) หลังเหตุการณ์แผ่นดินไหว และสึนามิ ในปี ๒๕๕๓ ทำให้เอกสารต่าง ๆ ที่อยู่ในหอจดหมายเหตุแห่งชาตินี้ ได้รับความเสียหายจำนวนมาก เจ้าหน้าที่จากหอจดหมายเหตุแห่งชาติญี่ปุ่นที่เมืองโตเกียวต้องระดมกำลัง เร่งดำเนินการอนุรักษ์เอกสารที่ได้รับความเสียหายโดยด่วน

๓. สำนักงานผู้แทนกำหนดเลขมาตร-ฐานสากลประจำหนังสือ (Japan ISBN Agency at Ushigome Kagurazaka Station) เลขมาตรฐานสากลประจำหนังสือ (ISBN) คือ เลขรหัสสากลที่กำหนดขึ้นใช้สำหรับสิ่งพิมพ์ประเภทหนังสือทั่ว ๆ ไป เพื่อเป็นเอก- ลักษณ์ของหนังสือแต่ละเล่ม สามารถตรวจสอบได้ด้วยความสะดวก และรวดเร็ว ในการดำเนินงานด้านการควบคุมข้อมูลสิ่งพิมพ์ของแต่ละประเทศ ประกอบด้วยตัวเลข ๑๓ หลัก ทำให้ทราบรายละเอียดของหนังสือแต่ละเล่มได้

ISBN出版者記号発行通知書記載例(一部抜粋)＜6桁取得例＞

ISBN出版者記号のお知らせ
あなたの第１次ISBN出版者記号を　XXXXXX　に決定しました。
したがってあなたの発行する書籍のISBN番号は
９７８－４　－　XXXXXX　－　□□　－　□
日本の国記号　あなたの出版者記号　書名記号　チェック数字

เลข ISBN ประกอบด้วยเลข ๑๓ หลัก แบ่งออกได้เป็น ๔ ส่วน คือ

๑.รหัสกลุ่มประเทศ (Group Identifier)

๒. รหัสสำนักพิมพ์ (Publisher Identifier)

๓. รหัสชื่อเรื่อง (Title Identifier)

๔. เลขตรวจสอบ (Check Digit)

สำนักงานผู้แทนกำหนดเลขมาตรฐานสากลประจำหนังสือในประเทศญี่ปุ่น (Japan ISBN Agency) เป็นหน่วยงานเอกชนทำหน้าที่ควบคุม ดูแลการกำหนดเลขมาตรฐานสากลประจำหนังสือ โดยคิดค่าใช้จ่ายในการกำหนดเลขให้แต่ละสำนักพิมพ์ตามจำนวนชื่อเรื่องในการพิมพ์หนังสือ เป็น ๕ กลุ่ม ได้แก่

กลุ่ม A สำนักพิมพ์ขนาดใหญ่ที่มีการพิมพ์หนังสือออกมากจะกำหนดเลขคราวละ ๕๐๐ เลขขึ้นไป

กลุ่ม B สำนักพิมพ์ขนาดใหญ่ที่มีการพิมพ์หนังสือออกมากจะกำหนดเลขคราวละ ๕๐ – ๕๐๐ เลข

กลุ่ม C สำนักพิมพ์ขนาดใหญ่ที่มีการพิมพ์หนังสือออกมากจะกำหนดเลขคราวละ ๑๐ – ๕๐ เลข

กลุ่ม D สำนักพิมพ์ขนาดใหญ่ที่มีการพิมพ์หนังสือออกมากจะกำหนดเลขคราวละ ๖ - ๑๐ เลข

กลุ่ม E สำนักพิมพ์ขนาดใหญ่ที่มีการพิมพ์หนังสือออกมากจะกำหนดเลขคราวละไม่เกิน ๕ เลข

บุคคล หรือนิติบุคคล จะพิมพ์หนังสือต้องผ่านสำนักพิมพ์หรือโรงพิมพ์เป็นผู้ติดต่อขอเลข ISBN มายังสำนักงานฯ

ランク	使用登録の申請をしようとする出版者の出版物の年間総売上高（最新の決算期）	申請料（3年間分）消費税5%込
A	500億円以上	105,000円
B	50億円以上 ～500億円未満	52,500円
C	10億円以上 ～50億円未満	31,500円
D	1億円以上 ～10億円未満	21,000円
E	1億円未満	10,500円

๔. พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ กรุงโตเกียว (National Museum of Japan)

พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติญี่ปุ่น ตั้งอยู่ที่กรุงโตเกียว เปิดให้เข้าชมตั้งแต่เวลา ๙.๓๐ – ๑๗.๐๐ น. ปิดวันจันทร์ ค่าเข้าชม ๖๐๐ เยน พิพิธภัณฑ์แห่งนี้เป็นแหล่งรวบรวมงานศิลปะของญี่ปุ่นที่ใหญ่ที่สุดแห่งหนึ่ง มีงานศิลปะจำนวน ๑๐๐,๐๐๐ รายการ โดยจะจัดแสดงหมุนเวียนครั้งละประมาณ ๑,๐๐๐ รายการ และเปลี่ยนนิทรรศการทุก ๆ ๔ – ๘ สัปดาห์ ส่วนแสดงนิทรรศการมีทั้งหมด ๕ อาคาร

อาคารที่คณะบรรณารักษ์ฯ ได้เข้าชม เรียกว่า “Honkan” อาคารนี้จัดแสดงงานศิลปะของญี่ปุ่นตั้งแต่ยุคโบราณจนถึงยุคศตวรรษที่ ๑๙ มีตั้งแต่ เครื่องปั้นดินเผา เซรามิค พระพุทธรูป ภาพเขียน ภาพพิมพ์อุคิโยเอะ จนถึงงานสิ่งทอ

ศึกษาแหล่งมรดกภูมิปัญญาวัฒนธรรม คติความเชื่อ และเทคโนโลยีสมัยใหม่ของชนชาติญี่ปุ่น สถานที่สำคัญต่าง ๆ ประกอบด้วย

๑. พระราชวังอิมพีเรียล (Imperial Palace)

พระราชวังอิมพีเรียล (Imperial Palace) เป็นที่ประทับของสมเด็จพระจักรพรรดิแห่งราชวงศ์เมจิของญี่ปุ่นองค์ปัจจุบัน พระราชวังนี้ตั้งอยู่ใจกลางกรุงโตเกียวท่ามกลางคูน้ำล้อมรอบ ตั้งแต่สมัยเอโดะ บนพื้นที่มากกว่า ๒๗๐ เอเคอร์ ซึ่งพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นสวนป่าไม้ธรรมชาติ และเนื่องจากพระราชวังแห่งนี้เป็นที่ประทับของสมเด็จพระจักรพรรดิ จึงไม่เปิดให้ประชาชนทั่วไปเข้าชม แต่จะมีเพียงกรณีพิเศษ ๒ ครั้ง ที่เปิดให้บุคคลภายนอกเข้าชมได้คือ วันที่ ๒๓ ธันวาคม ซึ่งเป็นวันพระราชสมภพของสมเด็จพระจักรพรรดิอากิฮิโตะ และวันที่ ๒ มกราคม ของทุกปี ที่สมเด็จพระจักรพรรดิจะออกสมาคมเพื่ออวยพรให้ประชาชนเนื่องในโอกาสวันปีใหม่

๒. วัดเซนโซจิ หรือวัดอาซะคุสะ แคนนอน (Asakusa Cannon : Sensoji Temple)

วัดเซนโซจิ หรือวัดอาซะคุสะ แคนนอน เป็นวัดเก่าแก่ที่สุดในกรุงโตเกียว ประชาชนนิยมมากราบนมัสการขอจาก “องค์เจ้าแม่กวนอิม” ก่อนทางเข้าวัดมีที่จุดธูปอธิษฐานขอพรแล้วโบกเอาควันธูปเข้าหาตนเอง เพื่อความเป็นสิริมงคล (วิภา: ๒๕๕๑) นอกจากนี้ยังมีโคมไฟขนาดยักษ์ที่มีขนาดใหญ่ที่สุดในโลก สูง ๔.๕ เมตร

นอกจากนี้ยังมีเจดีย์สูงสง่างามทำด้วยบรอนซ์ เรียกว่า “Hokyoin-to” สร้างในสมัยเอโดะ มีความสูง ๘ เมตร ก่อสร้างโดย Fujiwara Masatoki นอกจากนี้ยังมีอนุสาวรีย์ ตุ๊กตาหินอีกมากมาย

๓. ศาลเจ้าเมจิจินจู (Meiji Jingu : The Grand Shrine Gate)

ศาลเจ้าเมจินี้เป็นศาลเจ้าในลัทธิชินโตที่สร้างมาตั้งแต่ ปี พ.ศ. ๒๔๖๓ (ค.ศ. ๑๙๒๐) จุดประสงค์เพื่อแสดงความเคารพต่อจักพรรดิเมจิ และจักรพรรดินีโชเคน ที่ปกครองญี่ปุ่นในยุคเปิดประเทศ ทำให้ประเทศญี่ปุ่นได้ก้าวมาสู่ยุคปัจจุบัน ศาลเจ้าแห่งนี้มีพื้นที่ทั้งหมดประมาณ ๗๐๐,๐๐๐ ตารางเมตร รอบ ๆ เป็นป่าขนาดใหญ่ที่มีต้นไม้มากกว่าหนึ่งแสนต้น บริเวณศาลเจ้าเมจินี้เป็นส่วนที่เป็นสวนชั้นในประกอบด้วยศาลเจ้า และอาคารเก็บสมบัติซึ่งเป็นของจักรพรรดิเมจิ และจักพรรดินี นอกจากนี้ยังมีส่วนที่เป็นสวนชั้นนอกเรียกว่า Jinju Gain

การศึกษาดูงานหอสมุดแห่งชาติญี่ปุ่นทำให้ผู้เขียนได้รับความรู้และประสบการณ์มากมายขอรวบรวมเป็นข้อสังเกตได้ ดังนี้

๑. ประเทศญี่ปุ่นให้ความสำคัญกับการให้บริการประชาชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับผู้สูงอายุ และผู้พิการ จะเห็นได้ว่าห้องสมุดหรือหน่วยงานต่าง ๆ มีการเตรียมเก้าอี้เข็นคนพิการจอดอยู่บริเวณทางเข้าด้านหน้า บริเวณทางเดินริมถนน จะมีลิฟต์สำหรับผู้สูงอายุและผู้พิการเพื่อให้ลงไปใช้รถไฟฟ้าใต้ดินได้

๒. การนำเทคโนโลยีที่ทันสมัยมาช่วยในการดำเนินงาน เทคโนโลยีที่ทันสมัยต้องควบคู่กับงบประมาณที่เพียงพอ รัฐบาลประเทศญี่ปุ่นให้การสนับสนุนอย่างจริงจังและต่อเนื่อง

เนื่องจากเห็นว่าการพัฒนาเทคโนโลยี มีการพัฒนาและเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว

๓. การพัฒนาบุคลากร เป็นนโยบายที่รัฐบาลญี่ปุ่นให้ความสำคัญมาก หอสมุดแห่งชาติหอจดหมายเหตุแห่งชาติประเทศญี่ปุ่น มีการปรับปรุงวิสัยทัศน์ของบุคลากรในหน่วยงาน ทั้งด้านความรู้ ควบคู่คุณธรรม จริยธรรม

๔. การประหยัดพลังงาน รัฐบาลและประชาชนพร้อมใจกันลดการใช้พลังงานอย่างจริงจัง มีการควบคุมอุณหภูมิเครื่องปรับอากาศให้อยู่ในระดับ ๒๘ องศาเซลเซียส ทุกอาคารการติดตั้งระบบเปิด – ปิดไฟอัตโนมัติในอาคารเก็บสิ่งพิมพ์ การนำเศษกระดาษมารีไซเคิลเพื่อนำกลับมาใช้ใหม่ เหล่านี้ประชาชนปฏิบัติจนเป็นนิสัย ไม่รู้สึกว่าเป็นการบังคับ

๕. การวางผังโครงสร้างอาคารสถานที่การก่อสร้างอาคารห้องสมุดของประเทศญี่ปุ่นคำนึงถึงประโยชน์ใช้สอย ควบคู่กับความสวยงาม เน้นการใช้แสงสว่างจากธรรมชาติ เป็นการประหยัดพลังงานและรักษาสิ่งแวดล้อม มีการนำศิลปประจำชาติ หรืออาคารเก่ามาปรับปรุงประยุกต์ให้เข้ากับศิลปกรรมร่วมสมัย❖

บรรณานุกรม

พรรณพิไล นาคธน. **หน้าต่างสู่โลกกว้างญี่ปุ่น.** พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพฯ : หน้าต่างสู่โลกกว้าง, ๒๕๔๖.

เพ็ญศรี กาญจนมัย. **สังคมและวัฒนธรรมญี่ปุ่น.** กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๐.

วิภา. **เที่ยวญี่ปุ่น with No Limit (ไร้ขีดจำกัด).** นนทบุรี : ห้างหุ้นส่วนจำกัด เอฟเอสไอ พับบลิชชิ่ง, ๒๕๕๑.

สุทธพร รัตนกุล. **อารยธรรมญี่ปุ่น (Japanese Civilization).** กรุงเทพฯ : วิทยาลัยศาสนศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๕๒.

ศิลปินแห่งชาติ... อดีตผู้อำนวยการหอสมุดแห่งชาติ คุณหญิงกุลทรัพย์ เกษแม่นกิจ

กนกอร ศักดาเดช[๒๕]

วันที่ ๒๗ กุมภาพันธ์ ทุกปี เป็นวันศิลปินแห่งชาติ ที่มีความสำคัญอีกวันหนึ่งที่บุคคลในวงการศิลปินสาขาต่าง ๆ รอคอยว่าแต่ละปีจะมีผู้ที่ได้รับคัดเลือกให้รับเกียรติยศสูงสุดและได้เข้าเฝ้ารับรางวัลศิลปินแห่งชาติจากสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ในปีพุทธศักราช ๒๕๕๕ กระทรวงวัฒนธรรม **โดย** คณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ (กวช.) ได้พิจารณารายชื่อผู้สมควรได้รับการยกย่องเป็นศิลปินแห่งชาติประจำปี ๒๕๕๕ จาก ๔๗๗ คน แบ่งเป็นสาขาทัศนศิลป์ ๑๐๑ คน สาขาวรรณศิลป์ ๘๖ คน และสาขาศิลปะการแสดง ๒๙๐ คน ผลปรากฏว่า มีผู้สมควรที่ได้รับการยกย่องเชิดชูเกียรติเป็นศิลปินแห่งชาติ จำนวน ๑๖ คน เป็นสาขาทัศนศิลป์ จำนวน ๔ คน สาขาศิลปการแสดง จำนวน ๘ คน สาขาวรรณศิลป์ จำนวน ๔ คน คุณหญิงกุลทรัพย์ เกษแม่นกิจ ที่ได้รับการยกย่องเชิดชูเกียรติเป็นศิลปิน แห่งชาติ ประจำปี ๒๕๕๕ เป็น ๑ ใน ๑๖ คน หรือ ๑ ใน ๔ คน ของสาขาวรรณศิลป์ ที่ได้รับการยกย่องเชิดชูเกียรติเป็นศิลปินแห่งชาติประจำปี ๒๕๕๕ ปรากฏภาพข่าวผ่านสื่อว่า

“...คุณหญิงกุลทรัพย์ได้สร้างสรรค์ผลงานทั้งบทร้อยแก้ว บทร้อยกรอง เป็นจำนวนมาก ด้วยมีแนวคิดเสมอว่า ผลงานทุกชิ้นสร้างสรรค์จากหัวใจ และจะเดินหน้าสร้างสรรค์ผลงานที่เป็นประโยชน์ต่อสังคมผ่านสื่อต่าง ๆ ทั้งนิตยสาร และการทำงานในราชบัณฑิตยสถาน ในการรักษาภาษาและวรรณคดีไทยต่อไป...”

ข่าวนี้...สำหรับหอสมุดแห่งชาติ เป็นข่าวที่ยิ่งใหญ่และน่ายินดีเป็นอย่างยิ่ง เนื่องด้วยคุณหญิงกุลทรัพย์เป็น อดีตอธิบดีกรมศิลปากร และ**อดีตผู้อำนวยการหอสมุดแห่งชาติ** เป็น**บรรณารักษ์**คนเก่งที่ประสบความสำเร็จอย่างยิ่งในวิชาชีพ...และประสบความสำเร็จในการนำประสบการณ์ ความรู้ทางวิชาชีพไปสร้างสรรค์สังคมอย่างสม่ำเสมอแม้ในวัยเกษียณท่านยังคงไม่หยุดนิ่ง และผลงานได้รับการยอมรับอย่างแพร่หลาย ดังคำประกาศเกียรติคุณของกระทรวงวัฒนธรรม ดังนี้

---

[๒๕] บรรณารักษ์ชำนาญการพิเศษ สำนักหอสมุดแห่งชาติ

คำประกาศเกียรติคุณ
คุณหญิงกุลทรัพย์ เกษแม่นกิจ
ศิลปินแห่งชาติ สาขาวรรณศิลป์ (กวีนิพนธ์)

คุณหญิงกุลทรัพย์ เกษแม่นกิจ ปัจจุบันอายุ ๘๑ ปี เกิดวันที่ ๙ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๗๔ ที่กรุงเทพมหานคร เข้าเรียนชั้นประถมศึกษาจนจบชั้นมัธยมศึกษาที่โรงเรียนเขมะสิริอนุสรณ์ จากนั้นเข้าศึกษาที่คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย จนสาเร็จปริญญาอักษรศาสตรบัณฑิต และได้ศึกษาต่อที่คณะครุศาสตร์อีก ๑ ปี ได้รับอนุปริญญาครุศาสตรบัณฑิต จากจุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย ต่อมาได้ทุนไปศึกษาที่มหาวิทยาลัยนิวเซาท์เวลส์ ประเทศออสเตรเลีย ได้รับประกาศนียบัตรบรรณารักษศาสตร์ เข้ารับราชการที่กองวรรณคดีและประวัติศาสตร์ และได้ก้าวหน้าในหน้าที่ราชการ ดำรงตำแหน่งผู้บริหารตามลำดับจนเกษียณอายุราชการในตำแหน่งอธิบดีกรมศิลปากร

คุณหญิงกุลทรัพย์ เกษแม่นกิจ ได้รับพระมหากรุณาธิคุณโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ชั้นจตุรถจุลจอมเกล้า เมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๐ ตติยจุลจอมเกล้า เมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๔ และได้รับเครื่องราชอิสริยาภรณ์ The Order of The Precious Crown, Butterfly จากประเทศญี่ปุ่น นอกจากนี้ ยังได้รับพระมหากรุณาธิคุณโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมเป็นราชบัณฑิต สานักศิลปกรรม สาขาวรรณศิลป์ ประเภทวิชาวรรณกรรมร้อยกรอง

เป็นเวลากว่า ๖๐ ปี ที่**คุณหญิงกุลทรัพย์ เกษแม่นกิจ** สร้างสรรค์ผลงานด้านวรรณศิลป์ อันประกอบด้วยบทกวีนิพนธ์ และสารคดี แต่ละประเภทจำนวนกว่า ๑,๐๐๐ บท ผลงานส่วนใหญ่เป็นบทร้อยกรองอาศิรวาทราชสดุดี และสารคดีเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พระบาทสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ตลอดจนพระราชวงศ์ทุกพระองค์ ในโอกาสมหามงคลต่าง ๆ คุณหญิง กุลทรัพย์ เกษแม่นกิจ มีความสามารถในการแต่งฉันทลักษณ์ทุกประเภท และรักษาขนบในการประพันธ์อย่างเคร่งครัด เพื่อสืบทอด รักษา มรดกวัฒนธรรมทางวรรณศิลป์ของชาติสืบไป นอกจากนี้แล้ว คุณหญิงกุลทรัพย์ เกษแม่นกิจ ยังร่วมประพันธ์คำร้องบทเพลงเฉลิมพระเกียรติหลายเพลง

คุณหญิงกุลทรัพย์ เกษแม่นกิจ เป็นผู้มีอุดมการณ์สูงส่งในการรักษาภาษาและวรรณคดีไทย มีความรักชาติรักแผ่นดินอย่างแรงกล้า และเทิดทูนสถาบันพระมหากษัตริย์เหนือสิ่งอื่นใด ผลงานของคุณหญิงกุลทรัพย์ เกษแม่นกิจ ทั้งร้อยแก้วและร้อยกรองจึงไม่เพียงแสดงคุณค่าทางวรรณศิลป์ แต่ยังปลูกฝังจิตสำนึกให้ตระหนักถึงคุณค่าของชาติ ศาสน์ กษัตริย์ อันเป็นสถาบันหลักของสังคมไทยอีกด้วย

คุณหญิงกุลทรัพย์ เกษแม่นกิจ จึงได้รับการยกย่องเชิดชูเกียรติเป็นศิลปินแห่งชาติ สาขาวรรณศิลป์ (กวีนิพนธ์) พุทธศักราช ๒๕๕๕

แหล่งรวบรวมมรดกภูมิปัญญา
ด้านทรัพยากรสารสนเทศที่สมบูรณ์และทันสมัย
มุ่งให้บริการอย่างดีเด่น พร้อมเป็นผู้นำด้านวิชาชีพห้องสมุด

